

Mimarlık, Planlama ve Tasarım Alanında Akademik Araştırmalar

Editörler

Doç. Dr. Hüseyin Samet Aşıkkutlu

Doç. Dr. Orhun Soydan

Mimarlık, Planlama ve Tasarım Alanında Akademik Araştırmalar

Editörler

Doç. Dr. Hüseyin Samet Aşıkkutlu

Doç. Dr. Orhun Soydan

İmtiyaz Sahibi
Platanus Publishing®

Editör
Doç. Dr. Hüseyin Samet Aşıkkutlu & Doç. Dr. Orhun Soydan

Kapak & Mizanpaj & Sosyal Medya
Platanus Yayın Grubu

Birinci Basım
Haziran, 2025

Yayımcı Sertifika No
45813

ISBN
978-625-7689-52-6

©copyright
Bu kitabın yayım hakkı Platanus Publishing'e aittir. Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz, izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Adres: Natoyolu Cad. Fahri Korutürk Mah. 157/B, 06480,
Mamak, Ankara, Türkiye.

Telefon: +90 312 390 1 118
web: www.platanuspublishing.com
e-mail: platanuskitap@gmail.com

Platanus Publishing®

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1.....	5
Renklerin Sağlık Yapılarındaki Kullanımı Üzerine Teorik İnceleme Osman Perçin	
BÖLÜM 2.....	47
Hatay Vali Konutu’nun Mimari Özellikleri ve Tarihi Süreci Serap Sevgi & Mesut Yılmaz	
BÖLÜM 3.....	75
Kültürel Miras ve Bilinç Kavramlarının Arkeoloji ve Koruma Bağlamında Uluslararası ve Ulusal Literatürde Yeri Işık Çıtır & Sibel Ecemiş Kılıç	

Renklerin Sağlık Yapılarındaki Kullanımı Üzerine Teorik İnceleme

Osman Perçin¹

¹ Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü, ORCID: 0000-0003-0033-0918

Giriş

İç mekân tasarımının temel amacı, mekân kullanıcılarının belli bir faaliyeti gerçekleştirmesi için daha işlevsel, sağlıklı ve estetik bir ortam oluşturmak, yaşam kalitesini ve konforunu artırmak, onların psikolojik refahını sağlamak için uygun ortamları oluşturmaktır. Bunun sağlanabilmesi için mekânın yatay ve dikey bileşenleri ile mobilya, havalandırma, aydınlatma, malzeme ve renk gibi bir takım unsurların düzenlenmesi ve kullanıcıların bunlar üzerindeki davranışlarının incelenmesi gerektirmektedir. Dolayısı ile iç mekân tasarımının başarısı üzerinde doğrudan etkisi olan ve mekânın algısını değiştiren renklerin etkisinin belirlenmesi kullanıcıların ruh hali ve davranış özellikleri üzerindeki psikolojik etkiler açısından da önemlidir (Attia, 2020).

İç mekân tasarımının odak noktası, mekânda yaşayacak olan kullanıcıların hem fiziksel ve hem de psikolojik ihtiyaçlarını karşılayan benzersiz bir yaşam alanı oluşturmak için, renklerde dahil olmak üzere iç mekân tasarım öğelerini, mobilyaları ve diğer tasarım araçlarını kullanmaktır. İç mekân tasarımının önemli bir özelliği de, mekân kullanıcılarının, mekânı çeşitli faktörlere göre nasıl algıladıklarını anlamaktır. İç mekân tasarımcıları, alanın kısıtlamaları veya kullanım şekli ne olursa olsun, tasarımcı ve kullanıcı tarafından görülmesi amaçlandığı şekilde görünen bir alan oluşturmaya yardımcı olmak için araçlar ve kaynaklar kullanmaktadır. İç mekân tasarımı bağlamında, mekânın nasıl algılandığına dair felsefe ve psikoloji, tasarımcıların belirli bir mekânı, içinde bulunanlardan belirli bir his veya algı elde etmek için manipüle edebilmelerinin bir yoludur. Bu bağlamda tasarımcılar, kullanıcıların yaşam alanlarında her türlü gereksinimlerini karşılayabilmek için farklı tasarım stratejileri ve tasarım öğelerinin esnek kullanımı ile kullanıcı odaklı tasarımlar geliştirebilir. Ayrıca mekânın daha ferah hissettirmesi için belirli tasarım stratejileri uygulamaya çalışabilir. Bir mekân tasarımında mekân algısının rolü, o mekânı kullanacak ve orada yaşayacak olan bireylerle yakından ilişkilidir. İç mekân tasarımcılarının bir görevi de, iç mekân tasarımının ardındaki psikolojiyi ve mekân algısını anlamaktır. Bunun doğru bir şekilde anlanması, kullanıcıların mekânları nasıl gördüklerini anlamalarına, etkili ve çekici tasarımlar yaratmalarına yardımcı olabilir. İç mekân tasarımcılarının mekân algısını manipüle etmek için kullandıkları unsurlar, form, renk, ışık ve mobilya gibi iç mekân unsurlarının planlanması ve düzenlenmesidir (Al-Zamil, 2017).

Yapılan bilimsel çalışmalar, günümüzde insanoğlunun zamanın çoğunu kapalı mekânlarda geçirdiği göstermektedir. Bu nedenle iç mekân tasarımı, hem işlevsel hem de estetik ve psikolojik açıdan mekânın kullanıcılarının yaşam kalitesinin artırılması bakımından oldukça önemli bir konudur. Konut ve çalışma alanları, kullanıcıların ruh halini ve refahını olumlu yönde etkilerken, uygunsuz ve rahatsız edici renklere sahip mekânlar da, yaşam kalitesini olumsuz etkileyerek

hayatı zorlaştırabilmektedirler. Renkler, içinde yaşanan dünyanın ayrılmaz bir parçasıdır ve insanın çevre algısı üzerinde önemli etkileri olmaktadır (Ćurčić vd., 2019; Abd Elbary Eldininy, 2024).

Renk, çevresel tasarımın temel bir unsuru olmakla birlikte, insan yapımı ortamların psikolojik, fizyolojik, görsel, estetik ve teknik yönleriyle de bağlantılıdır. Renkler, mekânın ya da çevredeki yüzeylerin ayırt edilmesinde, algılanmasında ve anlamlandırılmasında çevre ile kullanıcı arasında sözsüz bir iletişim kurmaktadır. Renkler, çevreyi anlamak, belirli alanları öne çıkarmak veya çeşitli unsurları bir araya getirmek için kullanılmakla kalmaz, aynı zamanda iç mekân tasarımı da etkili bir öğe olarak rol oynamaktadır. İç mekân tasarımı önemli bir unsur olan renk, insan ve mekân arasındaki karşılıklı etkileşimde önemli bir rol üstlenmektedir. Yaşam alanlarının tasarımı uygun renk seçiminde rengin psikolojik etkisiyle birlikte, kullanıcıların özellikleri, yaşam koşulları, coğrafi konum, kültürel özellikler, yaş, ışık kaynaklarının özellikleri, mekânın boyutu ve şekli ile mekândaki gerçekleştirilen faaliyetlerin türü gibi unsurlarda önemli olmaktadır (Mahnke, 1996; Tofle vd., 2004).

Renklerle birlikte, mimari tasarımlardaki dokular, kullanılan malzemelerin karakteristik yapıları, mekândaki ışık özellikleri ve yapının biçimsel özellikleri gibi tasarım bileşenleri, iç mekândaki görsel algıyı etkileyen en önemli tasarım unsurların başında gelmektedir (İbili, 2018). Bu bileşenlerden birisi olan renkler, estetik algıyı etkileyerek mekânın genel tasarımına katkıda bulunmanın yanında, mekân kullanıcılarının psikolojik ve fizyolojik özelliklerine de etki ederek kullanıcıların odaklanmasına, sakinleşmesine, kan basıncının artmasına veya neşelenmesine yol açabilmektedirler (Küller vd., 2009, Yıldırım vd., 2011).

İnsanoğlu sürekli olarak içinde bulunduğu mekânla etkileşim halindedir. Mekân içerisindeki tasarım öğelerinin tamamı ve fiziksel faktörler kullanıcıyı sürekli olarak uyarmaktadır. İç mekân tasarımı öncelikli olan kullanıcının mekânla ilgili her türlü ihtiyaçlarının ve gereksinimlerinin en uygun şekilde karşılanmasıdır. Daha sonra mekânın şekillenmesine form, malzeme, renk, doku ve kontrüksiyon gibi unsurlar katkı sağlamaktadırlar. Bu anlamda renk, bir mekân üzerinde sembolik, fonksiyonel ve psikolojik olarak önemli etkileri olan bir tasarım unsuru olarak ortaya çıkmaktadır. Mekânların doğru algılanması ve yorumlanmasında renk unsuru önemli derecede etkili olmaktadır. Bu bakımdan değerlendirildiğinde renk, bir mekânın oluşmasında ve o mekâna kimlik, anlam ve değer katmada önemli olmaktadır. Sonuç olarak mekânların oluşmasında ve algılanmasında etkili olan renklerin özelliklerinin ve mekân kullanımlarında insanlar üzerinde yarattığı etkilerin bilinmesi ve doğru biçimde kullanılması önem arz etmektedir (Alici ve Göker Paktaş, 2020).

Mekân

Mekân, insanoğlunun tarih boyunca ilgi duyduğu bir konu olmakla beraber, farklı sanat dalları ve disiplinlerce de ilgi odağı olmuş ve olmaya da devam etmektedir. Farklı disiplinlerde ve alanlarda farklı biçimlerde tanımlanma gereği duyulan mekânın, Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğünde "bulunulan yer", "iş yeri, gazino, buluşma yeri vb. belli bir işe ayrılmış olan yer", "ev", ve "uzay" (TDK, 2025) olarak tanımlanırken coğrafi mekândan, kentsel mekâna, mimari mekâna, psikolojik mekâna kadar çok geniş bir çerçevede ele alındığı görülmektedir. Mekânı ele alan her disiplin, onu farklı amaçlarla kullandığı için farklı tanımlar yapılagelmiştir. Mimaride mekân, içerisinde insanı barındırıyor olmasından dolayı daha ön planda olurken (Usta, 2020), çevreyle ve diğer mekânlarla ilişkisi kullanıcılarda algısal süreci etkileyen önemli unsurlar olarak değerlendirilmektedir. Mekânın somut varlığını oluşturan üç boyutunun ötesinde duyularla tanımlanmaya başlamasıyla beraber mekânsal algı veya çevresel algı ortaya çıkmaktadır (Güleç Solak, 2017).

Mimaride mekân kavramından bahsedilince, öncelikle üstten, alttan ve yanlardan kapatılmış olan bir yapıt akla gelmekle beraber, duvarlarla kesin sınırlandırılmamış bir şeyde akla gelebilmektedir. Mekân, mimarlığın en temel konularından birisi olarak insanoğlunun algısına, mekânın sınırlandırılmasına ve sınırlayıcı faktörlerin farklılığına göre doğal, yapay ve karma olarak üç gruba ayrılmaktadır. Mimaride temel öğelerden birisi olan mekânın oluşmasına katkı sunan sınırlayıcılar, yapıda kullanılan renkler, dokular, mobilya ve donatılar, bunların tasarımı, biçimi, genel özellikleri, yerleşimi gibi unsurlar bir bütün olarak mekânın algılanmasında önemli roller oynamaktadır. Bunların yanında, fiziki mekânda duvarların iç kısmında kalan ve tavanla kapatılarak oluşan alanlar iç mekân, bunların dışında kalan hacimler ise dış mekân olarak adlandırılmaktadır (Altan, 1993). Dolayısıyla, mekânı oluşturan ve sınırlandıran unsurların farklılığına göre mimari mekân ve doğal mekân ayrımı yapılabilmektedir. Mimari mekân perspektifinden bakıldığında, bu unsurlar duvarlar, tavanlar, döşemeler, sütunlar, kolonlar ve girişler olurken, doğal mekân penceresinden bakıldığında ise bu öğeler, yeryüzü, gökyüzü, ufuk, çalılık, ağaçlar ve bulutlar gibi unsurlardır (İnceoğlu ve Aytuğ, 2009). Bir başka deyişle mimari mekân içinde yaşayan kullanıcılarının, fizyolojik, psikolojik ve toplumsal gereksinimlerini karşılayan sınırlı bir uzay parçası olarak tanımlanabilirken, mekânın sınırlarının belirlenmesi, çevrelenmekle ve biçimini oluşturan elemanlarla kurgulanmaktadır. Mekânların sınırlarını belirleyen ve içeriklerini oluşturan elemanlar, mekâna ait figürler olarak ta ifade edilebilir. Böylelikle mekân mimari bir oluşum kazanmış olmaktadır (Yurttaş, 2019).

Mimarlık sözlüğünde Hasol, mimari mekânı, insanı çevreden belirli bir ölçüde ayıran ve içinde eylemlerini sürdürebilmesine elverişli olan boşluk şeklinde

tanımlamıştır (Hasol, 2012). Aynı zamanda, yirminci yüzyılın önde gelen mimarlık kuramcılarından Zevi (1993)'ye göre mimarlık, bir mekân yaratma sanatı olarak değerlendirilmekte ve mimarlık, mekânı çevreleyen strüktürel elemanların genişliği, uzunluğu ve yüksekliğinden oluşmaz, bunların vasıtası ile mekân tanımlanmaya çalışılır. Gerçekte mekân, içinde yaşanan ve hareket edilen, bu elemanlarla çevrelenen ve belirlenen boşluktur. Fakat bu elemanlardan oluştuğu anlamına gelmemelidir (Zevi, 1993). Mekânın algılanabilmesinin ve kavranabilmesinin bir koşulu da mekânın bir işleve sahip olmasıdır. Bu bağlamda, mekânın kavranabilmesi için tanımlı olması yeterli olmamakla birlikte, içinde süren bir hareket ve yaşam olması gerekmektedir. Mekânı geometrik bir şekilden ayıran en önemli özellik, onun deneyimlenebilmesidir (Beşgen ve Topaloğlu, 2018).

Tüm bu farklı bakış açılarından değerlendirildiğinde, mimari mekân hakkında aşağıdaki sonuçlara varılması mümkün olmaktadır (Kahvecioğlu, 1998).

- Mimari mekân, sonsuz mekân içinde sınırlama veya kuşatılma ile tanımlanabilen, algılanabilir sınırları olan, duyu organları ile fark edilebilir ve algılanabilir ortamlar olarak değerlendirilebilir. Bu bakımdan insanın duyularıyla algılayabileceği ve deneyimleyebileceği ışık, renk, ses, hava akımı, vb. özelliklerin oluşturduğu, bu yönüyle çevresel mekândan ayrılan alanlar da mimari mekân olarak tanımlanabilir.
- Mimari mekân ancak insan varlığı ile sağlanabilir. Bunun nedeni, insan ihtiyaçlarının neticesinde varolan mekânın aynı zamanda algılanabilirliğiyle insana ihtiyaç duymasıdır. Bu bakımdan, mimari mekânın ön koşulu insanın varlığı olduğundan, mimari mekânda insan yaşamına ait özelliklerle bütünleşik olarak var olmaktadır.
- Kullanıcılar tarafından içinde yaşanan ve algılanan mimari mekân, aynı zamanda insan yaşamından yansıttıkları ve kuşaktan kuşağa aktardıkları ile insan kültürünün bir parçası olarak değerlendirilebilir (Kahvecioğlu, 1998).

Renk Olgusu

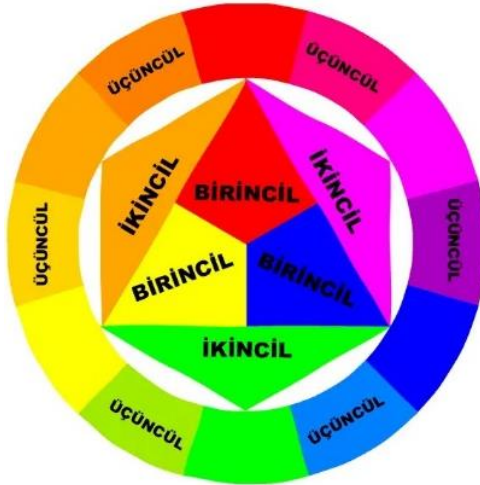
Renk, ışık, malzeme ve görsel sistem arasındaki etkileşim tarafından üretilen görsel bir deneyim olarak yorumlanabilir. Herhangi bir ışık kaynağından çıkan ışınlar gözün iç arka duvarı olan retinaya çarparak farklı dalga boyuna göre çubuklar (parlaklık reseptörleri) ve koniler (renk reseptörleri) tarafından algılanır (Won, 2015). Bu algılama, ışığın cisimlere çarpması sonucunda bir miktarının soğurulup bir miktarının yansması nedeni ile farklılık gösterebilir, bu durum renk veya renk tonu olarak isimlendirilmektedir (Gürçan, 2008). Renk, göz

tarafından emilen ve beynin görülen renklere dönüştürdüğü dalga boylarında taşınan ışıktır. Işık, altı farklı renkten oluşan bir spektruma ayrıştırılabilir. Bunlar, kırmızı, turuncu, sarı, yeşil, mavi ve mor'dur. Eğer bir cisim göze sarı görünüyorsa, bu cisim sarı ışık hariç spektrumdaki diğer tüm renkleri soğurduğu anlamına gelmektedir. Bu emilmeyen ışık, cisimden göze geri yansıtılır ve oradan da beyne ulaşarak sarı renk olarak algılanır (Singh, 2006).

Renkler, doğal oluşumları, belirli kullanımları ve kültürel bağlamları nedeniyle belirli çağrışımlar ve niteliklerle bağlantılıdır. Renkler genellikle hem fiziksel hem de psikolojik bakımdan, kullanıcıları farklı derecede etkilemekte ve renk algısı kişiden kişiye değişmektedir. Bireysel farklılıklar cinsiyete, yaşa ve kültüre göre değişebilir. Renk algısı, fiziksel dünyada ölçülebilen bir şeyden ziyade sinir yapımızın ve görsel fizyolojimizin bir sonucu olduğu için benzersiz ve sıra dışıdır. Renk algısı çoğu zaman güçlü bir duygusal etkiyle birlikte gelir ve bir kişinin fiziksel durumunu etkileme yeteneğine sahiptir. İnsanlar yaşam alanlarını kendi istek ve arzusuna göre tasarlamakta ve yaşam alanlarında tasarlanan bu iç mekânlar kullanıcılar üzerinde önemli etkilere neden olmaktadır. Diğer mobilya ve donatılar gibi iç mekân tasarımında kullanılan renklerde mekandaki genel izlenimi ve algıyı değiştirebilir. Mekânın kullanım amacı renk belirlemede önemli bir etken olurken, tasarımında kullanılan renkler belirli ruh halleri yaratma, birlik oluşturma ve bir mekânın ne kadar büyük veya küçük hissettirebileceği veya görünebileceği algısını değiştirme yeteneğine sahip olabilmektedirler (Stoykov, 2024).

Renk sabitliği, beynin ve gözün renk algılarında ufak ayarlamalar yapma yeteneğiyle ilgilidir, böylece bir renk iki farklı ışık kaynağı altında bile görölse aynı görünebilir. Metamerizm, değişen ışık kaynaklarıyla da ilgilenen bir renk olgusudur. Tasarımcılar mekan oluşumunda tam bir renk eşleşmesi üretmeye çalışırken, renkler her zaman kullanılacağı ortamda görüntülenmelidir. Tüm ışık kaynaklarının farklı renk sıcaklıkları vardır. Örneğin, floresan aydınlatma soğuk, mavimsi bir ışık üretirken, halojen bir ampul sıcak sarımsı bir ton üretmektedir. Ampulün belirli renk sıcaklığı, bir rengin değişen ışık kaynakları altında farklı görünmesini sağlamaktadır. Başka bir renk olgusu da eş zamanlı kontrasttır. Bu olgu, bir nesnenin renginin onu çevreleyen renklere bağlı olduğunu ve beynin her zaman o rengin tamamlayıcısını aradığı veya ürettiği kavramını teorileştirir. Bir kişi yeşil bir arka plandaki gri bir kareye bakarsa, gri kare kırmızımsı bir renk tonuna sahip olmaya başlar. Yani beyin yeşile tamamlayıcı rengi kırmızı olarak oluşturmuş ve bunu gri kareye empoze etmiştir. Gözün arayacağı veya beynin tamamlayıcı bir renk yaratacağı bilgisi, iç mimarlar için çok önemlidir. Tasarımcılar, görsel rahatlama sağlamak için bir rengin tamamlayıcısını bilerek ekleyebilirler. Tamamlayıcı zaten mevcutsa, beynin onu aramasına gerek kalmaz (Pile, 1997).

Öte yandan renkleri tanımlamak için birbirinden bağımsız üç temel algısal niteliği veya özelliği kullanılmaktadır. Bunlar, tür, değer ve doymuşluk'tur. Bir rengin kendisi olan ve o rengin bir çeşidini tarif eden kritere rengin türü denir. Yani bir rengin sarı, mor, mavi vb. gibi adını belirleyen özelliğidir. Değer, rengin açıklığı veya koyuluğunu ifade eder, renklerin ışıklılığını, ışık yansıtma derecesini yani rengin açıklık ve koyuluğunu ortaya koyan kritere rengin değeri denir ve rengin ne kadar koyu veya açık olduğu ile ilgilidir. Doymuşluk ise renklerin parlaklık ve canlılık derecesini gösteren bir kriterdir. Renklerin içindeki grilik miktarının artıp azalmasıyla oranlı olarak rengin canlılığı azalır veya çoğalır. Bu canlılık ve parlaklığın ulaştığı maksimum değere doymuş renk denir. Doymuş renk, bir rengin en saf ve temiz değeridir. Yani renk ne kadar kuvvetli ise saflığı o derece fazladır. Beyaza ya da siyaha doğru gidildikçe rengin doymuşluğu azalmaktadır. Yoğun bir renk, spektrumda kendisinden uzak bir rengin eklenmesiyle matlaştırılabilir veya doymunluğu azaltılabilir, böylece daha az saf veya yoğun hale gelmektedir (Özdemir Canbolat, 2017; URL-1; URL-2). Yaşam alanlarının ve çevrenin algılanmasında en önemli faktörlerden olan renkler, birincil (temel renk), ikincil (iki birincil rengin karıştırılması) ve üçüncül (birincil ve ikincil renklerin karıştırılması) olmak üzere üç grupta sınıflandırılabilir. Birincil renkler sarı, kırmızı ve mavidir. İkincil renkler, sarı ve kırmızının karışımından oluşan turuncu; kırmızı ve mavinin karışımından oluşan mor; sonuncusu ise sarı ve maviden oluşan yeşildir. Üçüncül renk ise, bir birincil renk ve bir ikincil rengin karışımından oluşan renklerdir. Bu renkler, mavi-mor, kırmızı-mor, kırmızı-turuncu, sarı-turuncu, sarı-yeşil ve mavi-yeşil olarak gruplandırılabilir (Purbasari, 2021). Şekil 1'de birincil, ikincil ve üçüncül renk grupları verilmiştir.

Şekil 1: Renk grupları (URL-2).

Renkler, yoğunluklarına, bireyler üzerindeki zihinsel ve psikolojik etkilerine göre soğuk ve sıcak renkler olmak üzere iki gruba ayrılırlar. Sıcak renkler, güneş ışığının bir prizmadan geçtiğinde ortaya çıkan ve renk grubu içerisinde kırmızı renge doğru yaklaşan renklerdir. Canlı, çekici renkler olan, bireylere enerji veren ve canlılık duygusunu harekete geçiren kırmızı, sarı, turuncu ve kahverengi gibi renkler sıcak renkler olarak sınıflandırılır. Renk skalasında maviye doğru giden, maviye yaklaşan mavi, mor ve yeşil gibi daha az titreşime sahip, serin ve sakin duygular üreten renkler soğuk renkler olarak isimlendirilmektedir. Öte yandan siyah, beyaz ve gri renklerde nötr renkler olarak gruplandırılmaktadır (Korkmaz vd., 2016). Daha uzun dalga boylarına sahip renkler (örneğin, kırmızı ve turuncu) heyecan verici veya sıcak hissettirirken, daha kısa dalga boylarına sahip renkler (örneğin, yeşil ve mavi) rahatlatıcı veya soğuk olarak algılanmaktadır (Sun vd., 2024).

Renklerin Psikolojik ve Fizyolojik Etkileri

Kullanım alanına ve özelliklerine göre renkler farklı anlamlara gelmektedir. Renk iç mekân tasarımında en önemli tasarım öğelerinden birisidir. Kullanıcının bir rengi nasıl algıladığı, onun psikolojik ve fizyolojik tepkilerini etkilemektedir. Ayrıca psikolojik veya duygusal açıdan bakıldığında, renklerin anlamı bir şeye yönelik duyguların izlenimlerini aktarabilme yeteneğine sahiptir (Patricia ve Mariana, 2024). Renkler sadece duyguları ifade etmek için değil, aynı zamanda harekete geçirmek için de kullanılır (Gökçakan Çiçek ve Gökçakan, 2016).

Kırmızı: Çoğunlukla enerji dolu bir renktir ve enerji seviyelerini ve coşkuyu artırabilir. Heyecan, tutku ve bazen de saldırganlık ve canlılıkla ilişkilendirilir. Kalp atış hızı ve kan basıncı gibi fizyolojik uyarılmayı artırdığı bilinmektedir. Uyanıklığı artırma, dikkat çekme, aktivasyon, beyni uyarma, heyecan, cesaret ve güç etkilerine sahip bir renktir. Araştırmalar kırmızının aciliyet hissini tetikleyebildiğini, aşırı kullanımlarda ise öfke ve saldırganlık duygularına neden olabildiği göstermektedir, bu nedenle uyarı işaretlerinde ve satış promosyonlarında sıklıkla kullanılmaktadır. Gücü, lüksü ve hâkimiyeti simgeleyen kırmızı, spor ve siyasette de popüler bir seçimdir ve adrenalini tetiklemektedir. Açlık duygusunu öne çıkarmasından dolayı bazı ünlü yiyecek ve içecek firmaları logolarında kırmızıyı kullanmayı tercih etmektedir. Pembe olarak bilinen daha açık kırmızı tonu, çocuksuluğun yanı sıra sevgi ve şefkat duygularını sembolize eder. Aynı zamanda sıcak ve duygusal bir renktir, ancak aynı zamanda yumuşak ve sakinleştiricidir (Gökçakan Çiçek ve Gökçakan, 2016; Arora ve Warsi, 2024; Patricia ve Mariana, 2024).

Mavi: Genellikle sakinleştirici ve huzur verici olarak algılanır. Kalp atış hızını düşürme ve endişe duygularını azaltma eğilimindedir, bu nedenle mavi sağlık ve ofis ortamlarında sıklıkla kullanılır. Sakinlik, düzen ve huzuru anımsatmasından, saldırgan olmayan bir özellikte olmasından dolayı bazı insanlar için okyanuslar

ve denizler zihinsel olarak rahatlatıcı olabilmektedir. Mavi güven ve istikrarı sembolize ettiği için kurumsal logolar ve markalaşma için popüler bir seçimdir. Yapılan çalışmalar mavinin koyu tonları ciddiyeti ve geniş düşünmeyi çağrıştırmakta, çoğunlukla uyum, sadakat, güven, mesafe, sonsuzluk, hayal gücü, soğukluk ve bazen de üzüntü ile ilişkilendirildiğini göstermektedir. Renk çarkında kırmızının tam tersi olan mavi, zihni ve bedeni sakinleştirir, kan basıncını, kalp atış hızını ve solunumu düşürür ve kaygı ve saldırganlık duygularını azaltır. Uyumakta zorluk çeken veya öfke nöbetlerine ve diğer davranış sorunlarına yatkın olan çocuklar mavi bir ortamda vakit geçirmekten olumlu yönde etkilenebilmektedir. Ayrıca sakinleştirici ve dengeleyici bir renk olmasından dolayı çocukların daha rahat ve odaklanmış hissetmelerine yardımcı olabilir ve öğrenme ortamında teşvik edici olabilir (Abbasi vd., 2014; Gökçakan Çiçek ve Gökçakan, 2016; Arora ve Warsi, 2024; Patricia ve Mariana, 2024).

Sarı: Bu renk daha çok mutluluk, iyimserlik, neşelilik ve enerji duyguları ile ilişkilidir ve bazen de motivasyon ve konsantrasyon artırıcı özelliكتedir. İletişim ve zihinsel aktivite sarı renk ile uyarılabilir. Bununla birlikte, yüksek dozlarda sarı, hayal kırıklığı veya endişe duygularını da tetikleyebilir, bu da onu iç tasarım veya markalaşmada mantıklı ve dengeli bir şekilde kullanılması gereken bir renk haline getirmektedir. Bu renk, mantıksal düşünme yeteneğini geliştirdiği, iletişimi ve kendini ifade etmeyi teşvik ettiği, enerjiyi ve ruh halini yükselttiği, coşku ve canlılık dolu olduğu için vurgu rengi olarak veya çalışma alanlarında kullanılmaya uygundur. Ayrıca genellikle mutluluk ve coşkuyla ilişkilendirilen parlak ve enerjik bir renktir. Çocuklarda yaratıcılığı ve neşeyi teşvik edebilir. Kırmızı reнге kıyasla daha az saldırganlık hissi uyandırmaktadır (Abbasi vd., 2014; Arora ve Warsi, 2024; Patricia ve Mariana, 2024). Gökçakan Çiçek ve Gökçakan (2016), sarı rengin gün ışığı ve güneşi anımsattığından dolayı iç mekânlarda insanları daha aktif ve canlı duruma getirebileceği değerlendirmişlerdir. Ayrıca, sarı sıcak bir renk olduğundan ve güneşle ilişkilendirildiğinden, insanların iç mekânları daha sıcak olarak algılayabileceklerini, daha açık ve parlak görünen bir iç mekânın, olduğundan daha geniş olarak algılanmasına neden olabileceği değerlendirmişlerdir.

Yeşil: Doğada baskın bir renk olduğundan dolayı genellikle doğayı, yeşili, sağlığı ve dengeyi sembolize etmektedir. Bu nedenle sakinleştirici, dinlendirici ve ferahlatıcı olarak algılanır, rahatlama ve esenliği teşvik eden yeşil, vücut ve zihin üzerinde rahatlatıcı bir etkiye sahiptir, kaygıyı azaltır ve konsantrasyonu teşvik etmektedir. Araştırmalara göre, yeşil stresi azaltabilir ve odaklanmayı artırabilir, bu da onu eğitim ve terapi ortamları için popüler bir seçim haline getirmektedir. Genellikle büyüme ve yenilenme ile ilişkilendirilir, iyimserliği, umutluluğu ve dengeyi teşvik eder. Yeşil, doğa ve denge ile ilişkilendirilir. Gözü rahatlatan bir renktir ve sakinleştirici varlığı ile stresi azaltmaya yardımcı olabilir

ve bir refah duygusunu teşvik edebilir. Yeşil renge maruz kalmak okuma yeteneğini artırabilir ve kavrama becerilerini de geliştirebilir (Abbasi vd., 2014; Arora ve Warsi, 2024; Patricia ve Mariana, 2024).

Siyah: Genellikle güç, zarafet ve gizem siyah renk ile ilişkilendirilir. Bu renk resmiyet ve sofistike duygular uyandırabilir, ancak aynı zamanda birçok kültürde keder ve ölüm gibi olumsuzluklarla da bağlantılıdır (Arora ve Warsi, 2024). Bu renk dostça olmayan ve yaklaşılmazdır, bu nedenle aşağılanmalara ve ruh hali değişimlerine neden olabilir ve olumsuz bir ortam yaratabilir (Ćurčić vd., 2019). Siyah, gecenin ve ölümün rengidir ve sıklıkla kötülükle ilişkilendirilir. Alışılmadık görünümü onu sanatçılar arasında popüler hale getirmiştir, ancak aynı zamanda zenginlik ve zarafetle de ilişkilendirilir (Chijiwa, 1987). Siyah tüm duvarlarda ve tavanda kullanıldığında, aldığı tüm ışığı absorbe ettiğinden dolayı depresif bir his yaratma eğilimindedir. Mekanda zemin kaplaması olarak kullanıldığında derinlik izlenimi verebilir (Gökçakan Çiçek ve Gökçakan (2016).

Beyaz: Bu renk saflığı, temizliği, masumiyeti ve sadeliği temsil etmektedir. Genellikle tıbbi ortamlarda sterillik ve sakinlik hissi yaratmak için kullanılır. Beyazın tarafsızlığı onu çok yönlü kılar, ancak aşırı kullanıldığında boşluk veya soğukluk duygularını da uyandırabilir (Arora ve Warsi, 2024). Beyaz rengin aşırı kullanımı izolasyon, soğukluk ve katılık hislerini uyandırabilirken, beyaz aynı zamanda saflığı ve masumiyeti sembolize eder, koruma, huzur, rahatlık sağlar ve düşünmeyi kolaylaştırır (Patricia ve Mariana, 2024). Bu renk tonu, hem duvarlarda hem de tavanda kullanıldığında kullanıcının algılama yeteneğini azaltabilir ve derinlik algısını kaybedebilir. Bu rengin akıl hastanelerinde sıklıkla kullanılmasının nedeni, hastaların bilinçaltında farklı şeyler algılamasını önlemektir (Gökçakan Çiçek ve Gökçakan (2016).

İç Mekânda Işık

İç mekân aydınlatması, bina altyapısının önemli bir bileşenlerinden birisi olduğundan insan performansını önemli ölçüde etkilemektedir. Bir mekândaki ışığın düzenlenme ve tasarım şekli, mekânın algılanmasını, nasıl hissedildiğini ve mekânda neler fark edildiğini belirleyen en önemli tasarım öğelerinden birisidir. Başarılı bir şekilde tasarlanan ışık düzeni, bir mekânın ambiyansını, üretkenliğini, mahremiyetini ve görsel konforunu önemli ölçüde etkileme gücüne sahiptir. Dolayısı ile ışık tasarımı ve aydınlatmanın stratejik kullanımı, bir mekanın estetik ve duygusal etkisi değiştirilebilmektedir. Ayrıca ışık, insan sağlığını ve mutluluğunu önemli ölçüde etkileyen ve yaşam kalitesinin yükseltilmesine katkı sunan bir tasarım öğesidir. Günümüzde insanların çoğu yaşamlarının büyük bir kısmını kapalı mekânlarda geçirirken, yeteri kadar ışık ve aydınlıktan da mahrum kalmaktadırlar. Dolayısı ile ışık, bir yapıda, yaşam alanlarında ve iç mekân tasarımında işlevsellik, pratiklik ve estetik nedenlerden dolayı olması gereken bir zorunluluktur ve tasarımda önemli rol oynamaktadır (Saleh Al-Adilee, 2024).

Işık, bir mekânın görsel kalitesini ve mekân kullanıcılarının deneyimlediği iyi olma hissini etkileyen en önemli tasarım öğelerinden birisidir. Işık desenleri ve yapılarının, mekânın doğru algılanmasında, mekândaki izlenimlerde ve dolayısıyla eylemler üzerinde önemli etkileri olmaktadır. Bu nedenle, tasarımcı ısıltı, silüet, yoğunluk, renk tonu ve diğer mekânsal ışık biçimlerinin kullanımına karşı hassas olmalıdır. Tasarımda, ışık öğelerinin doğru kullanımı, çekiciliği artırmada, dikkati güçlendirmede, görsel netlik ile ferahlık izlenimlerini vurgulamada, mahremiyet ve rahatlama izlenimlerini geliştirmede, mekânsal yakınlık, sıcaklık veya rahatlık hislerini uyarmada ayrıca, neşelilik izlenimlerini güçlendirme gibi gereksinimlerin karşılanmasında tasarım unsuru olarak kullanılmaktadır. Dolayısı ile mekân tasarımlarında ışığın bu özelliklerinin ortaya çıkarılması, ışığın mekânda doğru çözümlenmesine bağlıdır. Duvar ve köşe aydınlatmaları, kullanıcının boyut, yükseklik ve şekil gibi oda parametrelerini anlamasını etkiler, görsel mekân sınırları hissini belirleyebilir veya değiştirebilir. Ayrıca tasarımcının ışığı doğru kullanarak mekândaki eğlencelik, hoşluk, ciddiyet, gerginlik ve diğer özelliklerin doğru yansıtılmasında yardımcı olabilir. Tasarımcı ayrıca ışık desenlerini samimiyet, mahremiyet, sıcaklık ve rahatlık gibi psikolojik ve sosyal izlenimleri etkilemek için de kullanabilir. Işığın yarattığı bu izlenimler veya ruh halleri, genellikle tasarlanmış bir alanda deneyim ve aktivite gereksinimlerini karşılamada temeldir ve o alanın kullanıcısı tarafından deneyimlenen refahın temel koşuludur. Bu durumda aydınlatmanın yalnızca insan çevresini şekillendiren estetik bir unsur olarak değil, insan davranışını, performansını ve aktivitesini etkileyen bir araç olarak görülmesi gerekmektedir (Jaglarz, 2011).

Işık, insanların nesneleri görmesini ve renkleri ayırt etmesini sağlayan bir enerjidir. İnsanlar ışık olmadan göremez ve dünyayı algılayamaz. Işık, insanların dünyayı algılamasını sağlar ve çevrelerini nasıl algıladıklarını etkiler, bu nedenle iç mimari tasarımlarda önemli bir faktördür. Doğal veya yapay ışık, bir ortamın algısını değiştirme ve kullanıcıları hem psikolojik hem de fizyolojik olarak etkileme gücüne sahiptir. Bununla birlikte, ışığın niteliği ve niceliği de dahil olmak üzere aydınlatma koşullarını değiştirerek bir mekânın kullanıcılarının algısını değiştirmek mümkündür. Ayrıca, renk sıcaklığındaki ve aydınlatma seviyesindeki değişiklikler de, psikolojik konforu doğrudan etkilemektedir. Renk sıcaklığı insanların duygusal tepkilerini etkilediği gibi mekân değerlendirmesini de etkilemektedir. Sonuç olarak, aydınlatma seviyesi, renk sıcaklığı ve ışık kaynağının parlaklığı, bir mekâna verilen duygusal tepkileri ve o mekânın değerlendirilmesini etkilemektedir. Işığın bu özelliği değiştirilerek, bir mekân farklı kullanımlar için şekillendirilebilir. Tüm mekânlar, belirli ihtiyaçları karşılamak ve farklı kullanımlar için tasarlanır ve aydınlatılır. Kaliteli ışık tasarımlarının yapıldığı mekanın, amaçlanan kullanımları için rahat, hoş ve uygun olması beklenir (Odabaşıoğlu, 2009). Günümüz tasarımcılarının çoğu, iç

mekân tasarımlarında ışık ve renk kullanımının form ve mekânla nasıl bir araya getirildiği ve mekânla nasıl bütünleştiği konuları ile oldukça fazla ilgilenmektedirler. Giderek daha fazla küreselleşen dünyada, yeni aydınlatma teknolojileri, renk ve ışık algıları dolayısıyla kullanıcılar ve iç mekânla olan ilişkileri değiştirmektedir. Dolayısıyla iç mekân tasarımlarında renk ve ışık kavramları, tasarım kararlarının alınmasında ve değiştirilmesinde en önemli faktörlerin başında gelmektedir (Poldma, 2009).

Işık ve ışığı yansıtan bir yüzey ile gözün etkileşimi renklerin algılanabilmesinde önemli bir faktördür. Işık, elektromanyetik dalga enerjisinin özel bir şekli olarak yorumlanabilir ve insan gözünün algılayabildiği ışığın dalga boyu 380-760 nanometre (nm) arasındadır. Işığın renk dağılımı esas alındığında, kırmızı renk en uzun dalga boyuna ve düşük enerjili ışınımına sahip olurken, mor renk en kısa dalga boyuna ve enerjisi en yüksek ışınımına sahiptir. Bu değerler arasında farklı tonlarda sahip çok fazla renk oluşumları bulunmaktadır (Küçük, 2023). Ayrıca, ışığın daha kısa dalga boylu olanlarına “morötesi”, daha uzun dalga boylu olanlarına ise “kızılötesi” ışınlar denir (Çağlayan, 2018). Renk ise ışığın bir vasfıdır, ışık frekansının belli bir orandaki yoğunlaşması sonucunda ortaya çıkmaktadır ve algılarla ilgili bir oluşumdur (Özbudak vd., 2003). Tablo 1’de renklere karşılık gelen dalga boyları ve frekans aralıkları verilmiştir.

Tablo 1: Renklere karşılık gelen dalga boyları ve frekans aralıkları (Göler, 2009)

Renk	Dalga Boyu Aralığı	Frekans Aralığı
Kırmızı	800-650 nm	400-470 THz
Turuncu	640-590 nm	470-520 THz
Sarı	580-550 nm	520-590 THz
Yeşil	530-490 nm	590-650 THz
Mavi	480-460 nm	650-700 THz
Lacivert	450-440 nm	700-760 THz
Mor	430-390 nm	760-800 THz

Mekânın kavranmasında, görsel algılamamanın önemi oldukça fazladır. Görsel algılamamanın gerçekleşebilmesi için ışık ve renk unsurları ön plana çıkmaktadır. Görselliği ve görsel algılamayı etkileyen unsurların başında ise ışık, renk, gölge ilişkileri ile kullanıcının psikolojik durumu gelmektedir. Bunlar dikkate alındığında mekânlardaki farklı eylemlere uygun renk ve ışık kaynakları seçilmelidir. Mekândaki dokular, biçimler ışığın yön ve etkisine göre farklı şekillerde algılanabilirler. Dolayısı ile bir mekân veya nesnenin doğru algılanabilmesinde doğal veya yapay yolla elde edilen ışık kaynağının varlığı önem arz etmektedir (Çetindağ, 2007). Mekân algılanmasında ışık kaynağının

önemi büyüktür. Işığın varlığı rengin özelliklerini etkilediği gibi, aynı zamanda mekânın doğru bir şekilde algılanması için kullanılan bir tasarım ögesidir. Renk, ışığın kuvvetine bağlı oluşan fiziksel bir olaydır. Işığın özelliğine ve şiddetine göre artan aydınlık, ortamdaki karanlığı giderek yok etmeye, ışık ile birlikte rengin de oluşmasına ve algılanmasını sağlamaktadır (Göker Paktaş, 2018).

Mekânın en temel unsurlarından birisi olan ışığın, hacim, malzeme, ölçek, renk ve doku gibi unsurların algılanmasındaki etkisi gözardı edilemez. Bu sebeple tasarım ve mimarlık, aydınlatma elemanlarıyla birlikte tasarımın bütününe kapsamaktadır. Mekân kurgusunda ışık, diğer tasarım öğeleri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir ve mekâna anlam kazandıran en önemli tasarım öğelerinden birisidir. Mekânı görünür kılan ve algılanmasında etkisi oldukça fazla olan temel etkidir. Mekân tasarımında kullanılan ışığın nicelik ve niteliği bireylerin mekândaki algısı, iletişimi ve davranışları üzerinde önemli bir etkiye sahiptir (Yıldırım, 2024). Mekânın görsel algılanması, ışık, mekânsal organizasyon ve renk algılanmasıyla da doğrudan ilişkilidir. Bir mekânın algılanmasında doğal ışık kadar, kullanılan renginde önemi büyüktür. Bir mekâna gelen doğal ışığın değişkenliği ve özellikleri, o mekânda kullanılan renk tonları üzerinde etkili olmaktadır. Tasarımda ışığın ve gölgenin doğru ve yerinde kullanılması mekândaki estetik algımanın etkilerini arttırmakta, kullanıcıda farklı duygular oluşmasına neden olmaktadır. Mekân tasarımında ışığın ve rengin doğru kullanılması, mekânın verimli ve etkin kullanımına neden olmaktadır. Bu nedenle tasarımcılar doğal ışığın ve rengin tasarımlarda daha etkin kullanılmasına büyük önem vererek, mekânın doğru algılanmasına yardımcı olmaktadır. Tasarımlarda ışık ve renk bir arada doğru kullanıldığında mekânın algılanmasındaki nitelikte doğru orantılı olarak artmaktadır (Tezel, 2007).

Algı

İnsanların çevreyle etkileşimlerinin büyük bir kısmı algılara ve davranışlara dayanır. Kullanıcıların algısal performansları, mekânların çevresel faktörlerini şekillendirmektedir (Ozler vd., 2023). Algı, son zamanlarda iç mekân ve tasarım uygulamalarında oldukça popüler olan ve ilgi çeken disiplinler arası bir konudur. Mimarlık ve tasarım açısından analiz edildiğinde, konunun karmaşıklığı tasarım unsurlarının ve araçlarının iç mekân ortamlarının kalitesi üzerindeki etkisinin deneyimlenmesiyle de ilişkili olduğundan ivme kazanmakta, bu da daha sonra hep birlikte aracı değişkenler olarak önemli bir rol oynayan öznel, bireysel ve duygusal kavramları içermektedir (Zejnilovic vd., 2023).

Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğüne göre algı “bir şeye dikkati yönelterek o şeyin bilincine varma; idrak” anlamına gelmektedir (TDK, 2025). Başka bir tanımlamaya göre ise, psikoloji ve bilişsel bilimlerde duyuşsal bilginin alınması, yorumlanması, seçilmesi ve düzenlenmesi anlamına gelen kişisel bir durumdur. Algılama kullanıcının cinsiyetine, yaşına, eğitim durumuna, sosyal ve kültürel

çevresine göre kişiden kişiye değişebilmektedir. Algının gerçekleşmesinde çevresel faktörlerde etkili olmaktadır. Algı, çevreden gelen uyarıların duyu organları tarafından toplanması ve bilişsel süreçlerden geçirildikten sonra yorumlanarak deneyimlere dönüştürülmesi süreçleri şeklinde ifade edilebilir (Ak, 2006).

Algı, insan ve mekân arasındaki ilişkinin en temel bileşenlerinden birisidir. Duyusal bilginin daha fazla organize edilmesi, tanınması ve yorumlanması olan ve böylece insanların çevreyi ve yaşam alanlarını ifade etmesine ve anlamasına yardımcı olan duyguya dayalı bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Duyum, kullanıcının çevreden gelen uyarıcıları (ses, renk, koku, sıcaklık vb.) aktif veya pasif olarak alması, beyne iletilmesi ve tepki vermesi anlamına gelmektedir. Algı, duysal temel üzerine zaman boyutu, düşünme ve hafıza faktörlerini ekler ve kişisel yaşam ortamının farklı arka planı nedeniyle kişilik farklılıkları bulunmaktadır. Bu nedenle algı, yalnızca görme, işitme ve dokunma gibi çevrenin basit duyu bilgilerinin toplamı değil, aynı zamanda çevresel bilgilere yönelik kapsamlı bir deneyim, anlayış ve duygusal girdi olarak ortaya çıkmaktadır (Yu vd., 2018).

Sonuç olarak algı, birbiri ardına gelen ve birbirleri üzerine kurulan süreçlerin bir araya gelmesiyle oluşan, zihinsel bir süreç olup, amacı duyularla çevreden elde edilen bilgilerin bazı bilişsel öğelerle eşleştirip onlara anlamlar yükleyerek, evrendeki olguları ve olayları anlayabilmek olan bir durumdur. Bu yorumlama ve anlama süreçlerinde geçmişteki öğrenme ve deneyimlerde etkili olmaktadır. Bu süreçlerin tamamı baştan sona dikkat, bellek ve tüm duyguların etkileşimi ile oluşmaktadır. Diğer bir ifade ile algılama süreci bir sistem içerisinde gerçekleşmektedir. Öte yandan kullanıcı, etrafında kendisine gelen uyarıcıların büyük çoğunluğunu görme duyusu ile algıladığından dolayı görsel algılama diğer duyularla algılamalarla kıyaslandığında daha güçlü ve etkili olmaktadır (Ömeroğlu ve Kandır, 2007; Akaroğlu ve Dereli, 2012).

Qiong (2017) algılama sürecinin aşağıda verildiği gibi üç aşamada gerçekleşebildiğini değerlendirmektedir.

1) Seçici Algılama: Çevreden gelen belirli uyarıların duyu organları vasıtasıyla toplanması süreçlerini içine alan ve algı sürecinin ilk adımını oluşturan "seçim" aşamasıdır. Kullanıcıya günlük yaşamda çevreden çok fazla uyarı etki etmekte fakat bunların bazıları belirgin olarak kullanılmaktadır.

2) Algısal örgütlenme: Algılama sürecindeki ikinci aşamadır. Bu aşamada, dış dünyadan bilgi seçildikten sonra, belirli anlamlı kalıplar kullanarak bilginin bir şekilde organize edilmesi gerekir. Bu organizasyon aşaması, unsurları kategorilere koyarak gerçekleştirilir ve bu nedenle bazı araştırmacılar tarafından kategorizasyon olarak ta adlandırılmaktadır. Bu algı aşamasında, karşılaşılan

sosyal ve fiziksel olaylar veya nesneler şekil, renk, doku, boyut vb. özelliklere sahip olmaktadır. Toplanan veriler bu aşamada organize edilmektedir.

3) Algısal yorumlama: Algının üçüncü ve son adımı ise, seçilen uyarıcılara anlam yükleme sürecini ifade eden "yorumlama" aşamasıdır. Seçilen uyarıcılar yapılandırılmış ve istikrarlı kalıplara kategorize edildikten sonra, bu kalıplara anlamlar yükleyerek anlamlandırmaya çalışılmaktadır. Öte yandan farklı kişiler aynı uyarıcıya farklı yorumlarda bulunabilir (Qiong, 2017).

Yukarıdaki algı süreçleri analiz edildiğinde, fiziksel ve sosyal dünya algısının, uyarıcıları seçip sinir sistemi ve beyin aracılığıyla işleyerek onlar için yapı, istikrar ve anlamlar yaratılan içsel bir işlem olduğu ortaya konmaktadır. Seçilen uyarıcılar için yapı, istikrar ve anlamların nasıl geliştiğini, yani algının nasıl gerçekleştiğini anlamak için, algının iki temel boyutunu hesaba katılmaktadır, bunlar fiziksel süreç ve psikolojik süreç'lerdir. Birbirleriyle birlikte çalışan bu iki boyut, algısal sonuçlardan sorumludur (Qiong, 2017).

1. Fizyolojik süreç: İnsanların fiziksel algı mekânizmaları hemen hemen aynıdır, yani kişiden kişiye çok fazla bir değişiklik göstermezler. Dış dünyadan gelen verilerin duyu organları aracılığıyla alınmasıdır. İnsanlar çevrenin algılanmasını sağlayan göz, kulak ve burun gibi duyu organlarına sahiptir. Bu duyu organları, sinir sistemi aracılığıyla beyne yönlendirilen ve yapı, istikrar ve atfedilen anlamlarla yaratılan uyarıcıları alır.

2. Bilişsel süreç: İnsanların seçilen uyaranlara ilişkin yorumlarda bulunduğu ve bunu yaparak dış dünya üzerinde kendilerine özgü kişisel bir dokunuşa sahip oldukları bu aşamadır. Çevreden alınan verilerin zihinde işlenerek anlamlandırıldığı ve yorumlandığı aşamadır (Qiong, 2017).

Mekânda Algı

Mekânın algılanmasında mekân ile kullanıcı arasında kurulmakta olan ilişkilerde çok yönlü bir iletişim olmakta ve karşılıklı bir alışveriş durumu ortaya çıkmaktadır. İnsanın mekânı algılaması, öncelikle çevreden gelen uyarıcıların duyu organları tarafından algılanması ve bunların işlenmesiyle başlamaktadır. Mekânın ruhu kişiden kişiye farklılıklar gösterebilmektedir. Bu nedenle her insan mekânı algılayarak bireysel kavrama düzeyi ve görsel okuma yeteneği kadar algılayabilmektedir. Bu durum, her insanda farklı seviyelerde olmaktadır ve mekânın örgüsünü kuran zihinsel süreçlerin farklılığına neden olarak mekânsal algılamaların farklılaşmasına neden olmaktadır. Sonuç olarak mekân algılamasındaki farklılık, kullanıcıların duyu organlarının fiziksel kapasitelerinin farklı olması ve kişilerin sosyal ve kültürel özellikleri ile psikolojik durumları gibi çok farklı parametrelerin eşit olmamasından kaynaklanan bir durumdur (Gezer, 2008). Mimari tasarımda görsel düşünme ve algı oldukça önemli olmakla beraber, mekânın algılanması herkes için aynı değildir. Mekânın algılanması

sadece görsellikle sağlanmaya çalışılırsa bunun algılamada yeterli olamayabileceği, sözlü anlatıların da mekân algılanmasının güçlenmesine katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir. Görsel ve sözel temsillerin birbirini desteklediği ve böylece mekânsal algının güçlenmesinde ve şekillenmesinde yardımcı olduğu anlaşılmaktadır (Sipahioğlu ve Gürer, 2023).

İnsan yakın çevresi ve içinde bulunduğu fiziksel mekânla sürekli olarak etkileşim halindedir ve bunu sahip olduğu duyarlar aracılığıyla sağlamaktadır. Bu nedenle mekânın algılanmasında da duyu organların önemli etkileri olmaktadır. Kullanıcının mekânla olan iletişim kalitesi, mekân algılamasında da etkili olabilmektedir. Kullanıcı, içinde bulunduğu mekânı algımlarken, sahip olduğu bilgi ve tecrübelerden yararlanmaktadır. Mekânın algılanmasında en önemli katkıyı görsel algı oluşturmakla beraber, bu algının oluşmasında mekânın biçimi, rengi, malzemesi, dokusu ve mekândaki ışığın niteliği önemli faktörler olarak ortaya çıkmaktadır (Aslan vd., 2015).

Mekân tasarımında tasarım unsurlarından olan renk, doku, malzeme, ışık ve kompozisyon gibi mekânsal algıyı etkileyen faktörlerin, kullanıcıların mekânsal algısı üzerine negatif veya pozitif yönde etkileri olabilmektedirler. Mekânsal algının doğru yapılabilmesi için, tasarım unsurlarının doğru ve bilinçli bir şekilde kullanılması ve kullanılmasının öğrenilmesi önem arz etmektedir. Daha önce yapılan birçok bilimsel çalışma, görsel algı üzerinde etkili olan faktörlerin bilinçsiz ve doğru olmayan kullanımları ile mekânsal algı kargaşalarının yaşandığı ve mekânın gerçek kimliğinden uzaklaştığını ortaya koymaktadır. Bu durum kullanıcı ile mekân arasında kurulan güçlü bağların zayıflamasına ve kullanıcının mekâna yabancılaşmasına neden olabilmektedir. Bu süreçte, kullanıcı ile yapı arasındaki aidiyet duygusunun güçlendirilmesi, aidiyeti etkileyen faktörlerinde mekâna dahil edilmesi ve tasarım öğeleri ile birlikte kullanılması önemlidir. Bu durum hem kullanıcı ile mekân arasındaki bağın, hem de mekânsal algılamının güçlenmesine neden olurken, mekân kimliğinin oluşmasına da katkı sunmaktadır (Ör ve Özen, 2024).

Mekân algılamasında form, malzeme, doku gibi farklı unsurlar etkili olabilmekte ve bu durum kişiden kişiye değişebilmektedir. Mekân tasarımında kullanılan renk, en önemli fiziksel algılama unsurlarında birisi olarak ortaya çıkmaktadır. Renklerin psikolojik etkileriyle birlikte estetik özellikleri de mekânın algılanmasında, görsel konforun ortaya konmasında önemli rol oynamaktadır. Renk unsurunun özellikleri sayesinde mekân algılamasında da farklılıklar sağlanabilir. Örneğin bir mekânın olduğundan daha geniş, daha dar, daha yüksek veya daha alçak olarak algılanmasında ve hissettirilmesinde renklerin etkisi göz ardı edilemez. Bununla beraber mekânın algılanmasında kullanıcı deneyimleri, kişisel özellikler (yaş, cinsiyet, fiziksel özellikler, sosyal ve kültürel özellikleri, eğitim düzeyi vb), kullanıcının duygusal ve zihinsel

özellikleri, çevresel faktörler, aynı zamanda algılanan mekânın özellikleri de mekânın doğru algılanmasında önemli unsurlardır. Mekân içerisinde geçirilen sürenin niteliği, uzunluğu veya kısalığı da mekân algısı üzerinde etkili olmaktadır (Yurttaş, 2019).

Sağlık Yapıları İç mekan Tasarımında Renk Kullanımının Etkileri

İç mekan tasarımcılarının en önemli temel görevlerinden birisi, kullanıcıların fizyolojik ve psikolojik gereksinimlerini de karşılayabilecek ve refahlarını yükseltip sürdürebilecekleri yapıları yaşam alanları oluşturmaktır. Günümüzdeki insan hayatının çoğunun kapalı mekânlarda geçtiği göz önüne alındığında, bu durum daha fazla önem kazanmaktadır. İç mekân tasarımı, işlevsel, estetik ve psikolojik açıdan mekânın kullanıcılarını etkileyen ve gereksinimlerini karşılayan oldukça önemli bir disiplindir. Renkler, çevrenin ve yaşam alanlarının ayrılmaz bir parçasıdır ve insanın çevre algısı üzerindeki etkileri göz ardı edilemez. İç mekân tasarımının en önemli unsurlarından birisi olan renk, çalışma ve yaşam alanlarının refah seviyesinin yükseltilmesinde ve uygun bir atmosfer oluşturulmasında önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Yaşam alanlarında uygun renk kullanımı, bir mekânın doğru algılanmasında, konforunun sağlanmasında, yaşam kalitesinin artırılmasında etkili olmaktadır (Ćurčić vd., 2019).

Renk iç mekân tasarımının vazgeçilmez öğelerinden birisi olmakla beraber, kullanıcılar tarafından verilen tepkileri de etkilediği kabul edilmektedir. Renk kullanımıyla bir mekânın, hoş, konforlu ve estetik bir izlenim sunması durumunda mekân içerisinde olumlu tepkiler üretilmektedir. Bunun yanında, renklerin kullanım stratejilerine bağlı olarak mekânın olduğundan daha büyük veya küçük olarak algılanması sağlanabilir. Ayrıca renk bir mekânda odak noktası oluşturmak içinde kullanılabilir. Mekânın kullanım amacına göre sakin veya rahatlatıcı, heyecanlı veya mekândaki aktiviteyi göstermek için işlevsel renk seçimleri yapılabilir. Renk seçimleriyle birlikte bir nesnenin veya yazının görünürlüğü daha belirgin hale getirilebilir (Pile, 1997).

Bir mekânın görünen boyutu ve şekli, renk seçimleriyle bir dereceye kadar değiştirilebilir. Sıcak ve soğuk renkler ya da açık ve koyu tonlar arasında yapılan seçim, bir odanın görünen boyutlarını büyütebilir ya da küçültebilir. Renk, bir mekânın görünen boyutunu, bir tavanın görsel yüksekliğini veya bir koridorun görünen genişliğini etkileyebilir, bu nedenle tasarımcılar mekânsal algıları değiştirmek için farklı renklerin görsel etkilerinden pratik bir şekilde faydalanabilirler (URL-3). Renkleri birleştirmek ve bunları iç mimaride kullanmak, mekân kullanıcıları üzerinde olumlu veya olumsuz bir etki yaratabilir. Bir binanın iç mekânı rahatlık ve sağlık yayabilir; diğer yandan renkler rahatsızlık hissine neden olabilir. Renk, iç mimaride güçlü bir araçtır, bir alanda yaşanabilirlik için çeşitli illüzyonlar yaratabilirler; bu nedenle, yanlış bir renk

seçimi yapılırsa küçük bir oda, olduğundan daha büyük veya daha küçük görünebilir. Mimarının değişime ve esnekliğe izin vermediği durumlarda en önemli çözümlerden biri renk kullanımıdır (Aleksandra vd., 2019). Renkler kullanıcılar üzerinde psikolojik olarak belirli hisler ve tepkiler üretebilir, aynı şekilde mimaride bir binanın renkleri kullanıcılarının nasıl hissettiğini etkileyebilir. Renkler, sadece doğal çevrede değil, aynı zamanda insan yapımı mimari çevrede de yaşam alanlarının ayrılmaz bir unsurudur. Mimaride renk, yalnızca dekorasyon ve estetiği temsil etmekle kalmaz, aynı zamanda mekânda bir izlenim yaratmak ve temsil etmek, ayrıca mekânlar arasında sanal bir bariyer oluşturmak içinde kullanılmaktadır. Mekân tasarımında renk kullanımı, kullanıcıda davranış, karakter, konfor ve deneyimleri de etkilemektedir. Bir rengin yarattığı izlenim ve verdiği mesaj, bir mekânın işlevini destekleyen psikolojik havayı veya ambiyansı yaratmada son derece önemlidir. Herhangi bir kamu binasının renkleri, yalnızca kullanıcıların ruh halini ve memnuniyetini değil, aynı zamanda bireylerin motivasyonunu ve performansını da etkileyen önemli çevresel faktörlerden birisidir (Falusi ve Afolabi, 2024).

Hastane mekânlarının tasarımında ve renk kullanımlarında, hastaların ve onların ailelerinin hem de sağlık hizmeti sunan doktorların, hemşirelerin ve diğer kullanıcıların refahını pozitif yönde etkileyebilecek duygusal ve psikolojik faktörler hesaba katılmalıdır. Her yaş grubundan ve kültürden kullanıcı gruplarının beğenilerini içermelidir. Hastane tasarımlarında temel amaç, hastalar ve ziyaretçiler için çeşitlilik ile beraber dostça ve misafirperver bir atmosfer oluşturmaktır. Hastanelerde uygun renk ve aydınlatma tasarımı, tüm kullanıcıların ve personelin işini kolaylaştırabilir, hatta pratik, psikolojik ve duygusal olarak işlerini daha kolay hale getirebilir. Hastaneler stresli alanlar olduğundan dolayı bazı hastalar duygusal çalkantılar yaşayabilir, bu durum onları renk ve aydınlatmanın duygusal uyaranlarına karşı daha hassas ve daha alıcı hale getirebilir. Özellikle ruhsal sorunları olan hastaların, bazı renklere tepkileri aşırı olabilir. Aydınlatma tasarımında, hem gün ışığını hem de yapay aydınlatma dikkate alınmalıdır. Görsel işlev ve görsel rahatlık açısından uygun koşulların sağlanmasında, her ikisinin de önemli rolleri vardır. Hastalar ve ziyaretçiler için renkler ve aydınlatma unsurları, hastane yatışlarında sorun azaltıcı ve dikkat dağıtıcı bir etkiye sahip olabilir. Bunların sağlanmasında ayrıca dekorlar, sanat eserleri, iç mekân peyzaj unsurları ve pencere tasarımlarından da yararlanılabilmektedir. Özellikle yaşlı hastalar birden fazla hastalıkla mücadele etmekte ve daha fazla hastaneye gelme ve daha uzun hastanede kalma durumları olmaktadır. Bu nedenle hastane tasarımlarında iyi aydınlatma ve uygun renk kullanımı daha ön planda olmaktadır (Dalke vd., 2004).

Sağlık tesisleri, hastaların stresle başa çıkmalarını desteklemek üzere ve refahını yükseltmek için tasarlanmalıdır. Bu bakımdan tasarımcıların, hastaların

daha kısa sürede daha sağlıklı olmalarına yardımcı olacak ve kendilerini daha iyi hissetmelerini sağlayacak alanlar oluşturma sorumluluğu vardır. Sağlık yapılarının tasarlanmasında dikkat edilecek hususlar dikkate alındığında stresle başa çıkmayı desteklemek ve refahı teşvik etmek için, hastalarda kontrol duygusu, sosyal desteğe erişim ve olumlu dikkat dağıtıcılara erişim ve olumsuz dikkat dağıtıcılara maruz kalmama unsurları sağlandığında hastalarda stresle başa çıkma duygusu ve refah seviyesi artmaktadır. Ayrıca, doğa unsurlarının veya manzaralarının sağlık ortamlarında refahı teşvik eden stres azaltıcı, olumlu dikkat dağıtıcılar olarak etkili olabileceği değerlendirilmektedir. Sağlık tesislerinin farklı kullanıcı türlerinin (hastalar, ziyaretçiler, personel) ihtiyaçlarını göz önünde bulundururken, bu grupların bazen kontrol, sosyal destek ve olumlu dikkat dağıtıcılar açısından çelişkili ihtiyaçlara veya yönelimlere sahip olduğu akılda tutulmalıdır. Hastane iç mekânlarında uygun olmayan duvar tasarımları ve renk kullanımları hastalar üzerinde kaygı, deliryum, yüksek tansiyon ve ağrı kesici ilaç alımının artması gibi olumsuz sonuçlara yol açtığı belirtilmektedir (Ulrich, 1991).

Modern endüstriyel şehirlerin büyümesi, insanların yaşadığı yaşam ortamının kalitesinin bozulmasına katkıda bulunurken, bu durum halk sağlığıyla ilgili farklı sorunlara neden olmuştur. Renk insanların yaşam alanlarının düzenlenmesinde vazgeçilmez ve önemli bir unsur olmuştur. Renk, insan nörolojik sisteminde bir dil olarak yansıtılabilir, insanların düşüncelerini ve duygularını harekete geçirebilir ve etkileyebilir. Başka bir deyişle, renk doğrudan insanların psikolojik duygularıyla bağlantılıdır. Sonuç olarak, renk, toplumsal mekân tasarımında kullanıldığında, farklı aktivite alanlarının renk tasarımı insanların psikolojisi, fizyolojisi ve ruh hali üzerinde farklı etkilere sahip olacaktır. Rengin insanların psikolojisi ve davranışları üzerindeki çalışması, insanların farklı ortamlardaki aktivite deneyimlerini iyileştirmeye yardımcı olabilmektedir (Yang ve Shen, 2022).

Renk, sağlık hizmeti ortamlarındaki atmosferi, personelin refahını ve genel bakım deneyimlerini ve hasta sonuçlarının şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Sağlık yapıları doğası gereği karmaşıktır ve hasta deneyimlerini ve sonuçlarını önemli ölçüde etkileyen çeşitli boyutlardan oluşmaktadır. İç mekân tasarımının önemli bir unsuru olan renk, sağlık hizmeti ortamlarının atmosferine katkıda bulunan birçok unsur arasında dikkate değer bir faktördür. Renkler duyguları uyandırabilir, davranışı etkileyebilir ve hatta fizyolojik tepkileri etkileyebilir, bu da onları sağlık hizmeti tasarımı ve uygulamasında kritik bir husus haline getirmektedir (Tabanejad, 2024).

Hastaneler, klinikler ve sağlık merkezleri hastaları tedavi etmek ve toplumun sağlığını iyileştirmek için hizmet veren kuruluşlardır. Sağlık tesisleri, sağlığın ruhsal ve psikolojik bileşenlerini bütünleştirerek tamamen işlevsel yerlerden

terapötik yerlere dönüşmüştür. Başarılı terapiyi ve stres azaltmayı teşvik eden, terapötik bir atmosfer oluşturmak için sağlık tesislerinin mekânsal ve işlevsel özellikleri tasarımlarında dikkate alınmalıdır. İç mekân tasarımı, sağlık merkezlerinde hastaların tedavi ve iyileşme sürecinde önemli bir rol oynar. Yapılan araştırmalar sonucunda, sağlık hizmeti ortamlarının insanların fiziksel ve ruhsal sağlığını, tedavi sürecini ve hastaların iyileşmesini etkilediğini göstermektedir. Hastanelerin iyileştirici rolüne ilişkin kanıtlar ayrıca çevresel faktörlerin klinik uygulamalar yoluyla hasta ve personel performansını iyileştirdiğini göstermektedir. Işık ve renk, hastalarının sağlığı üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu gösterilen çevresel özellikler olarak kabul edilmektedir. Renk ve ışık da insan yaşamı üzerinde büyük bir etkiye sahiptir ve vücudun çeşitli bölgelerine denge getirmede ve hastaların birçok fiziksel ve zihinsel sorununu iyileştirmede etkili olabilir. Yapılan çalışmalar, hastanelerde ve sağlık ortamlarında rengin doğru kullanımının zihinsel konsantrasyonu desteklediğini ve rahatlama hissini artırdığını ayrıca insan davranışını doğrudan etkilediğini göstermektedir. Örneğin, hasta odalarındaki duvarların ve kumaşların renk düzeni, hastaların tedaviye nasıl tepki vereceğini etkilemektedir. Hastane mimarları ve iç mimarları, tasarımda uygun yöntemlerin kullanılmasının hastaların kendilerini güvende ve emin hissetmelerini sağladığına, bunun da fiziksel ve ruhsal durumlarının iyileşmesini hızlandırmada çok önemli olduğuna inanmaktadır. Hastane ortamında rengin etkisi o kadar önemlidir ki, hastalarda hastalık korkusunu ve tedavi süresini bile azaltabilir (Khaleghimoghaddam, 2023).

Işık ve renk bir mekân tasarımının vazgeçilmez en önemli unsurlarındandır ve iç mekân tasarım süreci bu iki kavramla yakından ilişkilidir. Işık rengin görünümü etkilerken, renk bir mekânın birincil görsel algısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Renklerin sağladığı estetik konfora ve insan ruhu üzerindeki etkilerine ilişkin birçok gelişmiş teori ve varsayım bulunmaktadır. Işık, insan algısını ve bireyin günlük yaşamdaki psikofiziksel refahını büyük ölçüde etkileyen bir uyarıcıdır. Renk ise aynı zamanda mekânı insancılaştırır, davetkâr kılar, mekân, boyut ve anlam duygusu yaratır ve mekânın canlanmasını sağlar. İnsan hayatı renkler, gölgeler ve ışıkla çevrenir ve bunların her biri kullanıcının ruh halini etkilemektedir. Bu nedenle, mekân tasarımında doğru rengin kullanımı önemlidir (Abd Elbary Eldininy, 2024).

Sağlık yapılarındaki iç mekân tasarımında rengin stratejik kullanımı hasta refahını ve personel memnuniyetini etkileme potansiyeline ve bakım sunumunun genel kalitesini artırmaya neden olabilmektedir. Sağlık tesislerindeki yol bulma zorluklarının hastalar ve ziyaretçiler arasında kaygıyı artırdığı, personel operasyonel verimliliğini azalttığı ve operasyonel maliyetleri yükselttiği gösterilmiştir. Yol bulma odaklı iç tasarım özelliklerinin bu sorunları

hafifletebileceğine neden olmakla beraber çeşitli nedenlerden dolayı göz ardı edilebilmektedir. Yapılan çalışmada, sağlık yapılarındaki farklı yol bulma türlerini ölçmek ve karşılaştırmak için Kalantari vd (2022), katılımcıların VR ortamında farklı koridor tasarımlarına verdikleri beyin tepkilerini incelemek için EEG kullanan bir deney yürütmüşlerdir. Bunun için belirli bir hastane tesisinde yol bulmayı geliştirmeyi amaçlayan renk desenleri, grafikler ve mimari özellikler kullanılmış ve üç farklı iç tasarımın etkilerini değerlendirmek için sanal gerçeklik ve EEG verilerini kullanan bir ölçüm yöntemi uygulanmıştır. İç mekân tasarımında üç farklı iç hastane ortamı oluşturulmuştur. Bunlardan birincisi standart tabela ve minimum çevresel kontrast içeren bir temel tasarım (Koşul 1), ikincisinde varış noktalarını ve işaretleri daha iyi vurgulamak için ek renk içeren bir tasarım (Koşul 2) ve Koşul 2'den gelen geliştirilmiş renkle birlikte iyileştirilmiş mimari özellikler ve grafikler içeren bir tasarım (Koşul 3) kullanılmıştır. Sonuçlar analiz edildiğinde diğer iki iç hastane tasarımına kıyasla, Koşul 3'te yönelim davranışlarının ve yol bulma bilişinin önemli ölçüde iyileştiği belirlenmiştir. Koşul 2 ve Koşul 1 arasında yol bulma ölçümlerinde birkaç fark bulunmakla birlikte bu da varış noktasını vurgulamak ve işaretlerin kontrastını artırmak için renk eklemenin daha iyi yol bulmayı teşvik etmek için yeterli olmayabileceğini göstermiştir. Koşul 3'teki avantajlara ilişkin bu bulgular, bu tür tesislerde yol bulmayı desteklemek için hem renk hem de daha geniş çevresel olanakların eklenmesinin değerini desteklemektedir (Kalantari vd., 2022).

Sağlık hizmeti sağlayıcıları sağlık ortamlarında önemli miktarda zaman harcamaktalar ve etraflarını saran renkler ruh hallerini, stres seviyelerini ve iş tatminlerini etkileyebilmektedir. Çeşitli renklerin kullanımı, uygun malzemeler, işlevsel ve estetik mobilyalar, rahat oturma alanları ve hastanelerin ev gibi görülmesi gibi iç mekân tasarımı yönleri, hastaların iç mekân ortamına tepkilerini etkilemekte ve iyileşme ortamının kalitesini etkileyerek hasta iyileşmesini iyileştirmekte ve hastaların memnuniyet düzeylerini artırmaktadır. Yapılan çalışmada, hastaların ve tıbbi personelin hastane yapılarındaki fiziksel ortamları nasıl değerlendirdiğini araştırarak, iç mekândaki çevresel faktörlerinin optimum bir iyileşme ortamının yaratılmasını ne ölçüde etkili olduğu analiz edilmiştir. Bunun için Süleymaniye Şehri'nde iki hastanenin fiziksel ortamları değerlendirilmiştir. Araştırmanın gerçekleştirilmesinde 312 hasta, doktor ve hemşirelere toplamda 43 soruluk bir anket uygulanmıştır. Sonuçlar değerlendirildiğinde, katılımcıların çoğunluğunun yapay aydınlatma, renk ve manzara çeşitliliği, sanat ve bitkilerin sağlanması, uygun malzemelerin kullanımı ve ilgi çekici tavan tasarımları gibi fiziksel yönlere yüksek puanlar verdiğini ortaya koymaktadır. İç mekân ortam kalitesinin hastaların psikolojik ihtiyaçlarını ve beklentilerini karşıladığını ve bunun sonucunda iç mekân iyileşme ortamlarından genel olarak memnun olduklarını göstermektedir. Sonuç olarak kullanıcıların deneyimlerine bağlı olarak iç görünüm (renkler, aydınlatma, sanat

eseri, bitki tasarımı ve ilgi çekici tavan tasarımları), mahremiyet (ev gibi konfor ve kontrol sağlayan daha fazla tek yataklı konaklama) ve son olarak ta konfor ve kontrol (temizlik, aydınlatma, sıcaklık kontrolü ve olumlu sesler) hastaların memnuniyet düzeylerini artırmada ve kapalı iyileşme ortamlarında psikolojik ihtiyaç ve beklentilerini karşılamada en büyük etkiye sahip faktörler olarak değerlendirilmiştir (Mahmood ve Tayib, 2020).

Sağlık yapılarının tasarımında kullanılan renkler hasta sonuçları ve personel refahının ötesinde, hastalar, aileler ve ziyaretçiler için genel sağlık hizmeti deneyimini şekillendirme özelliğine sahip olabilmektedir. Yapılan çalışmada acil servis ortamındaki ışık ve renk unsurlarının hastaların, aile üyelerinin ve personelin algısal performansına etkileri analiz edilmiştir. Çalışmadan elde edilen bulgular analiz edildiğinde sağlık yapısındaki iç mekân tasarımında kullanılan ışığın ve renginin kullanıcılar tarafından destekleyici olarak algılanmasına neden olduğu bildirilmiştir. Ayrıca çalışmada sonuçlardan bağımsız olarak ışık ve rengin bir mekânda yön bulmayı kolaylaştırarak kişisel kontrolü artırabileceği, personel için ise, iyi bilinen bir ortamda çalışma ve işlevsel görevleri yerine getirme perspektifinden destek ihtiyaçlarını karşılayabileceği, ışık ve renk desteğinin daha güvenli ve emniyetli bir çalışma ortamı sağlamaya yardımcı olabileceği ve bununla hasta güvenliğini artıracığı değerlendirilmiştir (Lindahl vd., 2021).

Estetik açıdan hoş ve psikolojik açıdan destekleyici sağlık yapılarına ait iç mekânlar oluşturularak sağlık tesisleri bakım hizmetinin genel kalitesini artırabilir ve hastalar ile sağlık hizmeti sağlayıcıları arasında olumlu etkileşimleri teşvik edebilir. Renk, sağlık ortamlarının atmosferine katkıda bulunan birçok unsur arasında dikkate değer bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Sağlık yapılarının iç mekân tasarımına yönelik olarak farklı tasarım yaklaşımları geliştirilebilir. Mahnke'nin (1996) ruh sağlığı merkezleri ve psikiyatri hastanelerindeki iç mekân uygulamalarında renk kullanımı için önerileri şunlardır:

Akıl hastanesi koridorları, hasta odaları ve muayene odaları için renk özellikleri, genel olarak diğer sağlık tesisleri için sunulan yönergeleri takip etmelidir. Ancak, vurgu, diğer sağlık tesislere göre daha fazla ölçüde "kurumsal görünümü" ortadan kaldırmaya yönelik olmalıdır. Sağlık yapılarındaki iç mekân tasarımcısı daha "ideal ev" atmosferi oluşturmaya çalışmalıdır. Dinlenme alanları, salonlar ve mesleki terapi odalarında, her alanın işlevine hizmet etmek üzere özel olarak seçilmiş neşeli, uyarıcı renklerin kullanımına yer verilmelidir. Sessiz veya izole odalar cezalandırıcı mekânlar gibi görünmemelidir. Bir hasta izole edilecekse, rahat, davetkar, seyrek ve güvenli bir şekilde döşenmiş bir alanda olmalı ancak verimsiz ve işlevsiz tasarımlardan da kaçınılmalıdır, basit ve düzenli olmalıdır. Tasarlanan mekân, bir ceza veya yaptırım değil, bir sığınma,

koruma ve iyileşme izlenimi vermelidir. Mümkün olduğu kadar duyuşal aşırı yüklenmeden kaçınılmalı ve rahatlama, soğuk renklerle daha da artırılmalıdır (Mahnke, 1996).

İç mekân tasarım unsurlarından renk ve ışık, sağık hizmeti ortamlarında görsel ve estetik bir unsur olarak kullanılırken, hastalar üzerindeki farklı etkiler ve renk ile ışığın destekleyici genel olarak göz ardı edilmektedir. Hastane odalarında yatan hastaların, odada kullanılan renk ve ışığa tepkileri, hastaları tedavi etme ve iyileşme sürecini destekleme özelliklerini belirlemek, ayrıca destekleyici tasarım kavramının, hastaların iyileşme sürecini nasıl destekleyebileceğı, renk ve renkli ışığın terapötik amaçlarla nasıl kullanıldığı belirlemek için yapılan çalışmada rengin ve renkli ışığın bazı fizyolojik ve psikolojik hastalıkları tedavi etme yeteneğini analiz etmek, bunların terapötik ortamlarda nasıl destekleyici bir tasarım unsuru haline gelebileceğini incelenmiştir. Çalışmadan elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde yatan hasta alanlarındaki renk ve renkli ışığın hem fizyolojik hem de psikolojik yönlerden hastaların iyileşme sürecini destekleme yeteneğini doğrulamıştır (Tamamm vd., 2022).

Sağık yapılarının iç mekân tasarımında uygun renklerin kullanımı, hastaların stres seviyelerinde azalmalara neden olurken, kendilerini evlerindeymiş gibi rahat hissetmelerine ve iyileşme süreçlerinde önemli gelişmelerin oluşmasına neden olmaktadır. Renk ve aydınlatma, hasta iyileşme oranlarını etkileyerek hastaların, personelin ve ziyaretçilerin yaşam kalitesinin artırılmasını ve genel deneyimini iyileştirebilir. Uygun renk kullanımı ve yeterli/kaliteli aydınlatma ve gün ışığı tasarımları hastane personelinin moralini ve üretkenliğini etkileyen hayati bir unsurlardandır. Sağık yapılarında geliştirilmiş bir görsel ortamın daha hızlı iyileşmeye neden olduğu belirlenirken bunun sağlanmasında iç tasarımda sanat eserlerinin, gün ışığının ve çekici manzaraların da etkisi ile birlikte uygun rengin kullanımı önemli rol oynamaktadır. Hastaların odalarında kullanılan renk ve tasarım uygulamalarında, onların refahını etkileyebilecek duyuşal ve psikolojik faktörleri hesaba katılmalıdır. Hastaların tedavileri için özenle tasarlanmış alanların, hastanın refahı açısından olumlu etkileri olduğu belirtilmiştir. İç mekân tasarımlarında öncelik, hastalar, personel ve ziyaretçiler için çeşitlilik ve ilgi çeken samimi ve davetkar bir atmosfer elde etmek olmalıdır. Renk, hastaların faydalanabileceğı sağık tesislerinde iç atmosferi olumlu bir şekilde değıştirmenin en etkili yoludur. Renk açısından hastalar, Hastane ortamında kullanılan mavi ve yeşil gibi soğuk renklerin kullanımının hastalarda rahatlamayı, uykuyu ve daha sakin aktiviteleri teşvik ettiğini; kırmızı, turuncu ve sarı gibi sıcak renklerin ise esas olarak fiziksel ve sosyal aktiviteyi teşvik etmek için tercih edildiğini ve dikkati en aza indirmek için nötr renklerin kullanıldığı belirtilmiştir (Dalke vd., 2006).

Renk ve ışık gibi çevre psikolojisinin insan duyuları üzerindeki etkisi ve çevredeki geri bildirimi çevre kalitesini etkilemektedir. Yaşam alanlarındaki renkler sadece mesaj ve duyguyu aktarma yeteneğine sahip olmakla kalmaz, aynı zamanda enerji terapisi özelliğine de sahiptir. Renk psikolojisi, çevrenin ortamda bulunan çarpıcılık yoluyla insanların zihni ve zihinsel durumları üzerindeki etkisi anlamına gelmektedir. Bu olgu, terapötik alanlarda büyük önem taşımaktadır. Çünkü hastaneye giden bir hasta, elverişsiz şartlar altındadır ve bu nedenle hastanın kaygısını azaltmaya ve yaşam umudunu artırmaya ve hastanın huzurunu geri kazandırmaya çalışılmalıdır. Burada kullanılan renkler büyük önem taşımaktadır. Genellikle, çeşitli renkleri ve uygun aydınlatma araçlarını kullanmak, ortamdaki tekdüzeliği ve hastalardaki sabırsızlığı ortadan kaldırmakta ve duyuların ve sinir sisteminin zayıflamasını önlemektedir. Hastanelerde ışık ve rengin kullanımının önemi göz önüne alındığında, hastane mekânlarının tasarımında çevre psikolojisi önemli bir unsurdur. Çeşitli renklerin ve uygun aydınlatmanın kullanılması ortamdaki monotonluğu ve sıkıcılığı ortadan kaldırır, duyuların ve sinir sisteminin zayıflamasını önler. Yaşlı bakımevi ve hastane gibi yerlerde kalmak zorunda olanlar, renk ve biçim çeşitliliğine ve çevre iç tasarımına entegre edilmiş sanat eserlerini gözlemlemeye şiddetle ihtiyaç duyarlar çünkü bu olguların dikkate alınması bu kişilerin sinir sistemini güçlendirir ve zihinsel aktiviteyi artırır. Renkler, sıcaklık ve serinlikleriyle mekânda stres ya da rahatlama oluşturabilme yeteneğine sahiptirler. Renklerin insanlar üzerindeki etkisi, çevreyle olan ilişkilerinin önemli bir parçasını oluşturur. Genel olarak zihinsel eğilimler ile renkler arasında hassas bir ilişki vardır. Hastanelerde renkler farklı bölümlerde farklı amaçlarla da kullanılabilir. Sonuç olarak uygun renk ve renk psikolojisinin kullanımı ile diğer kazanımların yanında, hastalarda hastalık koşullarını iyileştirmek için çekici ortamlar ve görsel uyum yaratmak, mekânın kalitesinin artması nedeniyle tedavi süresinin kısaltılması gibi amaçlarla kazanımlar elde edilebilir (Rahimi ve Dabagh, 2018).

Büker ve Kaynakçı Elinç (2023) yaptıkları çalışmada hastane yapılarında kullanılan renklerin yaşlı hastalar üzerindeki etkilerini ve uygun renk kullanımlarını analiz etmişlerdir. Hastane yapılarının tasarlanmasında yaşlı hastaların renkleri nasıl algıladıkları ve renk tercihlerine gerekli önemin verilmesi ve uygun renk kullanımının hastaların kendilerini ev ortamında hissedebilmelerine yardımcı olabilecek tasarım yaklaşımların benimsenmesi gerektiğini bildirmişlerdir. Böylelikle yaşlı hastalara uygun renk kullanımları ile iç mekânların daha kolay kullanılabilmesi ve kendilerini daha iyi hissetmelerine ve iyileşme süreçlerinin olumlu yönde etkilenebileceğini değerlendirmişlerdir. Ayrıca, hasta odalarındaki duvar yüzeylerinde mavi ve morun açık renk tonlarının ahşap dokular ile birlikte tasarlanarak görsel konforun sağlanabilmesi ve böylece sakin bir hasta odası oluşturulabileceği değerlendirilmiştir.

Çalışmada, bekleme salonları ve koridorlarda zeminin kolay algılanmasını sağlayacak renk kullanımlarının yanında, psikolojik etkileri sayesinde mavi ve yeşil gibi soğuk renklerinde kullanımının öncelikli tercih edildiği bildirilmiştir. Kolay ulaşılması istenen danışma birimleri, ıslak hacimler, asansörler gibi yerlerin bulunduğu duvar yüzeylerinde ise parlak ve sıcak renklerin kullanımı doğru algılamada önemli bir yaklaşım olacaktır. Ayrıca yaşlanmaya bağlı olarak insanların ışığa karşı hassasiyetleri de değişebilmektedir. Bu nedenle yaşlılarda göz kamaşmasını ve parlamayı önlemek için yüzeylerde düz ve mat tercihlerle beraber, ışığı doğrudan yansıtan yüzey düzenlemelerinden de kaçınılmalıdır (Büker ve Kaynakçı Elinç, 2023).

Şahiner Tufan ve Erbay (2022), hastane yapılarında renk kullanımı ile ilgili yaptıkları çalışmada, uygun renk kullanımının hastaların iyileşme süreçlerine olumlu katkı sunma potansiyeline sahip olabileceği değerlendirilmektedir. Ayrıca daha önce yapılan çalışmalardan da yararlanarak hastane yapılarının çok fazla birimlerden oluştuğu ve bu mekânlarda uygun renk kullanımının hem işlevsel hem de psikolojik etkileri bakımından önemli olduğu ortaya konmaktadır. Giriş bölümleri hastane yapıları hakkında ilk izlenimin oluştuğu mekânlardır. Bu nedenle güven vermesi bakımından güçlü ve ayırt edici renklerin giriş bölümlerinde kullanılması önemlidir. Beyaz rengin hijyeni çağrıştırdığı, fakat tasarımlarda temiz ve ferah mekân algısı yaratmak amacıyla tercih edilen nötr renklerin yüzeylerde çok fazla kullanılıyor olması mekânın ruhunu kaybetmesine ve boşluk hissinin oluşmasına neden olabileceği değerlendirilmektedir. Ayrıca bekleme salonlarında soğuk renklerin tercih edilmesi, sıcak renklerin ise kısa süreli bekleme mekanlarında kullanılması, konum ve yer işaretlerinin güçlü renklerle belirlenmesi durumunda kullanıcıların yönlendirilmelerine yardımcı olabileceği, bunun yanında hasta odalarında düşük kontrastlar ile açık ve orta doygunluktaki renklerin bir araya getirilerek kullanılması, hastane yapılarında renklerin rastlantısal olarak değil, işlevsel, estetik ve psikolojik etkilerinin ön planda olduğu belirtilmektedir (Şahiner Tufan ve Erbay, 2022).

Ghamari ve Amor (2016), çevresel bir bileşen olarak rengin, sağlık hizmeti ortamlarındaki etkileri ile ilgili yapmış oldukları literatür çalışmasında, sağlık yapılarının hemen hemen tüm kullanıcılar için stres kaynağı yerler olduğunu belirtmektedirler. Ayrıca hastalar, onların aileleri ve personeller için psikolojik ve fiziksel zorlukların yaşandığı yerler olması nedeniyle, sağlık hizmeti tasarımcıları ve sağlayıcılarının, hastaların sağlığını geliştirmeye, stresi azaltmaya ve hoşnutluğu artırmaya yönelik çabaların artırılmasının önemli olduğunu belirtmektedirler. Bu bakımdan son zamanlarda fiziksel sağlık ortamının hastaların iyileşme ve iyileşme süreci üzerindeki potansiyel etkilerine yönelik çabaların arttığı vurgulanmıştır. Renk ve ışığın hastaların iyileşme

oranlarını etkilediğini, hastaların, personelin ve ziyaretçilerin yaşam kalitesini ve genel deneyimini iyileştirdiğini öne sürmektedirler. Bununla beraber gereksinimleri tam karşılamayan tasarlanmış yapıları çevrenin hasta refahını olumsuz etkilediği ortaya konmaktadır. Hastaların konaklaması için renk ve tasarım uygulamalarının duygusal ve psikolojik gereksinimleri tatmin edecek şekilde dikkate alınmasını gerektiği vurgulanmıştır. Hasta odalarında uygun renk kullanımının hasta stresi üzerinde azaltıcı etkilere neden olabileceği, oluşabilecek tıbbi hataların azaltılması, hastanede kalış sürelerinde kısalma, depresyonda azalma gibi gelişmelere neden olabileceği bildirilmektedir. Ayrıca hastaların sirkadiyen ritimleri ve uykularında iyileşmeler, memnuniyetlerde artan sonuçlar, personel üretkenliği ve moralini yükseltme gibi etkiler olabileceği ortaya konmuştur. Öte yandan hastanede yatan hastalarda farklı nedenlerden dolayı bazı olumsuzluklar ortaya çıkmaktadır. Hastalıklar nedeniyle daha fazla uykuya ihtiyaç duyulabilmektedirler. Bazı hastalar hastanede yatarken sıklıkla azalmış sirkadiyen ritimlerden ve kötü uykudan muzdarip olurlar ve bu da stres seviyelerinin artması, bağışıklık sistemlerinin bozulması, ventilasyon bozukluğu gibi rahatsızlıklara neden olabilmektedir. Bu etkiler iyileşme sürecini engellemekte ve bazı istenmeyen sonuçlar doğurabilmektedir. Hastane yapılarında uygun gün ışığı ve renk kullanımı bu olumsuzlukların azaltılmasında etkili olabileceği belirtilmektedir. Özetle sağlık yapılarında uygun renk kullanımının tıbbi hataları azaltmada, iyi olma hissini teşvik etmede, stresi seviyesinin azaltılmasında, hastaların uyku kalitesini iyileştirerek hastanede kalış süresini kısaltmada, mekânsal yönelim bozukluğunu azaltarak hasta memnuniyetini artırmada ve personel moralini ve üretkenliğini yükseltmede önemli etkilerinin olabildiği belirtilmektedir (Ghamari ve Amor, 2016).

Hastane yapılarının iç mekân tasarımında kullanılan renk unsurunun kardiyak bakım ünitesinde yatan hastaların iyileşmesine olan etkisini belirlemek için yapılan çalışmada Florida, Gainesville'deki Shands Hastanesi'nde yatan hastaların stres seviyesi ve iyileşme oranları analiz edilmiştir. Kalp hastalarının iyileşmesi, kontrol ortamında ve deneysel ortamda kaygı düzeyleri, hastanede kalış süreleri ve ilaç istekleri değerlendirilerek incelenmiştir. Bunun için hastane odaları farklı renklere (yeşil, turuncu, mor ve bej) boyanmıştır. Hasta odalarındaki renklerin etkileri, hastalar tarafından doldurulan anketlerin yardımıyla test edilmiştir. Ayrıca çalışmadaki katılımcılara, belirli bir rengin daha yüksek düzeyde kaygı yaratıp yaratmadığını belirlemek için bir kaygı testi uygulanmıştır. Katılımcıların hastanede kalış süreleri ve ilaç istekleri de not edilerek bu değişkenlerin her odada boyanan belirli renkten etkilenip etkilenmediği belirlenmiştir. Çalışma boyunca, hasta ve personelin renklerle hakkındaki yorumlarına ilişkin notlar tutulmuştur. Çalışmadan elde edilen sonuçlar kaygı seviyeleri, yatağın ayağındaki duvarın rengi, katılımcıların cinsiyeti, katılımcıların odadaki pencereye yakınlığı ve hastanın ameliyat geçirip

geçirmediği açısından analiz edilmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde, gözlem altındaki hastalar için kaygı düzeylerinin renge bağlı olduğuna dair anlamlı bir kanıt olmasada, kaygı seviyesinin azaltılmasında bej ardından turuncu rengin daha etkili olduğu, yeşil rengin ise en uygunsuz renk olduğu ortaya konarken, ameliyatlı hastalarda en düşük kaygı seviyesi yatağın ayakucunda yeşil duvar olan oda, bunu bej duvarlı olan oda izlemiştir. Ameliyat hastaları arasında en yüksek ortalama kaygı düzeyi ise, yatağın ayakucunda mor duvarı olan odalarda yatan hastalarda belirlenmiştir (Edge, 2003).

Sağlık yapılarında kullanılan renkler hastalar üzerinde olumlu yada olumsuz tepkilerin gelişmesine neden olmaktadır. İç mekân tasarımında kullanılan renklerin otizimli hastalarda da farklı tepkilere ve süreçlere neden olabilmektedir. Uygun iç mekân tasarımı, davranışlarını, üretkenliklerini, öğrenmelerini, deneyim ve beceri edinimlerini kontrol etmelerinde yardımcı olabilmektedir. Ayrıca, çocuğun yaşadığı alanda güvenlik ve emniyet yönlerinin sağlanmasına da katkı sunabilmektedir. Uygun renkler, çevreleriyle etkileşimleri üzerinde önemli bir etkiye sahip olabilmektedir. Renk, otizmden muzdarip farklı çocuklar üzerinde birden fazla etkiye sahip olmaktadır. Yapılan çalışmada, otistik çocukların psikolojisini ve psikiyatri hastalarının refahını iyileştirmeye yardımcı olan renklerin ortaya konması, ayrıca renklerin bu hastalar üzerindeki etkilerini belirlemek amacıyla yapılan çalışmada, otistik çocukların ve psikiyatri hastalarının iç mekânlarına tasarımcılar ve araştırmalar tarafından daha fazla dikkat edilmesi gerektiği ortaya konmuştur. Çalışmada herhangi bir rengin, çocukların ve psikiyatri hastalarının her birinde farklı etkilere sahip olabileceği belirtilmektedir. Renklerin doğru şekilde uygulanması için psikolojilerini anlamının önemli olduğu belirtilmektedir. Yapılan anket sonucunda otistik çocuklar ve psikiyatri hastaları için daha çekici veya tercih edilebilir belirli bir rengin olmadığı, otistik çocukların renk algılarının her çocuğa göre farklı olduğu, otistik çocuklar ile psikiyatri hastaları arasında bireysel farklılıkların olduğu ortaya çıkmıştır (Al-Badrani ve Sanad, 2022).

Hastanelerin iç mekan tasarımlarında, renk psikolojisini iyi bilen tasarımcılara önemli görevler düşmektedir. Hastaneler ve sağlık binalarında, uygun görsellerle renk kullanımı kullanıcıların iyi olma hissi üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir ve personel performansını ve hasta iyileşmesini etkileyebilme yeteneğine sahiptir. Ayrıca renk, sürdürülebilir ortamlar yaratmada ve kullanıcı memnuniyetini artırmada önemli bir rol oynayabilir. Hastane ortamında kullanılan renklerin sürdürülebilirliğe ve kullanıcılara etkisi belirlemek için yapılan çalışmada, yöntem olarak analitik ve teorik çalışma ile birlikte anket çalışmasına dayanan bir çalışma yürütülmüştür. Sonuç olarak, rengin hastane yapılarında iç tasarımın ana öğelerinden biri olduğu ve görsel ortamın kalitesinin hastanelerde ve sağlık binalarında hastaların refah duygusu üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu

belirtilmektedir. Hastane yapılarında sürdürülebilir iç mekân oluşturmada renklerin önemli görevleri olduğu ve duvarlardaki sıvada soluk sarı rengin ve gümüş yansımali zeminin ve iç mekân donatılarında yeşil kanepe, beyaz yatak ve mavi sandalyenin hastaların refahı ve iyileşmesi üzerinde olumlu etkilere sahip olduğu belirtilmektedir(Elqahtani ve Elgizawi, 2015).

Renkler evrensel sözsüz dil olarak kabul edilmektedir. İnsanlar renkleri hayatlarında farklı amaçlarla kullanabilmektedirler. Renkler, insanlar tarafından estetik yönünden, ilham verici olmasından, fizyolojik ve psikolojik etkileri bakımından, motive edici bir araç olmasından, enerji veren bir unsur olması ve daha birçok farklı amaçlarla kullanılmaktadır. Son yıllarda renklerin hastane mekânlarında uygun özelliklerde kullanımına yönelik artan bir ilgi bulunmaktadır. Bunun nedenleri arasında renklerin hastalar ve diğer hastane kullanıcıları üzerinde olumlu yönde etkilerinin olması gelmektedir. Renklerin hastaların psikolojisi üzerinde olumlu etkili olduğu ve hastaların iyileşmesini önemli ölçüde tetiklediği görülmektedir. Ayrıca doktorlar, hemşireler ve hasta yakınları ve diğer kullanıcılar üzerinde önemli etkileri olabilmektedir. Renklerin hastane kullanıcıları üzerindeki etkisini belirlemek için yapılan çalışmada, Hindistan'daki eski ve yeni hastanelerde renk uygulamasının karşılaştırmalı değerlendirmesi, hastaların refahı üzerindeki etkisi ve renklerin hastanelerde nasıl kullanıldığı incelenmiştir. Hastanelerde iyileştirici renk şeması tercihleri konusunda yirmi hastanın görüşleri analiz edilmiştir. Sonuç olarak önemli veriler sunulmuştur. Çalışmadan elde edilen verilere göre tüm renklerin psikolojik olarak iyi veya kötü etkiye sahip olabileceği görülmektedir. Birileri için olumlu etkilere neden olan renk, başka birisi için aynı etkiye sahip olamayabilir, bu nedenle her rengin hastalar üzerinde aynı etkiye sahip olması zorunlu değildir. Kırmızı oldukça uyarıcı ve heyecan verici bir renktir ve pembe, serinletici, hoş ve ferahlatıcı bir renk olan kırmızı grubundandır, diğer yandan mavi çok depresiftir, eğer biri sürekli olarak bu renklere 20 dakikadan fazla bakarsa depresif olabilmektedir. Çoğu zaman koroner ve yoğun bakım ünitesinde mavi renk, belirli renklerin ve aydınlatmanın aşırı uyarıcı veya depresif etkisinden kaçınmak için kullanılmaktadır. Aynı şekilde psikiyatri servisinde, terapötik bir etki sağlamak için psikiyatri hastalarının ruh halini ve tutumunu kolayca etkileyebildiğinden dolayı açık boya dekoru kullanımına özen ve dikkat gösterilmelidir. Hastane girişleri hastalar ve kullanıcılara, sağlık yapısı hakkında ilk izlenim verdiği için önemli yerlerdir. Birçok mimar ve uzman, lobi için seçilen rengin gül tonları veya ceviz grisi gibi sakin, sessiz, dinlendirici olması gerektiğini belirtmektedirler. Koridor duvarlarının rengi ışığı yansıtmalı ve neşeli bir atmosfer oluşturmalıdır. Bal sarısı, gri yeşil ve açık sedir ön planda olmuştur. Hastaneler için en çok tercih edilen renkler kavun grisi, tozlu gül tonu, su yeşili, ceviz grisi ve bal limonu olup büyük bir başarıyla kullanılmıştır. Ameliyathane, doğumhane, cerrahi odalar, yoğun bakım üniteleri gibi mekânlarda fazla ışığa

ihtiyaç olmasından dolayı, buralarda beyaz rengin kullanımına ve gözleri dinlendiren renk dokunuşlarına gerek duyulmaktadır. Yatan hastalar için tavanların beyaz olmaması, yan duvarlarla aynı renkte olması önerilmektedir (Rohita, 2019).

Ruhsal hastalıkların tedavi edilme süreçlerinde iç mekân tasarım unsurlarının büyük etkisi bulunmaktadır. Hastane ve diğer sağlık yapılarında kullanıcılara ait yaşam alanlarındaki iç ve dış mekânın tüm çevresel ve tasarım unsurları, terapötik alanları etkileyebilmektedir. Bu bakımdan iç mekân tasarımcılarının, hastanın sağlığını olumlu yönde etkileyen ve tedavi sürecine iyi yönde katkıda bulunan tedavi ortamlarını sağlamadaki rolü, giderek daha fazla ortaya çıkmaktadır. Her rengin psikolojik, duygusal ve fiziksel açıdan olumlu ve olumsuz etkileri olabilmektedir. Hastanede tedavi gören hastalardaki psikolojik ve fiziksel tepkileri etkilemesinden dolayı psikiyatri hastanelerinde her alan için en uygun renkler seçilmelidir. Renklerin hastalar üzerinde büyük etkisi vardır. Sarı renklerin beyin hücrelerini harekete geçirebildiği, beyaz ve mavinin hastalar üzerinde büyük olumlu etkileri olduğu, güvenlik, rahatlama ve huzur hissi verdiği ayrıca olumsuz düşünceleri uzak tuttuğu, uykusuzluğu azalttığı bulunmuştur. Yeşil renk, hastanın duygularını kontrol etmesine yardımcı olmakla birlikte onu kaygıdan uzak tutmaktadır. Ayrıca hastanın normale dönmesine ve hastalıktan kurtulmasına yardımcı olmaktadır. Hastalara ait doğru atmosferi sağlamak için doğal aydınlatmayı uygun şekil ve renklerle birleştirmek, hastanın sakinleşmesine, rahatlmasına ve uyumasına yardımcı olmak için soğuk ve nötr renklerin kullanımı önerilmektedir (El Shamy, 2021).

Bir mekânın ambiyansı, mekânı kullanan kişiler üzerinde psikolojik ve fizyolojik etkilere neden olmaktadır. Bu bağlamda son yıllarda, sağlık hizmeti sunan yapılardaki iç mekan tasarımları, stresi ve kaygıyı azaltma, hasta memnuniyetini artırma, sağlığı ve iyileşmeyi teşvik etme amacıyla estetik iyileştirmeleri de kapsamaktadır. Schweitzer vd. 2004, renk ve ışığında içinde olduğu tasarım unsurlarının iyileşmeyi destekleyen ve teşvik eden inşa edilmiş ve doğal çevre unsurları üzerine mevcut araştırmalara dayanan bir çalışma yürütmüşlerdir. Renk ve ışığında etkilerinin analiz edildiği çalışmada, renkli ışığın bir tedavi ve ışık terapisi olarak kullanılabileceği belirtilirken ışık, renkli filtreler aracılığıyla gözlere yansıtıldıktan sonra, beyin aktivitelerinin arttığı, beyin enerjisini yükseldiği ve zihinsel kapasiteyi ve fiziksel refahı iyileştirirken sinir yollarının açıldığı belirtilmektedir. Çalışmada ruh halini iyileştirmek ve stresten kurtulmayı etkili bir şekilde teşvik etmek için çevresel koşulların önemli olduğu ve olumlu dikkat dağıtıcıların etkisi ortaya konmuştur. Ayrıca hastalarda iyileşmeyi teşvik etmek için pençelerden doğal ortamın görülmesinin önemli olduğu belirtilmektedir (Schweitzer vd., 2004).

Genel olarak değerlendirildiğinde renklerin kullanıcılar üzerinde belirli anlamları ve psikolojik etkileri vardır, ruh halleri ve duyguları ile de yakından ilişkilidir. Yapılan çalışmada renk ve çevre arasındaki ilişkiyi sağlık yapısına ait bir ortamda diğer literatür çalışmaları ile de birleştirerek, renklerin kullanıcıların ruh halini ve algısını nasıl etkilediği analiz edilmiştir. Çalışmanın gerçekleştirilmesinde kullanıcılara doktor muayenahaneleri, klinikler ve diğer ilaç ortamlarına yönelik renk tercihleri ve duysal tepkiler üzerine bir anket uygulaması yapılmıştır. Çalışmanın sonunda, mekânsal özellik açısından, katılımcıların çoğunun duvar kağıdı/duvar kaplamalarına kıyasla renkli boyayı tercih ettiği ve küçük bir grubun anket boyunca duvar kağıdı/duvar kaplaması ve boya kombinasyonunu tercih ettiği belirlenmiştir. Ayrıca katılımcılara sorulduğunda en mutlu edici renk olarak sarı, temizlik bakımından beyaz, dinlendirici etki bakımından mavi, açlık bakımından kırmızı ardından sarı renkleri tercih ettikleri belirlenmiştir. Ayrıca bu anket sonucunda, katılımcıların çoğunun soğuk renkleri (mavi ve yeşil) hijyen, huzur ve sakinlik izlenimleri uyandırdığını, rahatlatıcı, sakinleştirici, temiz ve kontrollü bir etkiye sahip olduklarından dolayı soğuk renklerin kliniklere ve doktor muayenahanelerine uygulanabilecek en tercih edilebilen renk tonları olduğunu bildirilmiştir. Mavi ve yeşil gibi daha soğuk tonlar kullanılırken doğal unsurlarla dengelenebileceği, bu doğal tonların ve soğuk renklerin birleşiminin, mekânın temiz ve kontrollü gösterilmesine yardımcı olabileceği belirtilmektedir (Babin, 2013).

Sağlık hizmeti sunan yapılarıdaki fiziksel ortamlar, kullanıcıların ruh halini ve davranışlarını etkileyebilme yeteneğine sahip mekanlardır. Yapılan çalışmada simüle edilmiş sağlık hizmetlerinde renge karşı tepkiyi etkileyen uyarıcı tarama yeteneğinin rolünü analiz edilmiştir. Uyaran tarama yeteneği, insanların çevrelerini algılama biçimleriyle yakından ilişkili bir özelliktir, ancak diğer kişilik özellikleri de önemli olabilir. Uyarıcı tarama yeteneğinin, bir hastane odasında yeşil duvar renginin stres üzerinde ve turuncu duvar renginin ise uyarılma üzerindeki etkileri yumuşattığından yola çıkılarak deneysel çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, çevresel renklendirmenin hastane odasının bilişsel değerlendirmelerini etkilediği öne sürülmektedir. Katılımcılara apandisit nedeniyle hastaneye yatmayı anlatan bir senaryo sunularak, deneyler esnasında katılımcılara yeşil, turuncu ve beyaz duvarlı bir hastane odasının fotoğrafı gösterilmiştir. Çalışmadan elde edilen sonuçlar, yeşil duvar renginin stres etkisini beyaz duvara göre daha fazla azalttığını ve uyarılma etkisinin turuncu renkli duvarda daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Çalışmada ayrıca duvar renkleri kullanarak iyileştirici bir ortam yaratmanın oldukça karmaşık olabileceği ve daha basit etkilerle ilişkilendirilebileceği belirtilmektedir. Kullanıcılardaki bireysel farklılıklara bağlı olarak, aynı iç mekân tasarımı, insanları oldukça farklı şekilde etkileyebilmekte olduğu ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında insanların mevcut tıbbi durumları nedeniyle bilgileri eleme kabiliyetlerinin azalabileceği sağlık

hizmeti ortamlarında, rengin etkisi daha büyük önem taşıyabilir (Dijkstra vd., 2008).

Hastane yapılarının genel ambiyansı, giriş bölümleri, resepsiyon ve bekleme alanları, muayene ve hasta odaları ile koridorlar uygun tasarım unsurları ile çözümlendiğinde hastane kullanıcıları üzerinde olumlu yönde görsel uyarım sağlayabilme yeteneğine sahiptirler. Bu bakımdan renk kullanımı başta olmak üzere, yüzey malzemeleri ve boyalar, mobilya, dekorasyon, doğal ışık ve yapay aydınlatmanın dikkatli ve özenli kullanımı bu ambiyansın sağlanmasında öne çıkmaktadır. Renkler farklı kullanıcıların yararına olabilecek şekilde kullanılabilirken, hastaların, personelin ve ziyaretçilerin deneyimlerinin kalitesini artırarak hastaların iyileşme oranlarını etkileyebilmektedir. Hastane yapılarında özellikle yaşlı ve engelli bireyler için renk tercihleri önemlidir. Hastane içerisinde, her yaş ve kullanıcı grubuna ulaşım imkanları optimum düzeyde sağlanmalıdır. Yaşlılar ve görme engelli kişiler için sarı, turuncu ve kırmızı renk kombinasyonları görsel performansları iyileştirmek için yardımcı olabilir. Beyaz rengin yaygın kullanımının ve tercih edilmesinin aksine malzeme ve renk çeşitliliği, refah duygusunu teşvik ederek ev benzeri bir atmosfer oluşturulmasında ön planda olabilir. Akromatik renkleri yaygın bir şekilde kullanmak, hastaların iyileşme oranlarını olumsuz etkileyebilir ve ayrıca uyarım ve ilgi eksikliği nedeniyle personel ve ziyaretçilerin moralini düşürebilen monotonluk oluşturabilir. Ayrıca, uygun renk kullanımı ve kodlamalar hastanelerde yön bulmaya ve doğru sirkülasyona hizmet edebilir. Hastane yapılarına giriş, resepsiyon ve bekleme alanları hastane hakkında ilk izlenimin oluşması bakımından önemli alanlardır. O nedenle tasarımlarında yön bulmayı ve sirkülasyonu kolaylaştırıcı renklerin tercih edilmesi ve koridor gibi dar alanlarda ise koyu renklerin kullanılmaması, aksine açık renklerin kullanılması önerilmektedir. Diğer tasarım unsurları ile birlikte renk, hastane yapılarının en önemli özelliklerinden biri olarak, hastaların ve diğer kullanıcıların refahında ve sağlık hizmetleri ortamlarındaki genel deneyimleri üzerinde önemli etkiye sahiptir (Olguntürk vd., 2023).

Sonuç

Renkler mekân tasarımının en önemli unsurlarından birisidir ve genellikle estetik açıdan ele alınan yaygın algısal uyarıcılardır. İnsanoğlu içinde bulunduğu mekânla sürekli olarak etkileşim halindedir. İç mekân tasarımının en önemli temel görevlerinden birisi kullanıcıların yaşam kalitesinin artırılmasına yönelik daha işlevsel, daha sağlıklı ve estetik mekânlar oluşturmaktır. Bu bakımdan değerlendirildiğinde iç mekânın kalite ve başarı düzeyinin artırılmasında önemli faktörlerden biriside renk kullanımıdır. Mekânın genel ambiyansını ve kullanıcının mekân algısını etkileyen en önemli tasarım öğelerinden birisi olan renkler, kullanıcıların hem psikolojik hem de fizyolojik tepkilerini derinden

etkilemektedir. Renkler önemli anlamlar taşıyabilmekte, insanların duyguları, bilişsel gelişimi, algı ve davranışları üzerinde önemli etkilere sahip olmaktadırlar (Ćurčić vd., 2019; Abd Elbary Eldininy, 2024).

Işık bir iç mekân tasarımının en önemli tasarım özelliklerinden birisidir. Bir mekânın veya nesnenin görülmesini ve renklerinin ayırt edilmesini sağlayan bir enerjidir. Işık, bir mekânın görsel kalitesini ve o mekânın kullanıcılarının deneyimlediği iyi olma hissini etkileme yeteneğine sahip önemli bir tasarım unsurudur. Günümüzde insanoğlu yaşamının çoğunu kapalı mekânlarda, bazen de doğal ışıktan veya aydınlatmadan mahrum kalarak geçirmektedir. Işık bir mekânda işlevsellik, pratiklik ve estetik nedenlerden dolayı olması gereken bir zorunluluktur ve tasarımda önemli rol oynamaktadır. Renk ve ışık bir mekânın doğru algılanmasında önemli olan en temel tasarım unsurları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bakımdan renk ve ışığın, bir iç mekân tasarımının doğru algılanabilmesi, kullanıcı konforunu artırması, psikolojik ve fizyolojik gereksinimlerini karşılaması ve iyi olma hissini yükseltmesi bakımından doğru çözümlenmesi önemlidir (Jaglarz, 2011; Saleh Al-Adilee, 2024). Burada iç mekân tasarımcılarına önemli görevler düşmektedir.

Hastaneler, klinikler ve sağlık merkezleri insan ve toplum sağlığının korunması, hastaların tanı ve tedavilerinin yapılması amacıyla bazen ayakta, bazen yatarak tedavi uygulanması amacıyla kurulan sağlık yapılarıdır. Birçok bakımdan hem hastalar ve yakınları, hem de doktorlar, hemşireler ve diğer kullanıcılar için stresli alanlardır. Bu nedenle diğer tasarım özellikleri ile birlikte (emniyet, güven, hijyen, kalite, konfor, rahatlık, mobilya, malzeme, doku vb) renk kullanımı oldukça önemlidir. Son zamanlarda renklerin mekân tasarımı ile birlikte özellikle de hastane yapılarında kullanımlarına yönelik çalışmaların sayısı giderek artmaktadır. Hastane mekânlarında kullanılacak renk ve tasarım uygulamalarında, hem hastaların ve onların ailelerinin hem de sağlık hizmeti sunan doktorların, hemşirelerin ve diğer kullanıcıların refahını pozitif yönde etkileyebilecek, stresle başa çıkabilecek, iyi olma ve refah duygusunu yükseltecek faktörler hesaba katılmalıdır. Hastaneler her yaştan ve çok farklı hastalığa sahip kullanıcılara ve personellere hizmet vermesi bakımından oldukça farklı tasarım özellikleri barındırmaktadırlar. Her insanın farklı özelliklere sahip olmasından dolayı, aynı renge bile farklı tepkileri olabilmektedir. Bu bakımdan hastane yapılarının tasarımında renk kullanımı bazen karmaşık süreçleri beraberinde getirebilmektedir (Kalantari vd., 2022; Khaleghimoghaddam, 2023).

Günümüzde sağlık yapıları, sağlığın ruhsal ve psikolojik bileşenlerini bütünlleştirerek işlevsellikle birlikte terapötik mekânlara dönüşmüştür. İç mekân kurgusu ve tasarım öğeleri hastaların tedavi ve iyileşme süreçlerinde önemli bir roller oynamaktadır. Bu nedenle başarılı tedaviyi ve stres azaltmayı teşvik eden, terapötik bir mekân ve ambiyans oluşturmak için sağlık tesislerinin mekânsal ve

işlevsel özellikleri tasarımlarında dikkate alınmalıdır. Uygun ışık ve renk kullanımının yanında yeterli ve doğru gün ışığının kullanımı hastalar ve sağlık personeli tarafından destekleyici unsur olarak algılanmaktadır. Hastaların iyileşme süreçlerine olumlu katkılar sunarken hastane personelinin moralini ve üretkenliğini önemli derecelerde etkileyebilmektedir. Hastane yapılarında onarıcı bir ortam yaratarak hastaların ve çalışanların refahını ve performansını artırabilir (Khaleghimoghaddam, 2023). Bunun yanında mekânda yön bulmayı kolaylaştırarak kişisel kontrolü artırmakta, daha güvenli ve emniyetli bir çalışma ortamının sağlayarak hasta güvenliğini artıracak ortaya konmaktadır (Lindahl vd., 2021). Hastaların kendilerini ev ortamındaymış gibi hissetmeleri stresin azalmasına, iyi olma halinin hızlanmasına neden olmaktadır. Yatan hasta alanlarındaki renk ve renkli ışığın hem fizyolojik hem de psikolojik yönlerden hastaların iyileşme sürecini desteklemede olumlu yönde katkıların olduğu ortaya çıkmıştır (Mahmood ve Tayib, 2020). Bunların yanında hastane yapılarında sağlıklı mekân oluşturulmasında uygun renk ve ışığın kullanımının yanında, biyofilik tasarım unsurlarının da sağlık yapılarına entegre edilmesi hem hastalar hem de sağlık personeli üzerinde pozitif etkiler oluşturması bakımından önemli olabilir. Bunun sağlanabilmesi için doğal manzaraların olduğu sanat eserleri, doğaya açılan pencereler, bitki tasarımları gibi biyofilik unsurlara yer verilebilir. Doğal unsurların tasarıma entegre edilmesiyle hastaların daha hızlı iyileştiği ve sağlık çalışanlarının daha az stresle başa çıkma sonuçlarıyla ilişkili olduğu belirlenmiştir (Ulrich, 1984).

Tasarımcılar, kullanıcıların hastane yapıları da dahil, yaşam alanlarında her türlü gereksinimlerini karşılayabilmek için farklı tasarım stratejileri ve tasarım öğelerinin esnek kullanımı ile kullanıcı odaklı tasarımlar geliştirmektedir. Bir mekân tasarımında mekân algısının rolü, o mekânı kullanacak olan kullanıcılarla yakından ilişkilidir. Bu bakımdan mekân tasarımcılarının bir görevi de, iç mekân tasarımının ardındaki psikolojiyi ve mekân algısını doğru olarak anlamaktır. Bunun doğru bir şekilde anlanması, kullanıcıların mekânları nasıl gördüklerini anlamalarına ve etkili ve çekici tasarımlar oluşturulmasına yardımcı olabilmektedir (Al-Zamil, 2017). Bunun yanında günümüzde tasarımcıların çoğu iç mekân tasarımlarında ışık ve renk kullanımının mekânla nasıl bir araya getirildiği ve mekânla nasıl bütünleştiği konuları üzerinde çalışmaktadır (Poldma, 2009). Hastane tasarımında hastaların daha kısa sürede daha sağlıklı olmalarına yardımcı olacak mekânlar oluşturma sorumluluğu bulunmaktadır. Sağlık yapılarının tasarlanmasında dikkat edilecek hususlar dikkate alındığında stresle başa çıkmayı desteklemek ve refahı teşvik etmek, hastalarda kontrol duygusunun sağlanması, sosyal desteğe ve olumlu dikkat dağıtıcılara erişim ve olumsuz dikkat dağıtıcılardan uzak kalma sağlandığında hastaların stresle başa çıkma ve refah seviyesi artmaktadır (Ulrich, 1991). Tüm bu unsurlar dikkate alındığında hastaneler ve sağlık binalarında uygun renk kullanımı, hastaların ve sağlık

personeli ile diğ er kullanıcıların iyi olma hissi üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir ve personel performansını ve hasta iyileşmesini etkileyebilme özelliklerine sahiptir. Sonuç olarak hastane yapılarının tasarımında ve uygun i  mekânlar oluşturulmasında, renk psikolojisini iyi bilen tasarımcılara önemli görevler düşmektedir (Elqahtani ve Elgizawi, 2015). Günümüzde hastane ve diğ er sağlık yapıları, farklı birimlerden ve farklı organizasyon şemasından oluşmakta, her yaş ve özellikte farklı hasta gruplarına hizmetler sunmaktadırlar. Her kullanıcı farklı kişisel özelliklere sahip olduğundan dolayı, kullanıcılar renklere farklı tepkiler verebilmektedir. Bu nedenle farklı ve zor organizasyon şemasına sahip sağlık yapılarında, renk uygulamalarının çok ayrıntılı düşünülmesi çeşitli zorlukları da beraberinde getirebilmektedir. Hastane ve diğ er sağlık yapılarında renklerin destekleyici özelliklerinden daha fazla ve etkin olarak yararlanabilmek için, farklı kullanıcılarla anket çalışmaları yapılabilir ve tüm kullanıcıların kendilerini daha iyi hissetmelerini sağlayacak şekilde, tasarımcıların uygun renk kullanımları teşvik edilebilir.

KAYNAKLAR

- Abbasi, M. A., Talaei, A., Talaei, A., and Rezaei, A. (2014). The use of appropriate colors in the design of children's room: a short review. *International Journal of Pediatrics*, 2(4.1), 305-312.
- Abd Elbary Eldininy, W., (2024). The effect of lighting in color in the interior space of the residential unit. *Journal of Engineering Research*, 8(2), Article 42, 1-16.
- Ak, E., (2006). Bilgisayar teknolojisi eşliğinde mekân kavramının dönüşümü - yeni mekân tanımları. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Akaroğlu, E. G., ve Dereli, E., (2012). Okul öncesi çocukların görsel algı eğitimlerine yönelik geliştirilmiş eğitici oyuncakların çocukların görsel algılarına etkisi. *Journal of World of Turks*. 4(1), 201-222.
- Al-Badrani, A. I., and Sanad, R. A. (2022). The impact of interior spaces' color on autistic and psychiatric patients' well-being. *Journal of Engineering and Architecture*, 10(2), 17-23.
- Aleksandra, A. Ć., Aleksandar, K., Dušan, R., Ana, M-P., (2019). Effects of color in interior design. 7th International Conference, Contemporary achievements in civil engineering 23-24. April 2019, Subotica, Serbia.
- Alici, N., ve Göker Paktaş, M. (2020). İç mekânda renk algısı ve psikolojiye etkileri. *Modular Journal*, 3 (1), 89-105.
- Altan, İ., (1993). Mimarlıkta mekân kavramı. İstanbul Üniversitesi Psikoloji Çalışmaları Dergisi. 19(2), 75-88.
- Al-Zamil, F. A., (2017). The impact of design elements on the perception of spaciousness in interior design. *International Design Journal* 7(2), 177-187.
- Arora, C., and Warsi, S., (2024). Color psychology: understanding the influence of colors on human perception and behaviour-a review. *Alochana Journal* 13(10), 402-416.
- Aslan, F., Aslan, E., ve Atik, A., (2015). İç mekânda algı. İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi, 5(11), 139-151.
- Attia, D. F. M. (2020). The impact of the color schemes in the interior design on some groups of special needs children (autism, hyperactivity and distraction). *International Journal of Design and Fashion Studies*, 3(1), 6-9.
- Babin, S.E., (2013). Color theory: the effects of color in medical environments. Honors College, The University of Southern Mississippi, 2013.

- Beşgen, A., ve Topaloğlu, G. (2018). Dönüştürülen mekânlar, mekânlaşan dönüşümler. ISUEP2018 Uluslararası Kentleşme ve Çevre Sorunları Sempozyumu: Değişim/Dönüşüm/Özgünlük. 28-30 Haziran 2018 Anadolu Üniversitesi – Eskişehir.
- Büker, M. B., ve Kaynakçı Elinç, Z., (2023). Hastane iç mekânlarında yaşlılar için renk kullanımı. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi 14(1), 171-184.
- Chijiwa, H., (1987). Color harmony: A guide to creative color combination. Japan: Rockport Publishers.
- Ćurčić, A., Keković, A., Randelović, D., and Momčilović-Petronijević, A., (2019). Effects of color in interior design. Zbornik radova Građevinskog fakulteta, 35, 867-877.
- Çağlayan, E., (2018). Temel sanat eğitiminde renk olgusu. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 7(1), 22-34.
- Çetindağ, K., (2007). Işık ve renk kullanımının mekân algılamasına etkisi üzerine bir araştırma (Sultanahmet Meydanı Örneği). Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Dalke, H., Little, J., Niemann, E., Camgoz, N., Steadman, G., Hill, S., & Stott, L. (2006). Colour and lighting in hospital design. Optics & Laser Technology, 38(4-6), 343-365.
- Dalke, H., Littlefair, P., J., Loe, D. L., BRE, London South Bank University. (2004). Lighting and colour for hospital design. A Report on an NHS Estates Funded Research Project, London: TSO.
- Dijkstra, K., Pieterse, M.E., and Pruyn, A., (2008). Individual differences in reactions towards color in simulated healthcare environments: the role of stimulus screening ability. Journal of Environmental Psychology 28(2008), 268-277.
- Edge K. J., (2003). Wall color of patient's room: effects on recovery. Doctoral dissertation, The University of Florida.
- El Shamy, N. (2021). The impact of architectural psychology on the interior design of psychiatric hospitals. Journal of Design Sciences and Applied Arts, 2(1), 41-59.
- Elqahtani, L. A., and Elgizawi, L., (2015). Colour sustainability in hospitals interior spaces. International Journal of Contemporary Architecture "The New ARCH", 2(1), 30-36.
- Falusi, T. A., and Afolabi, B. E., (2024). Users perception of the effects of color on wellness and habitability in interior architecture. AKSEN : Journal of Design and Creative Industry, 8 (2), 56-71.

- Gezer, H. (2008). Mekân ve mekânın algılaması. *Mimarlıkta Malzeme*, I, 33-42.
- Ghamari, H., and Amor, C., (2016). The role of color in healthcare environments, emergent bodies of evidence-based design approach. *Sociology and Anthropology* 4(11), 1020-1029.
- Gökçakan Çiçek, N., and Gökçakan, K., (2016). Characteristics of colours, interior design and their psychological and physiological effects. *TOJET: The Turkish Online Journal of Educational Technology*, Special Issue for INTE 2016. 425-430.
- Göker Paktaş, M., (2018). İç mimarlıkta rengin mekân algısı üzerindeki etkisi. *International Journal of Interdisciplinary and Intercultural Art*, 3(6), 137-144.
- Göler, S., (2009). Biçim, renk, malzeme, doku ve ışığın mekân algısına etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Güleç Solak, S., (2017). Mekân-kimlik etkileşimi: kavramsal ve kuramsal bir bakış. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 13-37.
- Gürcan, Ş. N., (2008). Ürün teşhir standlarında renk etkisi: Süpermarkette bir deney. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Hasol, D., (2012). Ansiklopedik mimarlık sözlüğü, İstanbul: YEM Yayınları.
- İbili, Ş. G. (2018). Sağlık yapılarında iç mekân tasarımına yönelik renk etkileri. Yüksek Lisans Tezi, KTO Karatay Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- İnceoğlu, M., Aytuğ, A., (2009). Kentsel mekânda kalite kavramı. *Megaron*, 4(3), 131-146.
- Jaglarz, A. (2011). Perception and illusion in interior design. 6 th International Conference, Universal Access in Human-Computer Interaction. Context Diversity. UAHCI 2011, Orlando, 358–364.
- Kahvecioğlu, H. L. (1998). Mimarlıkta imaj: mekânsal imajın oluşumu ve yapısı üzerine bir model. Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kalantari, S., Tripathi, V., Kan, J., Rounds, J. D., Mostafavi, A., Snell, R., and Cruz-Garza, J. G. (2022). Evaluating the impacts of color, graphics, and architectural features on wayfinding in healthcare settings using EEG data and virtual response testing. *Journal of Environmental Psychology*, 79, 101744.

- Khaleghimoghaddam, N., (2023). Understanding the interplay of light, color, and interior design in healthcare spaces. *Journal of Design For Resilience in Architecture & Planning*, 4(2), 219-231.
- Korkmaz, S., Özer, Ö., Kaya, Ş., Kazgan, A., and Atmaca, M., (2016). The correlation between color choices and impulsivity, anxiety and depression. *European Journal of General Medicine*, 13(3), 47-50.
- Küçük, S., (2023). Aydınlatma ve ışığın insan yaşam ve sağlığı üzerindeki etkileri. *Journal of Medical Sciences*, 4(3), 95-102.
- Küller, R., Mikellides B. ve Janssens, J., (2009). Color, arousal and performance-a comparasion of three experiments. *Color Research and Application*, 34(2), 141-152.
- Lindahl, J., Thulesius, H., Rask, M., Wijk, H., Edvardsson, D., and Elmqvist, C. (2021). Assessing the supportiveness of healthcare environments' light and color: Development and validation of the light and color questionnaire (LCQ). *Health Environments Research & Design Journal*, 14(2), 130-144.
- Mahmood, F. J., and Tayib, A. Y. (2020). The role of patients' psychological comfort in optimizing indoor healing environments: A case study of the indoor environments of recently built hospitals in Sulaimani City, Kurdistan, Iraq. *HERD: Health Environments Research & Design Journal*, 13(2), 68-82.
- Mahnke, F.H., (1996). Color, environment, and human response: an interdisciplinary understanding of color and its use as a beneficial element in the design of the architectural environment. New York: Van Nostrand Reinhold.
- Odabaşıoğlu, S. (2009). Effects of colored lighting on the perception of interior spaces. Master's thesis, The Institute of Economics And Social Sciences, Bilkent University, Ankara.
- Olguntürk, N., Aslanoğlu, R., and Ulusoy, B. (2023). Color in hospitals. In: Shamey, R. (eds) *Encyclopedia of Color Science and Technology*. Springer International Publishing.
- Ozler, K. A., Hidayetoğlu, M. L., and Yıldırım, K. (2023). Effect of wall colors and usage rates on the perception of interior spaces. *Gazi University Journal of Science*, 36(3), 965-968.
- Ömeroğlu, E., ve Kandır, A., (2007). Bilişsel gelişim. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Ör, R., ve Özen, E. S. (2024). İç mekânda görsel algıyı etkileyen faktörler: görsel algı ve aidiyet kavramları üzerinden mekânı okumak. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 11(108), 1126-1145.

- Özbudak, Y. B., Gümüş, B., ve Çetin, F. D., (2003). İç mekân aydınlatmasında renk ve aydınlatma sistemi ilişkisi. II. Ulusal Aydınlatma Sempozyumu Elektrik Mühendisleri Odası, 8-10 Ekim, 2003, Diyarbakır, Türkiye.
- Özdemir Canbolat, T., (2017). İç Mekan Tasarımında Renk Armonisi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 26(3), 287-301.
- Patricia, Y., and Mariana, (2024). The impact of color use in bedrooms on children's psychology. *International Journal of Arts and Social Science*, 7(8), 113-120.
- Pile, J. (1997). *Color in interior design*. New York: McGraw Hill.
- Poldma, T., (2009). Learning the dynamic processes of color and light in interior design. *Journal of Interior Design*, 34(2), 19-33.
- Purbasari, M., (2021). Warm colors, the encouragement. *Humaniora*, 12(1), 61-67.
- Qiong, O. U., (2017). A brief introduction to perception. *Studies in literature and language*, 15(4), 18-28.
- Rahimi, N., and Dabagh, A. M. (2018). Study the mental effect of color in the interior architecture of the hospital spaces and effect on the patient tranquility. *Amazonia Investiga*, 7(13), 5-16.
- Rohita, S., (2019). Changing trends of color application in hospitals (Assessing the impact of hospitals' interior color on patients' well-being). *Indian Journal of Public Health Research and Development*, 10(6), 316-320.
- Saleh Al-Adilee, S. M., (2024). The role of lighting in interior design. *Frontline Social Sciences And History Journal*, 4(12), 19-46.
- Schweitzer, M., Gilpin, L., and Frampton, S., (2004). Healing spaces: elements of environmental design that make an impact on health. *The Journal of Alternative and Complementary Medicine*, 10(1), 71-83.
- Singh, S. (2006). Impact of color on marketing. *Management Decision*, 44(6), 783-789.
- Sipahioğlu, N., ve Gürer, E. (2023). Mekânsal algının görsel temsil ve yazılı anlatı üzerinden ölçülmesi. *Journal of Computational Design*, 4(1), 121-144.
- Stoykov, D. (2024). Colour perception in camper van interior design using virtual reality technology. *Proceedings of the Bulgarian Academy of Sciences*, 77(5), 735-744.
- Sun, Y., Qi, N., Zhan, J., and Yin, J., (2024). The impact of cool and warm color tones in classrooms on the perceived emotions of elementary school students in Northwest China. *Buildings*, 14(10), 3309, 1-20.

- Şahiner Tufan, A., ve Erbay, M., (2022). Hastane iç mekânlarında renk kullanımı üzerine bir araştırma: Trabzon örneği. Yakın Mimarlık Dergisi, 6(2), 237-260.
- Tabanejad, Z., (2024). The impact of color in healthcare environments: a systematic review and research agenda. Shiraz E-Med J. 25(12), e146676, 1-8.
- Tamamm, D. H., Morghany, E., Abdelmagid, K. S., (2022). Supportive design Therapeutic effects of color and light of inpatient spaces. International Design Journal, 12(4), 293-303.
- TDK (Türk Dil Kurumu Sözlükleri), (2025). <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim tarihi: 26.02.2025)
- Tezel, D., (2007). Mekân tasarımında doğal ışığın etkileri. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Tofle, R. B., Schwarz, B., Yoon, S. Y., Max-Royale, A., (2004). Color in healthcare environments-a research report. Published by: The Coalition for Health Environments Research (CHER), https://www.healthdesign.org/sites/default/files/color_in_hc_environ.pdf (Erişim tarihi: 12.02.2025).
- Ulrich, R. S. (1984). View through a window may influence recovery from surgery. Science, 224(4647), 420-421.
- Ulrich, R. S., (1991). Effect of interior design on wellness: theory and recent scientific research. Journal of Health Care Interior Design. 3, 97-109.
- URL-1: <https://interiordesignstudent.com/study-notes/colour-in-interior-design/> (Erişim tarihi: 20.02.2025).
- URL-2: <https://618media.com/tr/blog/renk-teorisi/#renk-teorisi-101-dogru-renk-secimi> (Erişim tarihi: 22.02.2025).
- URL-3: <https://interiordesignstudent.com/study-notes/colour-in-interior-design/> (Erişim tarihi: 29.03.2025).
- Usta, G., (2020). Mekân ve yer kavramlarının anlamsal açıdan irdelenme. The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication – TOJDAC, 10(1), 25-30.
- Won, S., (2015). Colour information in design: Understanding colour meaning in packaging design. Doctoral Thesis, The University of Leeds, School of Design, England.
- Yang, J., and Shen, X., (2022). The Application of color psychology in community health environment design. Journal of Environmental and Public Health Volume 2022, Article ID 7259595, 1-10.

- Yıldırım, K., Hidayetoğlu, M. L., Özkan, A., (2011). Effects of interior colors on mood and preference: Comparisons of two living rooms. *Perceptual and Motor Skills*, 112(2), 509-524.
- Yıldırım, Ş., (2024). Tasarım ofislerinde farklı ışık ve renk kombinasyonlarının çalışanların psikolojisi ve performansı üzerindeki etkileri. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.
- Yu, H., Bai, G., and Wu, L., (2018). Application of perception theory in hotel interior design. *Open Journal of Applied Sciences*, 8, 285-295.
- Yurttaş, N. Ş., (2019). Mekânsal algı kavramı ve iç mekân tasarımı ilişkisi. *Euroasia Journal of Social Sciences & Humanities*, (6)1, 27-34.
- Zejnolovic, E., Husukic, E., and Licina, D., (2023). Perception and evaluation of interior space: Experimental study on color and pattern. *IDA: International Design and Art Journal*, 5(1), 13-30.
- Zevi B., (1993). *Architecture as space, how to look at architecture*. New York: Da Capo Press.

Hatay Vali Konutu’nun Mimari Özellikleri ve Tarihi Süreci*

Serap Sevgi¹ & Mesut Yılmaz²

* 2023-2024 Hatay Valiliği Yatırım İzleme Ve Koordinasyon Başkanlığı, Hatay Valiliği Valilik Konutu Proje Hazırlanması ve Restorasyon/Rekonstrüksiyon Uygulama Yapım İşi kapsamında Adnan Bayram Restorasyon İnş. Mim. Müh. Ve İth. İhr. Ltd, Şti.. Ekibinde yapılan çalışmalardan düzenlenmiştir.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Karabük Üniversitesi, Safranbolu Başak Cengiz Mimarlık Fakültesi
ORCID: 0000-0003-3049-5908

² Y.Mimar, Sanat Tarihçisi, Restoratör, Adnan Bayram Restorasyon İnş. Mim. Müh. Ve İth. İhr. Ltd. ORCID:0000-0001- 7143-4349

1. GİRİŞ

Hatay ili, Türkiye'nin Akdeniz Bölgesi'nin doğu ucunda, Akdeniz'e kıyısı bulunan önemli bir yerleşim alanıdır. İlin idari merkezi Antakya kentidir. Coğrafi sınırları itibarıyla doğu ve güneyde Suriye ile komşu olan Hatay'ın batısında Akdeniz, kuzeybatısında Adana, kuzeyinde Osmaniye ve kuzeydoğusunda ise Gaziantep illeri yer almaktadır. Karayolu ile Adana il merkezine 191 km, Osmaniye'ye 129 km, Gaziantep'e ise 193 km mesafededir (Korkmaz vd., 2011; Hatay Valiliği, 2023).

Bu çalışma, Hatay İli Antakya İlçesi merkezinde konumlanan Valilik Konutu'nun mimari ve tarihsel bağlamda incelenmesini kapsamaktadır. Yapının tarihsel süreç içerisindeki gelişimi, özgün durumu, mekânsal kurgusu, mimari ve bezeme (süsleme) özellikleri ayrıntılı biçimde ele alınmış; bu doğrultuda yapıya ilişkin kapsamlı bir analiz gerçekleştirilmiştir.

Çalışma kapsamında yürütülen rölöve ve restitüsyon projeleri ile eşgüdümlü olarak, günümüzde Valilik Konutu olarak işlev görmekte olan geleneksel konut yapısının bilinen bölümleri dönemsel katmanlarıyla birlikte belgelenmiş, bu katmanlar çizimlerle desteklenerek yapının gelecek kuşaklara doğru, anlaşılır ve bilimsel temellere dayalı bir şekilde aktarılması hedeflenmiştir.

2. HATAY'IN TARİHİ VE GELENEKSEL KONUT MİMARİSİ

2.1. Hatay Tarihi

Hatay, Türkiye'nin en eski yerleşim alanlarından biri olup, arkeolojik bulgular kentin tarihinin MÖ 100.000–40.000 yılları arasına kadar uzandığını ortaya koymaktadır. İlk Tunç Çağı'ndan itibaren bölge Akat Beyliği'ne, ardından MÖ 1800–1600 yılları arasında Yamhad Krallığı'na bağlı bir beylik olarak tarih sahnesinde yer almıştır. MÖ 17. yüzyılın sonlarına doğru Hititlerin, MÖ 1490 dolaylarında ise Mısır'ın egemenliğine girmiştir. Daha sonraki dönemlerde Urartular, Asurlular ve Persler bölgeye hâkim olmuştur.

Antakya kenti, MÖ 300 yılında Seleukoslar Dönemi'nde Seleukos tarafından “Antiokeia” adıyla, Habib-i Neccar Dağı'nın (eski adıyla Silypus Dağı) etekleri ile Asi Nehri (Orontes) arasına kurulmuştur. Helenistik dönemin önemli merkezlerinden biri olan kent, hızla gelişerek Selevkos Krallığı'nın başkenti olmuştur. Tarihsel süreç boyunca Antioch adıyla bilinen bu kent, her dönemde stratejik ve kültürel açıdan önemli bir yerleşim olma özelliğini sürdürmüştür (Hatay Valiliği, 2023).

MÖ 64 yılında Roma İmparatorluğu topraklarına katılan kent, imparatorluğun Roma ve İskenderiye'den sonra üçüncü büyük şehri olarak Suriye eyaletinin başkentliğini yapmıştır. MS 638 yılında İslam orduları tarafından fethedilen

bölge, sırasıyla Emevîler ve Abbasîlerin egemenliğinde kalmıştır. 877 yılında Tolunoğulları tarafından ele geçirilen topraklar, daha sonra İhşîdîler ve Selçuklular tarafından yıkılan Halep merkezli Hamdanoğulları (Beni Hamdan) yönetimine geçmiştir. 969 yılında Bizans İmparatorluğu'nun kontrolüne giren kent, Haçlı Seferleri sürecinde önemli rol oynamış; 18 Mayıs 1268 tarihinde Memlûklar tarafından Haçlıların elinden alınmıştır. 1516 yılında Yavuz Sultan Selim'in seferiyle Osmanlı İmparatorluğu'na katılmış ve bu yönetim 1918 yılına kadar sürmüştür (Pamir, 2014).

1918–1938 yılları arasında Fransız işgali ve manda yönetimi altında kalan Hatay, Mustafa Kemal Atatürk'ün öncülüğünde yürütülen diplomatik girişimler ve halkın yoğun çabalarıyla 1938'de bağımsız Hatay Devleti'ni kurmuş, 1939 yılında ise Türkiye Cumhuriyeti'ne katılmıştır. Bu süreçte Osmanlı ve Fransız dönemlerinin, kentin sosyal yapısı ve fiziksel çevresi üzerinde kalıcı etkiler bıraktığı, özellikle yapılı çevrede bu izlerin günümüze kadar taşındığı görülmektedir (Akı & Yüksel, 1996).

Stratejik konumu sayesinde tarih boyunca İpek ve Baharat yolları üzerinde yer alan Antakya, Habib-i Neccar Dağı'nın eteklerine kurulmuş ve Asi Nehri ile ikiye bölünmüştür. Coğrafi ve iklimsel koşullar, tarımsal olanaklar ve ticaret ağlarına yakınlığı, farklı medeniyetlerin bu bölgede yerleşmeyi tercih etmelerinde etkili olmuştur. Bu çeşitlilik, Antakya'nın kültürel zenginliğini ve farklı dinlerin doğuşunda üstlendiği rolü de pekiştirmiştir. Hristiyanlık tarihinin simgesel yapılarından biri olan St. Pierre Kilisesi Antakya'da yer almakta olup, Hristiyanlık için kutsal bir hac mekânı olarak kabul edilmektedir. Aynı şekilde, ilk olarak bir Pagan tapınağı olarak inşa edilip daha sonra camiye dönüştürülen Habib-i Neccar Camii, Anadolu'daki ilk cami olarak önem taşımaktadır (Hatay Valiliği, 2023).

Çok katmanlı bir yerleşim dokusuna sahip olan Hatay, tarihsel süreç içerisinde her dönem kendine özgü kimlik öğeleri üretmiş ve bu katmanlar arasında kültürel sürekliliği sağlayarak güçlü bir kimlik oluşturmuştur (Yüksel, 2021). Kentsel sürekliliğin korunması, yalnızca ulusal değil, dünya kültürel mirası açısından da büyük önem arz etmektedir.

2.2. Hatay'ın Kentsel Gelişimi

Antakya, sahip olduğu stratejik coğrafi konum sayesinde kuruluşundan günümüze kadar farklı medeniyetlerin yerleşim yeri olmuş; her bir medeniyet, döneminin siyasi, kültürel ve toplumsal koşullarına bağlı olarak kendi şehircilik anlayışını ve mekânsal organizasyonunu kente yansıtmıştır. Bu süreçte doğal çevre unsurları ve beşerî faktörler, Antakya'nın mekânsal formunun ve niteliğinin her dönemde değişmesine neden olmuştur.

Antakya, Selevkos I. Nicator tarafından kurulduğu MÖ 300 yılından Roma İmparatorluğu'nun son dönemlerine kadar üç aşamalı bir mekânsal gelişim süreci geçirmiştir. Roma döneminde kent, Asi Nehri'nden başlayarak Habib-i Neccar Dağı'nın eteklerine ve zirvelerine kadar yayılan bir yerleşim dokusu geliştirmiştir. Bu dönemde “Doğunun Kraliçesi” olarak adlandırılan Antakya, Roma İmparatorluğu'nun Roma ve İskenderiye'den sonra üçüncü büyük kenti olarak öne çıkmıştır. Ancak zamanla çeşitli sosyo-politik ve çevresel nedenlerle kent, mekânsal olarak daralma sürecine girmiştir. Bu daralmanın başlıca nedenleri arasında ticaret yollarının değişmesi, kentin askeri üs niteliğini yitirmesi, Hristiyanlık açısından dini merkez olma işlevinin azalması ve 500–638 yılları arasında yaşanan şiddetli depremler, savaşlar ve salgın hastalıklar yer almaktadır. Bu faktörlerin etkisiyle Antakya, Roma döneminden 1832 yılına kadar yaklaşık 7,8 katlık bir mekânsal küçülme yaşamıştır.

1832 yılından itibaren ise kent, yeniden büyüme sürecine girmiştir. 1822 yılında meydana gelen yıkıcı depremin ardından kentin surlarının büyük ölçüde zarar görmesiyle birlikte, 1832 yılında ilk kez sur dışına doğru genişleme gözlemlenmiştir. Bu dönemde başlayan mekânsal açılım, özellikle 1876–77 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında Çerkes topluluklarının Asi Nehri'nin batı yakasına yerleştirilmesiyle ivme kazanmıştır. Çerkeslerin yerleşimiyle birlikte bu bölgede konut alanları, eğitim ve kamu kurumları hızla inşa edilmiş; böylece 1876–1955 yılları arasında kent batı yönünde belirgin bir gelişim göstermiştir.

1950'li yıllardan itibaren, Türkiye genelinde hız kazanan şehirleşme hareketlerine paralel olarak Antakya'da da kentleşme süreci yoğunluk kazanmıştır. 1958 yılından itibaren özellikle Yayladağı ve Altınözü gibi çevre ilçelerden alınan göçlerle birlikte kentin mekânsal sınırları daha da genişlemiştir. Habib-i Neccar Dağı'nın doğuda doğal bir sınır teşkil etmesi nedeniyle, bu genişleme tarihsel süreçte olduğu gibi günümüzde de ağırlıklı olarak kuzey, batı ve güney yönlerine doğru gerçekleşmektedir.

2.3. Antakya'nın Geleneksel Konut Mimarisi

2.3.1. Anadolu Türk Konut Mimarisi Genel Özellikleri

Anadolu'daki yerleşimlerin mekânsal düzeni, coğrafi koşullar, ulaşılabilir yapı malzemeleri ve insanın bilgi birikiminin etkisiyle sürekli bir gelişim göstermiştir. Çatalhöyük gibi erken yerleşimlerden günümüze kadar, mekânlar, bir ailenin yaşam ihtiyaçlarına göre şekillenerek, zaman içinde artan ve yan yana dizilen planlı alanlara dönüşmüştür. Başlangıçta açık alanlar olarak kullanılan bu alanlar, zamanla kapalı mekânlara dönüşerek, "sofa" olarak adlandırılan ortak alanları oluşturmuştur.

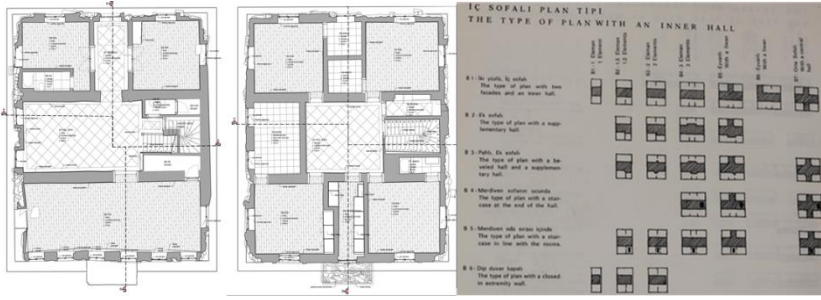
Sofa, Türk evi planının temel yapı taşlarından biridir ve mekânlar arası geçişi sağlayan önemli bir alan olarak işlev görür. Sedat Hakkı Eldem, geleneksel Türk

evlerini genellikle dış sofalı, iç sofalı ve orta sofalı plan tiplerine göre sınıflandırmıştır. Cengiz Bektaş ise halkın inşa ettiği yapıları, düşey yapısal özelliklerine göre “tahtanı” (alt kat) ve “fevkani” (üst kat) olarak ayırmıştır (Bektaş, C. 2014).

Ayrıca Eldem, coğrafi koşulların, malzeme kullanımı ve yapı tekniklerindeki farklılıklar nedeniyle Türkiye’yi Karadeniz Sahil ve Hinterlandı, İstanbul ve Marmara Bölgesi, Ege ve Hinterlandı, Akdeniz Bölgesi, İç Anadolu Bölgesi, Doğu Anadolu Bölgesi ve Güney Anadolu Bölgesi olarak yedi coğrafi bölgeye ayırmıştır. Bu sınıflama, özellikle Akdeniz Bölgesi’ni kapsayan geleneksel Türk konutlarının yapısal özelliklerini anlamada önemli bir kılavuzdur. Yapı malzemesi olarak, Anadolu’nun geleneksel konut kültüründe taş, toprak, kum ve ahşap gibi doğal malzemeler yaygın olarak kullanılmıştır. Ahşap, doğada bol bulunması, işlenebilmesi, taşınabilir olması gibi avantajları nedeniyle en yaygın yapı malzemesi olmuştur.

Toprak, suyla işlenip şekillendirilerek güneşte pişirilerek kerpiç halini almış, aynı malzemenin yüksek ısıya maruz bırakılmasıyla tuğla elde edilmiştir. Kiremit de, zamanla en yaygın çatı örtü malzemesi haline gelmiştir. Ayrıca, toprağın çeşitli karışımlar ile sıva haline getirilmesi, yapıların iç ve dış cephelerinde estetik ve fonksiyonel amaçlarla kullanılmıştır. Kireç, mikrop kırıcı özellikleri ve mekanlara kattığı aydınlık ve renk ile sıva malzemesi olarak tercih edilmiştir.

19. yüzyıldan itibaren, ara kat ile esas kat arasındaki farklar giderek daha az belirgin hale gelmiş, ancak üst kat hala en prestijli alan olarak kalmıştır. Bu dönemde yapılar, farklı büyüklüklerde ve çeşitlendirilmiş mekân organizasyonlarına sahip olmaya başlamış, süslemeler açısından da zenginleşmiştir. İstanbul ve Marmara Bölgesi’nde 18. ve 19. yüzyıllarda dış cephelerde ahşap kaplamaların yaygınlaşması, yapıların daha hafif ve hızlı üretilebilir hale gelmesini sağlamış, böylelikle kat sayısı artmıştır (Eldem, 1954). Bu süreçte, oda sayıları artmış ve ortak mekân olan "sofa" da gelişmiştir. Oda düzeni ve mekânsal örgütlenme açısından odalar, plan şemalarına ve "sofa" etrafındaki dizilişe göre Sofasız ,Dış Sofalı, İç Sofalı ve Orta Sofalı olarak sınıflandırılmaktadır. Bu plan tiplerinde, "iç sofalı" plan tipi, yatay ve düşey bağlantıları sağlayan sofa mekânının her iki yanında yer alan odalarla tanımlanır. Antakya Vali Konağı İç sofalı plan tipindedir (Şekil 1).

Şekil 1: Hatay Vali Konutu Planı ve İç Sofalı Geleneksel Konut Tipleri

2.3.2. Antakya'nın Geleneksel Konut Mimarisi Özellikleri Antakya Evleri ve Mimari Özellikleri

Hatay ili, Antakya merkez ilçesinde bulunan eski Antakya evleri, mimari açıdan kendine özgü yapısal özellikler taşır. "Geleneksel Antakya evleri" olarak da bilinen bu yapılar, Asi Nehri'nin doğusunda yer alan bölge ile Habib-i Neccar (Silpius) Dağı arasında kalan alanda konumlanmaktadır. Bu bölge, Antakya'nın en eski yerleşim alanı olup, kentteki 44 mahallenin 26'sı burada yer almaktadır (Cengiz, A. 2014).

Asi Nehri'nin batısındaki bölge ise "yeni Antakya" olarak adlandırılmakta ve burada yer alan evler, günümüz mimarisine uygun şekilde inşa edilmiştir. Çelebi (1982:164), 19. yüzyıldan sonra Asi Nehri'nin batısında sebze ve meyve bahçelerinin bulunduğu alanda "Selâmet" adıyla yeni bir mahalle kurulduğundan bahsetmektedir. Bu yeni mahalle zamanla büyümüş ve eski Antakya ile belirgin bir tezat oluşturmuştur. Demir (1974:92) ise XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar surlar dışında yerleşim olmadığını, Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında Çerkez göçmenleri için Asi Nehri'nin karşı kıyısında Muhacirin Osmaniye ya da Yeni Mahalle adıyla yeni bir yerleşim yeri kurulduğunu belirtmektedir (Cengiz, A. 2014; Bozkurt, S. G. 2019).

Antakya evleri ile ilgili yapılan seyyah yorumlarına bakıldığında, 18. ve 19. yüzyıla ait bazı gözlemler şunlardır: John Macdonald Kinneir (1813) Antakya evlerini Türk usulü olarak tanımlamış ve bu evlerin genellikle küçük, taş yapılı ve sevimli olduğunu belirtmiştir. Evlerin çoğunda bahçeler bulunduğunu, ışığın kemer şeklindeki pencerelerden girdiğini ifade etmiştir. James Silk Buckingham (1816), evlerin çoğunlukla taş yapılar olup tek eğimli kırmızı kiremit çatılarla örtüldüğünü, bazı evlerin üst katlarının ahşap olduğunu belirtmiştir. La Baron Taylor (1830) ise evlerin kerpiç ve antik taşlarla yapıldığını belirtirken, Lieut-Colonel Chesney (1835), çatıların kiremit kaplı, karkas yapılarının ise ahşap olduğunu açıklamıştır. Seyyahların tanımlamaları, zamanla günümüz Antakya evleriyle örtüşmeye başlamıştır (Cengiz, A. 2014; Bozkurt, S. G. 2019).

Antakya evleri, benzer plan ve üslup birliğine sahip olarak inşa edilmiştir. Dar sokaklar arasında yer alan bu evler dışarıdan bakıldığında oldukça homojen görünümler sergiler. Evlerin sokakla ilişkisi yoktur; sokaktan bir avlu duvarıyla ayrılır ve evler kendi içine dönük olarak tasarlanır. Genellikle tek katlı veya iki katlı olan bu evler, halkın gelenek ve göreneklerini yansıtan mekanlardır ve iç avlu etrafında sıralanmış odalardan oluşur (Bozkurt, S. G. 2019).

Günümüze ulaşan eski Antakya evlerinde başlıca iki yapısal sistem görülmektedir:

- **Yığma Taş Sistem:** Bütün yapı taşlarla inşa edilmiştir. Bu sistem daha az yaygındır.
- **Alt Kat Yığma Taş, Üst Kat Ahşap Karkas Arası Taş Dolgu Sistem:** Üst katlarda genellikle cumbalar kullanılmıştır ve bu tip daha yaygın bir uygulamadır (Erdoğan, 1996; Bozkurt, S. G. 2019).

Antakya evlerinin en önemli özelliği, her zaman bir avlunun bulunmasıdır. Evler, bu avluya yönelir ve oradan ışık ve hava alır. Dış dünya ile olan ilişkileri sadece dış kapı ile sınırlıdır. Evlerin planı, iç avluyu esas alır ve dışarıyla olan ilişkiyi minimuma indirir. Antakya evlerinde “mahremiyet” duygusu, Antik Çağ’dan günümüze kadar süregelen bir özellik olarak, evlerin mimari karakterini oluşturur (Emir, 2006; Bozkurt, S. G. 2019).

Evdeki hayat, büyük ölçüde ev hanımına odaklanmış bir mekân tasarımına sahiptir. Evde dış dünyayla tek açık alan olan avlu, hem sosyal hem de mimari açıdan merkezi bir rol oynar. Dış kapı, genellikle alçak bir kemerli yapıya sahiptir ve bazı evlerde büyük, enikli kapılar da bulunabilir. Kadınların yaşadığı bölgeye, yani haremlik kısmına, bu enikli kapılardan geçilerek ulaşılır (Bozkurt, S. G. 2019).

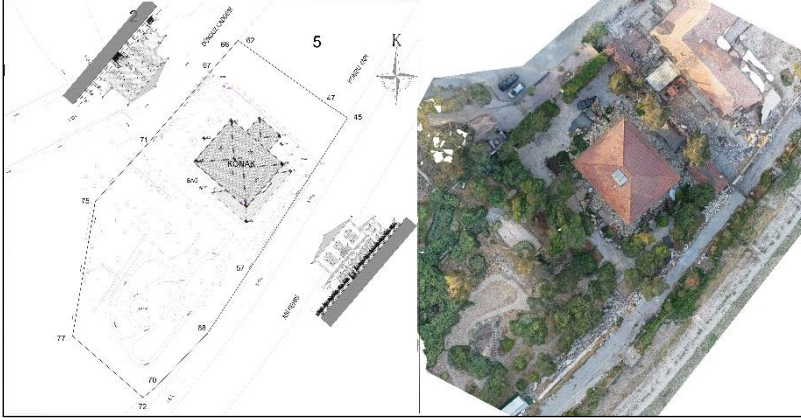
Evler, genellikle "haremlik" ve "selamlık" olarak ikiye ayrılır. Erkeklerin kullandığı bölge "selamlık", kadınlara ait bölüm ise "haremlik" olarak tanımlanır. Haremlik kısmına girildiğinde, geniş bir avlu etrafında mutfak, hizmetçi odaları, misafir odaları ve yemek odası gibi bölümler bulunur. Bazı büyük evlerde, iç kapının yanında misafirlerin atları için bir ahır da yer alabilir. Ambar ise evin kuzeye bakan kısmında, havadar bir ikinci katta bulunur. Ayrıca, bazı evlerde dış kapı ile iç kapı arasında bir koridor bulunur ve bu koridor üzerinde bir "kapı üstü odası" yer alabilir.

Evlerdeki iç mekânlar genellikle sade olup, bezeme veya süslemeye pek rastlanmaz. Duvarlarda gömme dolaplar, raflar ve döner dolaplar bulunur. Havanın rutubetli olması nedeniyle, oturulan mekânların zeminleri ahşap kalaslarla yükseltilmiştir ve üzerine halı serilmiştir. Duvarlar yığma taş olup,

ortalama kalınlıkları 60-70 cm arasında değişmektedir. Bu kalın duvarlar, mekânda doğal iklimlendirme sağlamaktadır (Emir, 2006; Bozkurt, S. G. 2019).

3. HATAY VALİ KONUTU MİMARİ VE YAPISAL ÖZELLİKLERİ

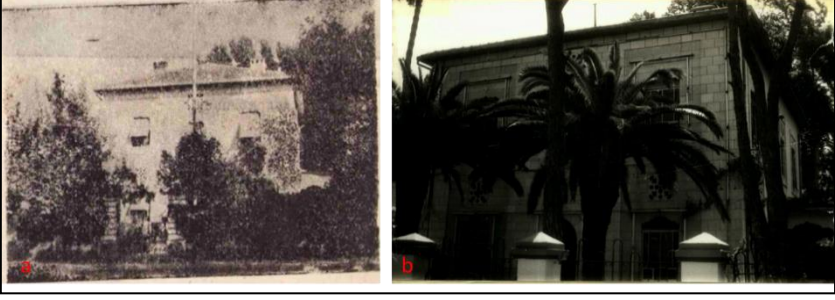
Hatay ili Antakya ilçesi tapunun 1. Mıntıka/Cumhuriyet Mahallesi Gündüz caddesi, P36-D-04-D-4-C pafta 2080 Ada 6 Parsel'de bulunan valilik konutu, Asi Nehrinin kıyısında konumlanmaktadır (Şekil 2). Tapu Alanı 3.369,16 m².

Şekil 2: Hatay Vali Konutu'nun Vaziyet Planı ve Ortofoto Vaziyet

1929 yılında Spir Machta işletmesi tarafından Fransız Komisyonu için yazlık konut olarak inşa edilen Konut (Açıkgöz, 2008; Rifaioğlu, 2014), Hatay'ın 1939 yılında ülkemiz topraklarına katılmasını takiben Hatay İl Özel İdaresi mülkiyetine geçmiştir. Vali Lojmanı (Konutu) olarak tahsisi edilmiştir.

1983 yılında Hatay Valiliği (Özel İdare Müdürlüğü) tarafından, Hatay Bayındırlık Müdürlüğü'nce keşif özeti hazırlanan onarım talebi, Koruma Kurulu'nun yerinde yaptığı incelemede değerlendirilmiştir. İnceleme sonucunda, binanın dış cephelerinin taş malzeme kullanılarak inşa edildiği ve Cumhuriyet öncesi dönemde, Hatay'ın Fransız yönetimi altındayken yapılan mimari üslubunu yansıttığı belirtilmiştir (Görsel 1). Hatay Valilik Konutu, Hatay Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 15.11.1985 tarihli ve 1558 sayılı kararı ile 2. Grup korunması gerekli kültür varlığı olarak tescillenmiştir.

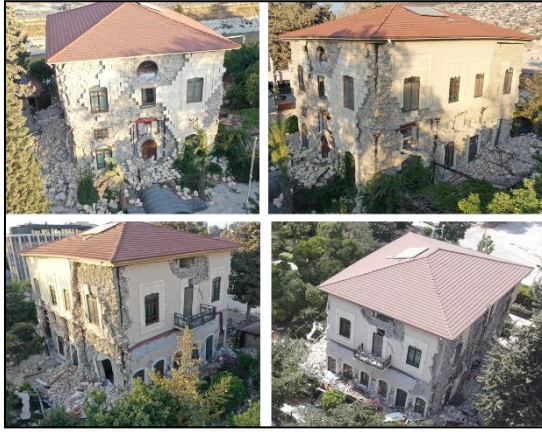
Görse 1: Hatay Vali Konutu'nun a: 1950 yılı (Balcı, 1950) b: 1983 yılı görselleri (Hatay Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi).

Hatay Valilik Konutu (Şekil 25-26), 231 m²'lik oturma alanına sahip olup, yarı bodrumlu ve iki katlı konak tipi bir yapıdır. İç mekânı orta sofalı bir plana sahip olan yapı, kâgir olarak inşa edilmiştir. Yapının birinci ve zemin katları, çimento esaslı harçla inşa edilmiş moloz taş duvarlarla çevrilidir. Dış yüzeyi ince yonu kesme taş kaplama ile kaplanmış, iç mekan ise çimento sıva ve boya ile düzenlenmiştir. Betonarme hatıllı kâgir sistemle inşa edilen bu yapının giriş cephesi taş kaplama olup, diğer cephelerde pencere ve kapı sövelerinin çevresi taş kaplama ile bezelidir. Diğer duvar yüzeyleri ise moloz taş üzerinde sıva ve boya ile düzenlenmiştir. Geçmiş onarımlarında iç duvarlara çelik destekler eklenmiştir.

Yapının çatısı ahşap olup, geniş saçaklı, piramidal tarzda ve alaturka kiremit ile kaplanmıştır (Görsel 2-3). Plan özellikleri açısından geç Osmanlı dönemi ve yapım tekniği bakımından ise Fransız mandası dönemi inşa özelliklerini yansıtan bu yapı, 20. yüzyıl Antakya evlerinin önemli bir örneğidir.

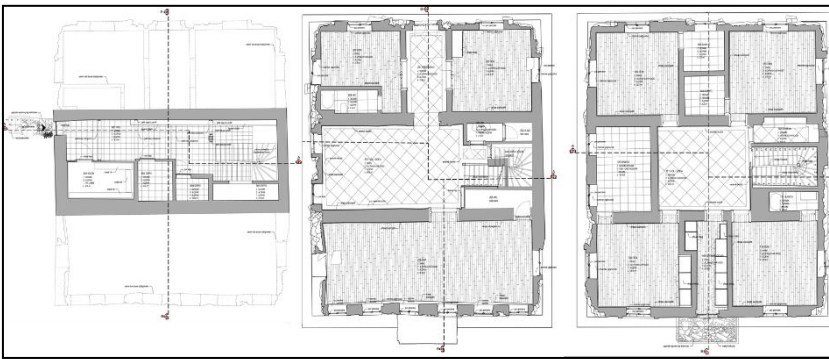
Görsel 2: Hatay Vali Konutu'nun Deprem Öncesi Görselleri.

Görsel 3: Hatay Vali Konutu'nun Deprem Sonrası Görselleri.

Hatay Valilik Konutu'nun avlusunda, kuzeydoğu köşesinde mutfak ve güneybatı yönünde ise teknik hacimler yer almaktadır. Müştemilat yapısında tuvalet mekânları da bulunmaktadır. Beton kullanılmasına rağmen yığma sistemde inşa edilen yapı, Hatay Valilik Konutu'nun Fransız mandası dönemine ait olmasına rağmen, geç Osmanlı konut mimarisinin karakteristik özelliklerini taşımaktadır.

İç sofalı plan tipine sahip olan yapının planı, sofaya dik olarak yerleştirilmiş merkezi konumda iki eyvan ve bu eyvanların sağında ve solunda bitişik odalardan oluşmaktadır. Bodrum katı, sofanın hemen altında yaklaşık 180 cm yüksekliğinde olup, sofada oluşturulan hole üçü merdivenin altından girilen olmak üzere dört depo yer almaktadır (Şekil 3).

Şekil 3: Hatay Vali Konutu'nun Rölöve Kat Planları.

Hatay Valilik Konutu'na giriş, sofa mekânı üzerinden değil, sofanın her iki yanında sıralanan eyvanlardan ortada bulunan küçük odadan yapılmaktadır. Plan, sofanın her kanadında sofayı ortaltayan ve daha küçük ebatlarda olan odalardan oluşur. Diğer odalar ise köşe odalarıdır ve zemin katta toplamda üç odadan oluşmaktadır. Zemin kattaki güney yönündeki sofa kanadında ise bu bölümler kaldırılarak tek bir mekân oluşturulmuştur.

Üst katta ise plan, sofanın kuzey ve güney yönünde benzer şekilde düzenlenmiştir. Zamanla değişen ihtiyaçlara bağlı olarak, güney yönündeki oda giyinme odası olarak düzenlenmiş ve odanın bir kısmı gömme dolap olarak güneydoğu yönündeki odaya eklenmiştir. Kuzeydeki orta oda ise, köşe odaların banyosu olarak ikiye ayrılmış ve her iki odaya hizmet edecek şekilde düzenlenmiştir.

Bodrum katı 1.80 m, alt katı 4.16 m, üst katı ise 3.89 m yüksekliğe sahiptir. Hem alt hem de üst kat tavanları düz alçı sıvalıdır. Yapının sofaya paralel olan dar cepheleri, yani kuzeybatı giriş ve arka güneybatı cephesi, kütle olarak aynıdır, ancak pencere düzeni açısından farklılık göstermektedir.

Plan açısından değerlendirildiğinde, geleneksel iç sofalı evlere benzer şekilde, girişi sofanın içinden değil, eyvanlardan yapılan bir plan söz konusudur. İç sofanın alt katta güney yönüne açılması, bu yerleşim ihtiyacından kaynaklanmış olabilir. Diğer yandan, sofanın güney kanadındaki oda taksimi bulunmamaktadır ve tek bir mekân olarak düzenlenmiştir. Özgün yapısında bu kanatta, iki geniş köşe oda ve ortada küçük bir oda bulunabileceği öngörülebilir. Üst katta da benzer şekilde, sofa kanatlarının ortasında bulunan küçük oda, diğer odaların ihtiyaçlarına göre düzenlenmiş ve güneydeki giyinme odası ile köşe odanın gömme dolabına dönüştürülmüştür. Kuzeydeki köşe odaların ise banyoya dönüştürülmesi sağlanmıştır. Merdiven evinde ise ıslak hacimler oluşturulmak amacıyla daraltılmış olabilir.

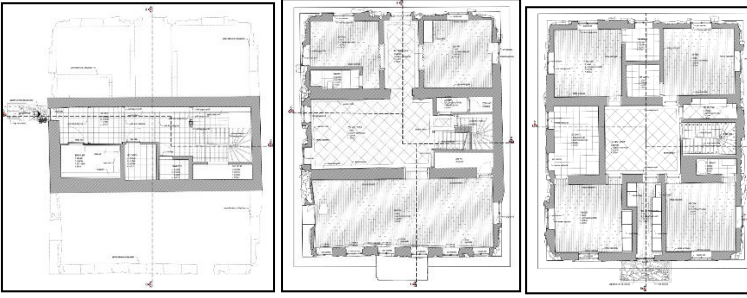
Konutun Valilik Konutu olarak yeniden düzenlenmesi sırasında, mekânsal ihtiyaçlar doğrultusunda planın kurgusunda bazı değişiklikler yapılmış olduğu anlaşılmaktadır (Şekil 3).

3.1. Mimari Plan Özellikleri:

Hatay Valilik Konutu'nun avlusunda, kuzeybatı yönde Z-10 (Mutfak) ve Z-11, Z-12 mekânlarında teknik hacimlerden oluşan müştemilat yapıları yer almaktadır. Tek hacimden oluşan Z-10 (Mutfak) yapısı ve tuvalet ile teknik mekânlara erişim sağlayan Z-11/12 mekânlarından oluşan müştemilat yapıları, kırma çatılı olup, iç mekanlarında alçıpan, dış yüzeylerinde ise taş kaplama kullanılmıştır. Yapının duvarları ise tuğladan yapılmıştır.

Konut yapısı, avlu içinde kuzeybatı-güneydoğu ekseninde konumlanmaktadır. Yapının girişi kuzeybatı yönündendir ve yapının bodrum, alt kat ve üst kat olmak üzere üç katı vardır. Giriş kapısının önündeki tonoz şeklindeki metal giriş saçağı ise yıkılmıştır.

Yapının mimari planını belirleyen iç sofanın bodrum katta yer aldığı görülmektedir. İç sofadaki merdivenden bodrum kata erişim sağlanmaktadır. Bu katta, sofaya sınır olacak şekilde B-02 (Kiler), B-03 (Depo), B-04 (Depo) ve sofanın ortasına denk gelen merdivenin bulunduğu alan ile merdiven evi arasında yer alan B-05 (Depo) mekânı yer alır ve bu mekân, B-01 (Hol) mekânına açılmaktadır. B-04 (Depo) mekânı, merdiven evi ve üst kata çıkan kol ile düzenlendiğinden, B-02 (Depo) ve B-03 (Depo) mekânlarına göre daha küçük bir alana sahiptir (Şekil 4).

Şekil 4: Hatay Vali konutu Bodrum, zemin ve Üst Planları.

Zemin katında, Z-07 (Sofa) mekânının kuzey kanadında Z-09 (Oda), Z-01 (Giriş Holü) ve Z-02 (Oda) mekânları, güney kanadında ise Z-06 (Oda) yer almaktadır.

Kuzey kanatta, konutun girişi olan Z-01 (Giriş Holü) mekânı, iki yönüyle Z-09 ve Z-02 mekânlarına ve taş kemerli eyvanından Z-07 (Sofa) mekânına erişim sağlamaktadır. Z-09 (Oda) mekânının içinde Z-08 (Tuvalet) mekânı yer alır.

Z-07 (Sofa) mekânının doğu yönündeki döner merdivenin, sofa ile merdiven evi arasında boşluklar oluşturduğunu görmekteyiz. Merdiven, kuzey yönündeki iki birimden oluşan Z-03 (Tuvalet) mekânı ile merdiven evinin altındaki Z-04 (Kiler) mekânına açılmaktadır. Güney yönünde ise tek bir birimden oluşan ve depremde yıkılmış olan mutfak kanadına geçiş sağlayan Z-05 (Hol) mekânı bulunmaktadır.

Z-06 (Oda) mekânı, tek bir hacimden oluşur ve konutun her bir mekânında her cepheye tek pencere düzeni yerine, batı ve doğu yönünde birer, güney yönde ise altı adet pencereye sahiptir.

Geçmiş dönemlerde, yapı çelik konstrüksiyonla güçlendirilmiş, merdiven evi ise çelik konstrüksiyon ve tuğla duvarla yenilenmiş ve ahşap kaplama ile küpeştelerle donatılmıştır (Şekil 4).

Metin içerisinde başlık düzey ve sıralaması çalışma tür ve formatına uygun olarak yazar tarafından serbest stilde oluşturulabilir.

Üst katta, Z-07 (Sofa) mekânının güneydoğu yönünde, 29 basamaktan oluşan ahşap küpeşteli, iki kollu ahşap döner merdivenle üst kata erişilmektedir. 101 (Sofa) kodlu mekânın alt kattaki düzenine benzer şekilde, kuzey ve güney kanatlarında köşelerde daha büyük, ortada ise daha dar mekânlar sıralanmıştır. İç Sofanın kuzey yönünde 103 (Oda) mekânı ile ilişkili 104 (Banyo) mekânı, 105 (Oda) mekânı ile ilişkilendirilen 106 (Banyo) mekânı, güney yönde batıda köşede yer alan 108 (Oda), ortada 109 (Giyinme Odası) ve doğu yönünde 110 (Oda) mekânları yer almaktadır.

Güneybatı yönünde, 109 (Giyinme Odası) mekânının bir bölümü, 108 (Oda) mekânına gömme dolap oluşturacak şekilde ortalama 70 cm niş olarak düzenlenmiştir. Ayrıca, 109 (Giyinme Odası) mekânından konsol şeklinde inşa edilmiş açık bir çıkma (balkon) alanına çıkılmaktadır.

Zaman içinde ihtiyaçlar doğrultusunda, sofanın batı ucunda 107 (Banyo) mekânı eklenmiş ve 108 (Oda) mekânı ile ilişkilendirilmiştir. Sofa içinde, merdiven evinin uzun duvarları arasında kalan bölüm, alt katta olduğu gibi ıslak hacim olarak düzenlenmiştir. Güney yöndeki 111 (Banyo) mekânı, 108 (Oda) mekânı ile ilişkilendirilmiş, kuzeydeki 102 (Mutfak) mekânı ise yerleştirilmiştir (Şekil 4).

3.2. Mimari Cephe Özellikleri:

3.2.1. Kuzeybatı Cephesi:

Yapının kuzeybatı cephesi, Gündüz Caddesi'ne bakan cephedir. Hem zemin hem de üst katlarda taş kaplama kullanılmıştır. Cephenin orta kısmında, sivri kemerli ahşap doğrama bir giriş kapısı yer almaktadır. Giriş kapısının bulunduğu oda bölümü, girişi vurgulamak amacıyla dışa doğru taşkın şekilde düzenlenmiştir. Girişin önünde, metal tonoz şeklinde bir saçak bulunmaktadır. Giriş kapısının taş söveleri ile üst kat pencere üzerindeki kuş takası süslemeler, büyük bir deprem sırasında yıkılmıştır (Şekil 5).

Cephelerdeki pencere düzeni, düz kemerlerle oluşturulmuş eğrisel şekiller ve alt pencere ile giriş kapısının üzerindeki kuş takaları ile hareketlendirilmiştir. Yapının alt ve üst katlarında, giriş kapısının üzerindeki mekân da dâhil olmak üzere aynı düzende üç adet düz kemerli pencere yer alır. Bu pencerelerin alt kısımları, iç ve dış bükey detaylarla zenginleştirilmiştir. Kapı ve pencere doğramaları ise ahşap malzemeden yapılmıştır.

Şekil 5: Hatay Vali konutu Rölöve ortofoto Kuzeybatı Cephesi.

Alt kat pencerelerinin üzerinde iç mekânlarda vitray, dış cephede ise daire ve palmet motiflerinde oyulmuş kuş takaları yer almaktadır. Kuş takaları, dörtgen bir çerçeve içinde alçak kabartma olarak işlenmiştir. Pencere çevresindeki söve ve düz kemer çevresine, dışa doğru taşan bir taş çerçeve eklenerek pencereler cephede vurgulanmıştır. İki sıradan oluşan düz kemerlerin kilit taşları, iki sıra genişliğinde olup ortasında palmet kabartmasıyla etkili bir görsel etki yaratılmaktadır. Giriş kapısının üzerindeki odanın penceresindeki sekizgen şekilli kuş takası, ortasında daire, sekizgen kollarda birer daire ve kollar arasında geometrik desenlerle süslenmiştir. Ancak, bu kuş takası, büyük depremde yok olmuştur.

3.2.2. Güneybatı Cephesi:

Yapının güneybatı cephesinde, pencere sövesi çevresindeki çerçeveler düzgün kesme taş kaplama ile işlenmiş, diğer bölümler ise geçmiş dönemlerde çelikle güçlendirilmiş moloz duvar üzerine sıva ve boya ile kaplanmıştır. Cephenin zemin katında, köşe odalarda birer sofada iki adet pencere bulunurken, alt ve üst katlarda her biri dört pencere yer almaktadır. Alt katın güney yönündeki sofanın penceresi, kapı olarak düzenlenmiştir. Alt kat pencereleri, basık yuvarlak taş kemerli olarak tasarlanmışken, üst katın köşe odalarının pencereleri düz kemerli olup, alt kısmı iç ve dış bükey detaylarla zenginleştirilmiş ve çevresinde dışa taşkın şekilde düzgün kesme taş çerçeve ile çevrelenmiştir. Düz kemerlerin kilit taşları, iki sıra genişliğinde olup ortasında palmet kabartması yer almaktadır.

Alt katta, sofanın batı ucunda pencerelerin üzerinde kuş takaları için oluşturulmuş açıklıklar dikkat çekmektedir. Sofanın batı yönündeki ucunda bulunan 107 (Banyo) mekânında ise, iki adet pencere Antakya geleneksel

konutlarında sıklıkla görülen testere şeklinde dışa yontulmuş düz kemerlerle, üzerlerinde testere şeklinde üçgen alınlık oluşturan iki sıra kabartma motifine sahip yapılmıştır (Şekil 6).

Şekil 6: Hatay Vali konutu Rölöve ortofoto Güneybatı Cephesi.

3.2.3. Güneydoğu Cephesi:

Güneydoğu yönündeki arka cephede, pencere sövesi çevresindeki çerçeveler düzgün kesme taş kaplama ile işlenmiş, diğer bölümler ise geçmiş dönemlerde çelikle güçlendirilmiş moloz duvar üzerine sıva ve boya ile kaplanmıştır. Bu cephede, açık çıkma diğer cephelerden farklı olarak dikkat çeker.

Alt katta, basık kemerli taş kemerli beş pencere bulunmakta, bunlardan biri kapı olarak düzenlenmiştir. Üst katta ise köşe odalarında birer pencere yer almakta ve 109 (Giyinme Odası) mekânından açık çıkmaya açılan kapı üzerinde düz kemerli, alt kısmı iç ve dış bükey detaylarla zenginleştirilmiş pencere düzenlemesi bulunmaktadır.

Pencere kenarlarında söveler çevresinde bir sıra dışa taşkın çerçeveler yer almaktadır. Düz kemerler, iki sıradan oluşmakta ve kilit taşları iki sıra genişliğinde olup ortasında palmet kabartması yer almaktadır. Konsol açık çıkmanın metal korkulukları da bulunmaktadır (Şekil 7).

Şekil 7: Hatay Vali konutu Rölöve ortofoto Güneydoğu Cephesi.

3.2.4. Kuzeydoğu Cephesi:

Kuzeydoğu yönündeki cephede, pencere sövesi çevresindeki çerçeveler düzgün kesme taş kaplama ile işlenmiş, diğer bölümler ise geçmiş dönemlerde çelikle güçlendirilmiş moloz duvar üzerine sıva ve boya ile kaplanmıştır.

Kuzeydoğu cephesinde, alt ve üst katlardaki köşe odalarında birer pencere bulunmaktadır. Pencere kenarlarında, söve çevresinde bir sıra dışa taşkın çerçeve bulunur. Düz kemerler, iki sıradan oluşmakta ve kilit taşları iki sıra genişliğinde olup ortasında palmet kabartması yer almaktadır. Alt pencerelerin kemer aynalığının üzerinde dörtgen içte vitray, dışta ise dairesel ve palmet oymalı taş kuş takaları yer alır.

Sofada, iki adet dörtgen ince uzun pencere ve ıslak hacimler için birer küçük pencere bulunmaktadır. Pencere doğramaları ise ahşaptır. Cephede duvarlar ciddi şekilde hasar görmüş, cephe kaplamaları, geçmiş dönemde yapılan çelik güçlendirmeli moloz duvarlar ve ek yapılar tamamen yıkılmıştır (Şekil 8).

Şekil 8: Hatay Vali konutu Rölöve ortofoto Kuzeydoğu Cephesi

3.3. Yapım Malzemesi ve Tekniği (Strüktür)

Hatay Valilik Konutu, Fransız mandası döneminde inşa edilmiştir. Bu dönemde, yeni bir mimari anlayışla yapım faaliyetleri başlamış, döşemelerde beton kullanımı artmış, I demir ve tuğla kullanımı ise bölgede mimaride yaygınlaşmıştır. Taşıyıcılarda beton kullanımı sınırlı olsa da, betonun kullanımıyla birlikte eğrisel açıklıkların yanı sıra düz açıklıklara da sıkça rastlanmaktadır. 1929'da, kentte Fransız-Lübnan ortak girişimiyle kurulan fabrikada çimento üretilmeye başlanmıştır. Dış cephelerde, kesme taş kaplama hâlâ hakimdir ve ahşap karkas cephelerde de sıkça suni taş kaplama kullanılmıştır (Tekin, 2000a; Bilgili, 2001).

Dış cephelerde, kat ve saçak silmeleri, profilli taş veya beton konsollar, furuşlar, yer yer üçgen alınlıklar ve İon stili sütun başlıkları gibi neoklasik öğeler, bölgesel üslupta kemerler ve daha çok kapı ile pencere çevrelerinde görülen taş bezemelerle birlikte kullanılmıştır. Üçlü veya ikili kemerlerle orta mekan cephe düzenlemesi, sütun başlıkları, konsollar, silmeler gibi elemanlar ve taş bezeme, Beyrut'la benzerlik gösterir (Bilgili, 2001).

Mimari öğeler çoğunlukla yerli üretim ve yerli ustaların el işçiliğiyle yapılmış, ancak biçimler ve desenlerde Beyrut'taki uygulamalar örnek alınmıştır. Fransız Mandası altında kalan bütün Doğu Akdeniz kentlerinde olduğu gibi, Antakya'da da geleneksel mimarinin yerini Avrupa'nın tarihi üsluplarının tekrarlandığı neoklasik üslubun, bölgesel mimari ve bezeme öğeleriyle, seçmeci bir anlayışla bir arada kullanılmasıyla eklektik üslup ortaya çıkmıştır (Temiz, 2002; Hatay Valiliği-Kültür Envanteri, 2011).

Hatay Valilik Konutu, yukarıda açıklanan mimari ortamda; bodrum katı üzerine inşa edilmiş, iki katlı olarak tasarlanmış ve mekânsal kurgusu, plan

özellikleri açısından geleneksel Türk Evi iç sofalı planına uyumlu bir şekilde düzenlenmiştir. Yapım sisteminde, beton hatıllarla desteklenen moloz taş yığma sistemi kullanılmıştır. Ön cephesinin dış kaplaması, tüm cephelerde pencere ve kapı söveleri ile çevresindeki çerçeveler kesme taş kaplama ile işlenmiş, diğer kısımlar ise sıva üzerine boyanmıştır. İç mekânda ise moloz taş yüzey sıva ile düzeltilerek boya uygulanmıştır.

Konutun kat döşemeleri betonarme hatıl üzerine yapılmış, oda mekânlarında ahşap parke, giriş holü ve ıslak mekânlarda ise seramik kullanılmıştır. Tavanlar, betonarme hatılların altına alçıpan ya da alçıpan asma tavan olarak düzenlenmiştir. Konutun kapı ve pencere boşlukları basık kemerli olup, dış cephede pencere ve kapı söveleri ile üzerindeki düz kemer ve çevresindeki çerçeve taş kaplamalıdır. Sivri kemerli giriş kapısı ve iç kapılar ahşap doğramadır; diğer kapı ve pencere doğramaları da ahşaptır. Denizlikler mermer kaplamadır. Çatı, oturtma ahşap konstrüksiyon olup, kırma çatı sistemine sahiptir ve Marsilya kiremit örtülüdür. Zemin ve giriş katı taş yığma sistemle taşınmaktadır.

Fransız Delegasyonu için yazlık konut olarak inşa edilen yapı, Hatay'ın Türkiye'ye bağlanmasından sonra Valilik Konutu olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu kullanım sonrasında yapılan geri düzenlemelerle, konutun alt katındaki sofanın güneyindeki kanadı tek bir mekân olarak düzenlenmiş, sofa içindeki merdiven evinin boyutları, üst kat sofasının kuzey ucuna eklenen banyo mekânı ve odalara yerleştirilen banyo gibi ıslak hacimlerle kullanılmıştır. Deprem öncesinde yapının moloz duvarları çelik konstrüksiyon taşıyıcı sistem içine alınmış ve duvarlar çelik ağırla güçlendirilmiştir. Ancak deprem nedeniyle yapısal olarak ağır hasar alması engellenememiştir.

4. DEĞERLENDİRME

1928-1938 yılları arasında, Hatay'ın Fransız mandası döneminde, 19-20. yüzyıl Osmanlı dönemi iç sofalı plan tipinde, Suriye ve Lübnan etkileriyle bezemelenmiş avlulu Antakya evlerinin süsleme özelliklerine sahip bir yapı inşa edilmiştir. Geçirdiği onarımlara rağmen büyük değişiklikler geçirmeyen bu konut, 06 Şubat 2023 tarihindeki depremde ağır hasar almış olup, inşa edildiği dönemin mimari özellikleri ve üslubuyla önemli, çok az sayıda örnekten biridir. Yapının verileri değerlendirildiğinde, belirlenen dönemler aşağıda verilmiştir:

1. **Dönem:** 1929 yılı inşa dönemi
2. **Dönem:** 1939'dan sonra, Hatay'ın Türkiye'ye katılımı sonrasında Hatay Valiliği mülkiyetine geçmesi ve sonraki dönemde vali konutu olarak tahsis edilmesi; 1983 yılı bakım-onarım dönemi

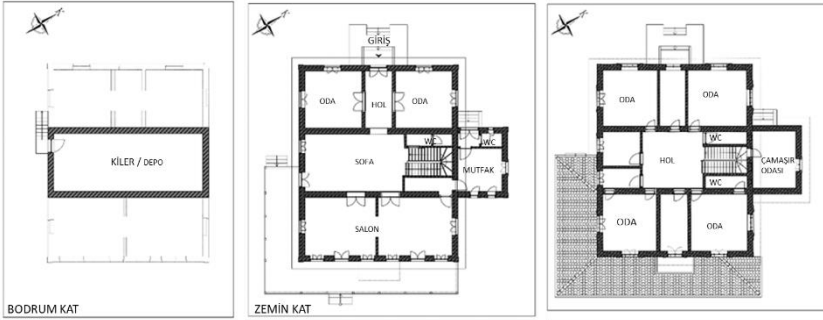
3. **Dönem:** 2011 yılı yapısal güçlendirme, onarım ve düzenlemeler içeren dönem

4.1. Birinci Dönem:

1929 yılında Spir Machta işletmesi tarafından Fransız Komisyonu için yazlık konut olarak inşa edilen bu yapı, 18-19. yüzyıl klasik Osmanlı konut mimarisine uygun iç sofalı plan tipindedir (Şekil 9). Cepheleri, Antakya avlulu geleneksel konut süsleme unsurları ile Fransız Dönemi'nde Suriye, Lübnan gibi ülkelerde görülen testere dişi pencere kemerleriyle düzenlenmiştir. Mekânsal kurgusunda, sofada merdivenin iki yanındaki küçük mekânlar, 19. yüzyıl İstanbul örneklerinden izler taşımaktadır.

Geleneksel iç sofalı plan tipindeki konutun bodrumu, sofa kısmının altındadır ve duvarları yığma taş duvardan yapılmıştır. Güneybatı yönünden taş bir merdivenle bodruma erişim sağlanmaktadır. Bodrum, tek bir hacimden oluşmaktadır.

Alt (giriş) katında, sofanın kuzey kanadının (dar cephe) orta mekânından konuta girilmektedir. Sofanın kuzey kanadındaki mekânlar, orta giriş holünün her iki yanında yer almaktadır. Bu mekânlarda **Z11 Misafir Kabul** ve **Z03 Çalışma Odası** olarak düzenlenmiş alanlar olabilir. Güney kanadında ise benzer bir plan kurgusu beklenmesine rağmen iki ayrı mekân yer almaktadır. Sofanın içinde, merdivenin her iki yanında biri ıslak hacim, diğeri ise sofaya eklenlenmiş mutfak mekânı bulunmaktadır. Ayrıca, güney kanadındaki **Z08 Yemek Salonu** mekânıyla erişimi sağlayan bir alan yer almaktadır.

Şekil 9: Hatay Vali konutu'nun Birinci Dönem Kat Planları

Yapım tekniğinden, konutun ilk tasarımında yer aldığı düşünülen mutfak, sofanın dar duvarı boyunca kuzeydoğu cephesine eklenlenmiştir. Mutfak mekânının alt katına dışarıdan kuzeybatıdan yuvarlak kemerli bir kapıdan girilmektedir. Bu hol, hem mutfak mekânına hem de tuvalet mekânına geçişi sağlamaktadır. Mutfakta, güneydoğu yönünde küçük iki pencere ve kuzeydoğu yönünde daha geniş bir pencere bulunmaktadır. Üst kata ise merdivenden erişim

sağlanmaktadır. Bu katta, mutfağın güneydoğu ve kuzeydoğu yönlerinde birer basık kemerli pencere yer almaktadır.

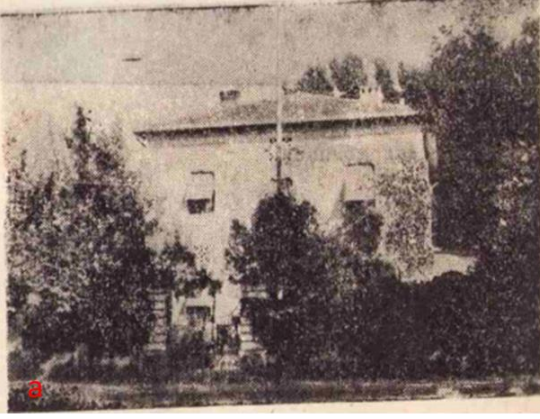
Alt kat sofasından ahşap merdivenle erişilen üst kat sofasının kuzey ve güney kanadında köşe oda mekânları geniş, orta oda mekânları ise dar olmak üzere üç mekân yer almaktadır. Kuzey kanadındaki orta mekân, banyo olarak düzenlenmiştir. Sofanın kuzeybatı yönünde iki mekân oluşturulmuş, kuzey yöndeki 111 nolu oda mekânı, güney yöndeki 109 nolu oda mekânının banyosu olarak, merdivenin güney yöndeki küçük mekânı ise 107 nolu mekânın banyosu olarak düzenlenmiştir. Merdivenin diğer yönündeki küçük oda ise sofadan erişilen tuvalet olarak düzenlenmiştir.

Yapım sistemi; dış duvarlar kâgir, üst kat döşemesi betonarme, çatısı ise ahşap konstrüksiyondan oluşan karma inşaa tekniğidir. Ön cephesi tamamen, diğer cephelerinde ise pencere çevrelerinde ve cephelerin köşelerinde kesme taş, diğer yüzeylerde sıva kullanılmıştır. Döşemeleri ise; 1983 yılı raporunda, ikinci kat tavanları ve çatı saçaklarının ahşap olduğuna yer verilmiştir. Rapor eki görsellerden alt kat tavanlarının betonarme kaset döşeme olduğu görülmektedir (Görsel 3).

Yapının kuzeybatı cephesi, Gündüz Caddesi'ne bakan giriş cephesidir. Zemin ve üst kat taş kaplamadır. Cephenin orta kısmında sivri kemerli ahşap doğramalı bir giriş kapısı bulunmaktadır. Giriş kapısının denk geldiği yapının orta ekseninde ve içte zemin katta giriş holü, üstte ise oda mekânının bulunduğu bölüm, cephenin girişini vurgulamak amacıyla dışa taşkın şekilde düzenlenmiştir. Giriş kapısının üzerinde kemerli mazgal pencere gibi dörtgen bir pencere yer almakta ve üst katta diğer pencerelerden daha küçük boyutlarda dörtgen pencereler bulunmaktadır. Alt ve üst katta köşe odalarda, birbirini hizalayan birer pencere bulunmaktadır. Cephende toplamda altı adet pencere yer almaktadır. Alt kat pencerelerinin üzerinde, iç mekânlarda vitray, dış cephede ise daire ve palmet şeklinde motiflerde oyulmuş kuş takaları, dörtgen bir çerçeve içinde yer almaktadır.

Kuş takaları, oyma tekniğiyle uygulanmış olup, pencere çevresindeki söve ve düz kemer çevresine bir sıra dışa taşkın şekilde taş çerçeveler eklenerek pencereler cephede vurgulanmıştır. İki sıradan oluşan düz kemerlerin kilit taşları, iki sıra genişliğinde olup, ortasında palmet kabartmasıyla etkili bir görünüm elde edilmiştir (Görsel 4).

Kuzeybatı cephesinin sağında, ince yonu taş kaplamalı mutfak mekânının yuvarlak kemerli kapısı ve ıslak hacmin yuvarlak kemerli küçük penceresi bulunurken, sağ tarafında ise güneybatı cephedeki ahşap dikmeli revak cepheyi vermektedir.

Görse 4: Hatay Vali konutu'nun a: 1950 yılı b: 1983 yılı görselleri (Hatay Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi.).

Yapının güneybatı cephesinde; pencerelerin söve çevresinde düzgün kesme taş kaplama, diğer bölümlerde ise moloz duvar üzeri sıva ve boyalı yüzeyler bulunmaktadır. Cephenin zemin katında köşe odalarda birer, sofada ise iki adet pencere yer almaktadır. Alt ve üst katlarda toplamda dörder pencere bulunur. Alt kat pencerelerinin güney yönündeki pencere, kapı olarak düzenlenmiştir. Alt kat pencereleri basık yuvarlak taş kemerli olup, üst katlardaki köşe odaların pencereleri düz kemerli, alt kısımları iç ve dış bükey detaylarla zenginleştirilmiş ve çevresinde dışa taşkın şekilde düzgün kesme taş çerçevelerle düzenlenmiştir. İki sıradan oluşan düz kemerlerin kilit taşları, iki sıra genişliğinde olup, ortasında palmet kabartması yer almaktadır. Alt katta, sofanın batı ucunda pencerelerin üzerinde kuş takaları bulunur. Sofada yer alan iki pencere, Antakya geleneksel konutlarında da rastlanan testere şeklinde dışa yontulmuş düz kemeri ve üzerinde testere şeklinde üçgen alınlık oluşturan iki sıra kabartma motifiyle dikkat çeker.

Güneybatı cephesinin ortasından ve güneydoğu cephesinin tamamından üst kat döşeme seviyesinden alt katın terasını kapatan ahşap direkli ve saçaklı, kiremit örtülü revakla çevrelenmiştir. Bölgedeki pencerelerde kullanılan dilimli kemer formunun değişik bir varyasyonuna sahip, iç ve dış bükey hareketlerle zenginleştirilmiş kemerler, yapının anıtsal mimari öğelerini barındırmaktadır.

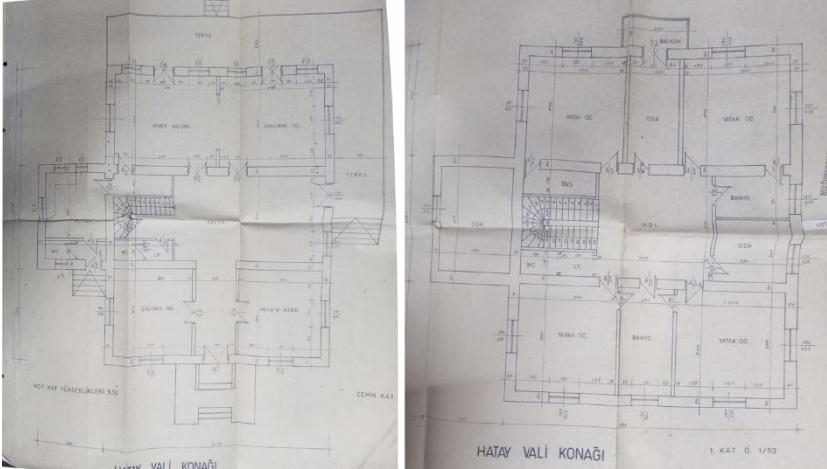
Güneydoğu yönündeki arka cephede, pencere sövesi çevresindeki çerçeveler düzgün kesme taş kaplama olup, diğer bölümleri moloz duvar üzeri sıva ve boyalıdır. Cephedeki açık çıkma, bu cepheyi diğerlerinden farklılaştıran bir özellik taşır. Alt katta basık kemerli taş kemerli ve biri kapı olarak düzenlenen beş pencere, üst katta ise köşe odalarda birer pencere bulunmaktadır. Açık çıkmaya açılan kapı üzerinde düz kemerli, alt kısımları iç ve dış bükey detaylarla düzenlenmiş pencereler yer almaktadır. Pencere kenarlarında, sövelerin çevresinde bir sıra dışa taşkın çerçeveler bulunur. İki sıradan oluşan düz kemerlerin kilit taşları, iki sıra genişliğinde ve ortasında palmet kabartmasıyla

dikkat çeker. Güneydoğu yönünde, ince yonu taş kaplamalı mutfak mekânı cephesinde üst katta, alt kattakinden daha geniş ve yüksek bir adet basık yuvarlak kemerli, taş söveli pencere, altta ise daha küçük, yan yana iki adet basık yuvarlak kemerli pencere bulunmaktadır.

Kuzeydoğu yönündeki cephede, pencere sövesi çevresindeki çerçeveler düzgün kesme taş kaplama olup, diğer bölümleri moloz duvar üzeri sıva ve boyalıdır. Kuzeydoğu cephesinin ortasında, sofaya eklenmiş mutfak mekânının basık yuvarlak kemerli pencereleri bulunur. Alt ve üst katta köşe odalar birer pencereye sahiptir. Pencereler düz kemerli olup, alt kısımları iç ve dış bükey detaylarla zenginleştirilmiştir. Pencere kenarlarında sövelerin çevresinde bir sıra dışa taşkın çerçeveleri bulunur. İki sıradan oluşan düz kemerlerin kilit taşları, iki sıra genişliğinde ve ortasında palmet kabartması yer almaktadır. Alt pencerelerin kemer aynalığının üzerinde dörtgen içte vitray, dışta dairesel ve palmet oymalı taş kuş takaları bulunmaktadır. Sofada iki adet dörtgen uzun pencere ve ıslak hacimler için birer küçük pencere yer almaktadır. Bu cephenin güneybatı yönünde, sofanın düzenine benzer şekilde pencere düzeni bulunabilir.

4.2. İkinci Dönem:

1939'dan sonra Hatay Valiliği mülkiyetine geçen konut, sonraki dönemde vali konutu olarak tahsis edilmiştir. Bu döneme ait düzenlemelere ilişkin 1983 yılına ait onarım talebine dair plan rölövesi çıkarımları yapılmıştır (Şekil 10). Bu dönemde konut, özgün mekânsal kurgusunu, biçim ve malzeme özelliklerini büyük ölçüde korumaktadır.

Şekil 10: Hatay Vali konutu'nun 1983 yılı Kat Planları (Hatay Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi).

1983 yılı onarım raporunda, konutun ahşap saçaklarının ve çatıdan su alan yapının üst kat ahşap tavanlarının onarıldığı belirtilmektedir. Giriş kapısının üzerinde ise saçak bulunmamaktadır. Bu onarımda, yapının revaklı düzeninin ve mutfak yapısının mevcut olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca, sıvalı yüzeylerde yer yer dökülmeler ve pencere üzerindeki sıva tamirlerinin yapıldığı anlaşılmaktadır.

Görsel 5: Hatay Vali konutu'nun 1983 yılı görselleri (Hatay Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi)

4.3. Üçüncü Dönem

2010 yılına ait çevre düzenlemeleri kapsamında, bahçe duvarları ve korkulukları yapılmış yapının cephe temizliği önerilmiştir (Emircan, 2010).

Aynı yıl, taş bahçe duvarlarının mevcut gabarisinin yükseltilmesine ilişkin çalışmalar yapılmıştır. Bu duvarların, güneybatı ve kuzeybatı bahçe yönündeki kısmının kaba yonu moloz taş kâgir üzerine kırıktık sıva, güneydoğu yönünde konumlanan kısmının ise kaba yonu moloz taş kâgir üzerine ince yonu kesme taş kaplama ile yapılmıştır (Emircan, 2010).

Diğer yandan, statik güçlendirmenin bu dönemde yapıldığı düşünülmektedir (2010-2011). Yığma duvarlar ve ahşap ile beton döşemeler, merdiven çelik taşıyıcı sistemine dahil edilmiş ve duvarlar çelik ağırlarla güçlendirilmiştir. Bu

kapsamlı uygulama sırasında, konutun iç duvarları alçıpan panellerle, tavanları ise alçıpan asma tavanlar ve kartonpiyer süslemelerle düzenlenmiştir.

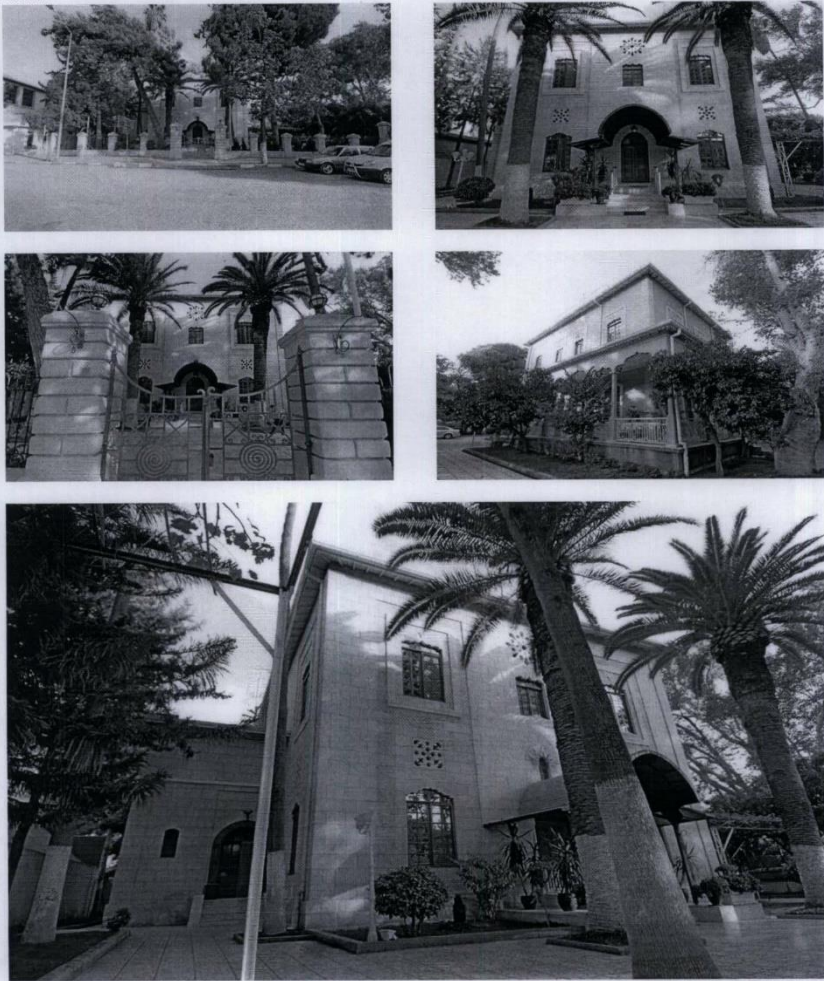
Yapısal güçlendirme çalışmaları sırasında, mekânsal kullanımlarda bir takım değişiklikler yapılmış ve konutun girişine metal tonoz bir saçak eklenmiştir.

Avludaki mutfak ve teknik hacimlere yönelik müstemilat yapılarının, 1983-2010 yılları arasında avlu düzenlemelerinde inşa edilmiş olabileceği düşünülmektedir.

Bodrum katına sofadan merdivenle erişim sağlanmış ve farklı taksimatlarla dört mekân oluşturulmuştur. Kuzeydoğu avludan giriş korunmuştur.

Alt katta, sofanın güney kanadında yemek salonu ile dinlenme salonu arasındaki duvar kaldırılarak, tek bir mekân olarak düzenlenmiş ve mutfakla ilişkili mekânla önceki mekânsal kurgusu korunmuştur. Kuzey kanadında ise, güney yöndeki köşe odaya banyo mekânları eklenmiştir.

Üst katta, sofanın kuzey kanadındaki ortadaki banyo olarak kullanılan mekân, yine banyo işleviyle köşe odaların içinde erişilecek şekilde düzenlenmiştir. Bu amaçla, mekân ortadan ikiye bir duvarla ayrılmıştır. Sofanın batı yönündeki oda ve banyo mekânları birleştirilerek, banyo olarak düzenlenmiş ve güneybatı köşe odasıyla ilişkisi devam ettirilmiştir. Bu odanın duvarı, ortadaki küçük oda ile dış yaparak gömme duvar oluşturulmuş; ayrıca, orta oda giyinme odası olarak düzenlenmiş, güneydoğu köşe odası ise önceki dönem merdiven yanındaki banyo ilişkisini korumuştur.

Görsel 6: Hatay Vali Konutu'nun 2011 yılı onarımları öncesi görselleri (Hatay Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi.).

4. SONUÇ

Hatay Vali Konutu, Fransız Mandası döneminde, 19. yüzyıl Osmanlı dönemi iç sofalı plan tipinde, cephelerinde ve süslemelerinde Antakya geleneksel konut mimarisinin özelliklerine uygun, dönemin değişen inşa tekniklerinden betonarme ve geleneksel yığma teknikte karma inşa tekniğinde inşa edilmiştir. 1929 yılında Fransız Yüksek Komisyon Delegeleri için yazlık olarak inşa edilmiştir.

1939'dan sonra, Hatay'ın Türkiye'ye katılması sonrasında Hatay Valiliği mülkiyetine geçen konut, sonraki dönemde vali konutu olarak tahsis edilmiştir. 1983 yılı bakım-onarım çalışmaları ve 2011 yılı yapısal güçlendirme, onarım ve

düzenlemeler sonrasında mekânsal kurgu, cephe düzeni, kütle ve gabarisiyle büyük bir değişim geçirmeden varlığını sürdürmüştür.

Geleneksel Türk evi plan şeması, cephe düzeni, yöreye has bezeme unsurları ve dönemin değişen inşa tekniklerini barındırmasıyla Antakya'nın kültürel, sosyal ve ekonomik yaşantısının bir kesitini sunmaktadır. Fransız Manda döneminde, çevresinde boş arazide ve hemen yanından kendisinden birkaç yıl sonra inşa edilen Adalı Konağı gibi Avrupa neoklasik cephe süslemeli yapıların aksine, 19. yüzyılda yaygınlaşan klasik Osmanlı geleneksel konut mimarisinde inşa edilmesi, bir geleneğin sürdürülmesine katkı sağlamıştır.

Ancak 06 Şubat 2023 tarihindeki depremde ağır hasar alan konut, inşa edildiği dönemin mimari özellik ve üslubunu temsil eden tarihi belge değeri yanında, Antakya'nın kent kimliğinde üstlendiği işlevle belgesel değeri, yapım tekniği ile inşaat teknolojisindeki değişimleri içeren eğitim değeri ve mimari üslubuyla dönemin sanat ve kültür ortamını yansıtmaları nedeniyle estetik ve artistik değeri açısından önemli bir yapıdır.

KAYNAKLAR

- Hatay Valiliği (2023). Tarihsel Süreç İçinde Hatayda Kültür ve Uygarlık. <http://hatay.gov.tr/tarihsel-surec-icinde-hatayda-kultur-ve-uygarlik> adresinden 08 Ocak 2024'da alınmıştır.
- Akı, A.& Yüksel, Ş.(1996) *“Anadolu Yerleşim Dokusu İçinde Antakya Kentinin Çevresel ve Bölgesel Koşullar İçinde İrdelenmesi.”* Settlement and Housing in Anatolia Through the Ages, Institute of Archaeology , Ege Yayınları, İstanbul.
- Açıkgöz, Ü., F. (2008) A Case in French Colonial Politics of Architecture and Urbanism: Antioch and Alexandretta During The Mandate, The Graduate School of Social Sciences of Middle East of Technical Universty, Ankara.
- Balcı, Ş. (1950). *Turistik Hatay*, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik, Ankara.
- Bozkurt, S., G. (2019) *“Antakya’nın Geleneksel Evlerinin Avlu Özellikleri Üzerine Bir İnceleme”* Turkish Journal of Forest Science, 3 (1), 1-12.
- Bilgili, Cemil B. (2001). *Tarihi Antakya Parkının Rekreatif Alan Kullanımı Yönünde Değerlendirilmesi ve Geliştirilmesi Üzerine Bir Araştırma*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı Antakya.
- Cengiz, A. (2014). *“Eski Antakya Evlerinin İkamet Edenler Tarafından Günümüzde Kullanımı Ve Anlamlandırılma Biçimleri”*. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11(25), 111-130.
- Çelebi, Y.& Günlaltay, Ş. (1982). *“Bir Grup Eski Antakya Evi”*. Türk Etnografya Dergisi(67), 159-201.
- Demir, A., (1996). *Çağlar İçinde Antakya*, Akbank Kültür ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Dinç, Y.& Üçeçam Karagel, D. (2017) *“Antakya Şehri’nin Kuruluşu ve Mekansal Gelişimi”* Türkiye Coğrafyası Araştırmaları, s. 571-596, Pegem Akademi, Ankara. DOI: 10.14527/9786053188858.
- Eldem, S.H. (1954). Türk Evi Plan Tipleri (ss. 22-90). İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Pulhan Matbaası, İstanbul.
- Emir, H., C., (2006). Antakya Kuseyri evi restorasyon projesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık A.B.D., Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Emircan İnş.Tic.Ltd.Şti (2010). "Hatay-Merkez Vali Konağı", "Hatay-Merkez, Vali Konağı, Cephe Taş Kaplamaları Temizleme Teknik Raporu", Adana Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 15.05.2010 tarih ve 6018 sayılı kararı eki rapor.

- Emircan İnş.Tic.Ltd.Şti. (2010). "Hatay-Merkez Vali Konağı", Bahçe Duvarları Yeniden Düzenleme Projesi
- Kara, A. (2004). *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Antakya(1800-1850)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yakınçağ Tarihi Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi (Basılmamış), Ankara.
- Korkmaz, H., Çetin, B., Uzman, E., Özşahin, E., Karataş, A. & Bom, A., (2011). "Hatay Coğrafyası". Hatay İl Yıllığı 2011, s. 19-34, Hatay Valiliği, Hatay.
- Ömeroğlu, C. (2006). *Antakya Kentinin Özgünlüğü ve Günümüz Koruma Sorunlarının An- takya Kentsel Sit Alanında İrdelenmesi*, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış), Ankara.
- Pamir, H. (2014) "Antakya Hipodrom ve Çevresi Kazısı", Hatay Arkeolojik Kazı ve Araştırmaları, Mustafa Kemal Üniversitesi Yayınları no: 50, s. 251-274, Antakya.
- Rifaioğlu, M.N. (2014). The Historic Urban Core of Antakya under the Influence of the French Mandate, and Turkish Republican Urban Conservation and Development Activities, MEGARON 2014;9(4):271-288DOI: 10.5505/MEGARON.2014.36036, 271-288.
- Temiz, F.M. (2002). XIX. Yüzyıl ve Sonrasında Antakya'nın Kentsel Mekân Oluşumunda Meydana Gelen Değişiklikler ve Kurtuluş Caddesi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi (Basılmamış), Van.
- Yüksel, Ş. (2021). "Mekansal Süreklilik Bağlamında Tarihsel Katmanların Değerlendirilmesi Antakya Kenti Örneği". Kent Akademisi, 14 (2) , 361-373 . DOI: 10.35674/kent.
- Yüksel, Ş., & Gali Taşçı, G. (2023). Antakya Yeniden Doğarken – Yapı Dergisi. [https://yapidergisi.com/ antakya-yeniden-dogarken/](https://yapidergisi.com/antakya-yeniden-dogarken/) adresinden 08 Ocak 2024'da alınmıştır

Kültürel Miras ve Bilinç Kavramlarının Arkeoloji ve Koruma Bağlamında Uluslararası ve Ulusal Literatürde Yeri

Işık Çıtır¹ & Sibel Ecemiş Kılıç²

¹ Mimar, Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Kentsel Koruma Planlaması Bölümü, ORCID: 0009-0000-1854-2981

² Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, ORCID: 0000-0003-3928-8462

GİRİŞ

Başlangıçta arkeolojik araştırmaların temel amacı, geçmiş kültürlerin izlerini sürmek ve sanatsal değeri yüksek taşınabilir eserleri müzelere kazandırmak iken, zaman geçtikçe kalıntıların olduğu yerde(in-situ) korunması ve geniş kazı alanlarının tahribe uğramadan gelecek nesillere aktarılması öncelik kazanmıştır. 18. yüzyılda kazılarak ortaya çıkarılan arkeolojik alanların bakımsız kalmasıyla yaşanan kayıplar bir orun olarak ortaya çıkmıştır. Bunun üzerine uzmanlar, kazı ve koruma imkanları arasında bir dengelenmeye yönelik bir aramaya yönelmiş; kalıntıların düzenli bakım ve koruma çalışmaları ile korunmasına olan çabalar artış göstermiştir. Ancak, kültürel mirasın korunmasına yönelik bilinçlenme ve koruma uygulamalarının bilimsel bir alan olarak değerlendirilmesi ancak 19. yüzyılda mümkün olmuştur(Bahçeci Başparmak, 2022; Sağıroğlu, 2016; Ahunbay, 2010).

Sanayi Devrimi'nin getirdiği tüketim anlayışı, kentler arası rekabetin giderek hız kazanmasını ve hızlı ve çarpık kentleşmeyi de beraberinde getirmiştir. Bu süreçte kentler, kültürel mirasın ihmal edilmiş ve kentleri birbirinden ayıran kimlik unsurları tahrip olmuştur. Daha sonraki yıllarda ise, II. Dünya Savaşı ardından Avrupa şehirlerinde yaşanan geniş kapsamlı tahribata karşı ortaya konan tepkiler ve bu doğrultuda yürütülen çalışmalar neticesinde koruma kavramı kentsel ölçeğe evrilmiştir (Bahçeci Başparmak, 2022; Dinçer 2016; Meydan Yıldız, 2018).

Kentsel koruma anlayışı, zamanla kapsama alanı ve içeriği bakımından evrilmiştir. Başlangıçta yalnızca anıtsal olarak değerli yapıların onarımı ve koruması olarak görülürken, zamanla anıtsal niteliği olmayan eserleri de kapsayacak şekilde bölgesel bütünlüğün korunması anlayışına evrilmiştir. 1970'li yıllarda "sit olarak koruma" düşüncesi belirginleşirken ve 1980'li yıllardan başlayarak ise koruma yönetim stratejisi ve kaynak yönlendirilmesi açısından ele alınmaya başlanmıştır (Bahçeci Başparmak, 2022).

1990'lardan itibaren arkeolojik alanların korunmasına yönelik problemler doğal, ekonomik, sosyal ve mekânsal bileşenleri ile çok boyutlu olarak ele alınmaya başlanmıştır. Bu yaklaşımın gelişiminde, 1992'de Birleşmiş Milletler'in onayladığı "Çevre ve Gelişim Hakkında Rio Deklarasyonu" belirleyici bir rol oynamıştır. Aynı yıl Avrupa Konseyi tarafından onaylanan "Avrupa Arkeolojik Miras Sözleşmesi" bu sürecin devamı niteliğindedir. Sözleşme'de Avrupa arkeolojik mirasının, büyük ölçekli yapılanma projeleri, doğal afetler, bilimsel standartların dışındaki kazılar ve halkın yeterince bilgilendirilmemesi gibi nedenlerden dolayı ciddi tehditlerle karşı karşıya olduğu vurgulanmış; bu nedenle idari ve bilimsel denetim mekanizmalarının oluşturulması ve arkeolojik mirasın kentsel, kırsal ve kültürel kalkınma

politikalarına entegre edilmesinin gerekliliği belirtilmiştir(Bahçeci Başparmak, 2022; Avrupa Konseyi, 1992).

Yaşantılar, fiziksel yapılanmayla birlikte tarihsel çevrenin de temel bileşenlerinden birini oluşturur. Fiziksel yapılaşma ve bu mekanı şekillendiren sosyokültürel dinamikler, tarihsel çevrenin kimliğini bir bütün olarak oluşturur. Fakat tarihi çevrelerin korunmasının birçok faktörü barındıran bir süreç gerektirmesiyle bu sürece yerel halkın da dahil edilmesi fikri, ancak yakın zaman diliminde kabul görmüştür. Nitekim, 20. yüzyılın başlarından itibaren Avrupa’da benimsenen kültürel miras koruma anlayışları, arkeolojik alanları yalnızca harabelerden ibaret ve işlevsiz “ölü anıtlar” olarak ele alırken; farklı coğrafyalarda, yüzyıllardır süregelen geleneksel kültürün bir parçası olarak “yaşayan alanlar” olarak ele alınmasının gerekliliği anlaşılmıştır (Arslan & Uzun, 2020; Naycı, 2014; Zeren, 2010). Bu sürecin bir parçası olarak katılım, bilinç, farkındalık, eğitim konuları korumanın önemli bileşenleri olarak görülmeye başlamış ve uluslararası belgelerde yer bulmaya başlamıştır.

Tablo 1. Uluslararası Belgelerde Katılım, Bilinç, Farkındalık ve Eğitim Kavramlarının Yeri

Kavram	Uluslararası Belgelerdeki Yeri	Amaç
Katılım	Toplumsal ve yerel halkın koruma sürecine dahil edilmesi	Koruma çalışmalarının yerel dinamiklerle desteklenmesi
Bilinç	Arkeolojik mirasın korunmasının bir sorumluluk olarak vurgulanması	Kültürel mirasın geleceğe aktarılması için farkındalığın artırılması
Farkındalık	Halkın, mirası tehdit eden faktörler konusunda bilgilendirilmesi	Koruma süreçlerine şeffaf ve etkin katılımın sağlanması
Eğitim	Toplumu bilinçlendirme ve koruma konularında teknik bilgi sağlama	Kültürel mirasın korunmasında uzun vadeli sürdürülebilirlik sağlanması

Türkiye gibi hızlı kentleşen ülkelerde, kentsel gelişim sürecinin arkeolojik ve kültürel mirasa zarar vermeyecek şekilde planlanması ve yönlendirilmesi büyük önem teşkil etmektedir. Bu sebeple, ulusal ve uluslararası ilkeler çerçevesinde hareket edilerek, gelişme ve koruma arasındaki denge kültürel mirasın korunması ve arkeolojik mirasın lehine kurulmalıdır ve bu doğrultuda çözümler üretilmelidir (Bahçeci Başparmak, 2022; Savrum Kortanoğlu, 2017). Bu konuda önemli eylemler aşağıda özetlenmiştir.

Tablo 2. Uluslararası Belgelerde Katılım, Bilinç, Farkındalık ve Eğitim Kavramlarının Yeri

Eylem	Amaç
Kültür varlıkları envanteri	Arkeolojik ve tarihi alanların kapsamlı şekilde kayıt altına alınması
Alan yönetim planları	Arkeolojik alanlar ile birlikte bu alanları çevreleyen kültürel peyzajın korunması ve düzenli olarak izlenmesini sağlamak
Eğitim ve farkındalık çalışmaları	Toplumun kültürel mirasın önemi konusunda bilinçlendirilmesi
Kaynak yönlendirme	Koruma projeleri için ekonomik destek sağlanması
Disiplinlerarası çalışmalar	Koruma sürecinin, fiziksel, ekonomik, sosyal, teknik ve bilimsel boyutları ele alınması
Sürdürülebilir koruma için kent planları	Geçmişe ait izlerin kentte bulundukları yer ve kentle nasıl bütünleşmesi gerektiğinin tanımlanması ve arkeolojik varlıklara yönelik ilkeler oluşturulması

Kaynak: Bahçeci Başparmak, 2022; Meydan Yıldız, 2021; Ahunbay, 2010; Madran& Özgönül, 2003; Savrum-Kortanoğlu, 2017'den yararlanılarak hazırlanmıştır.

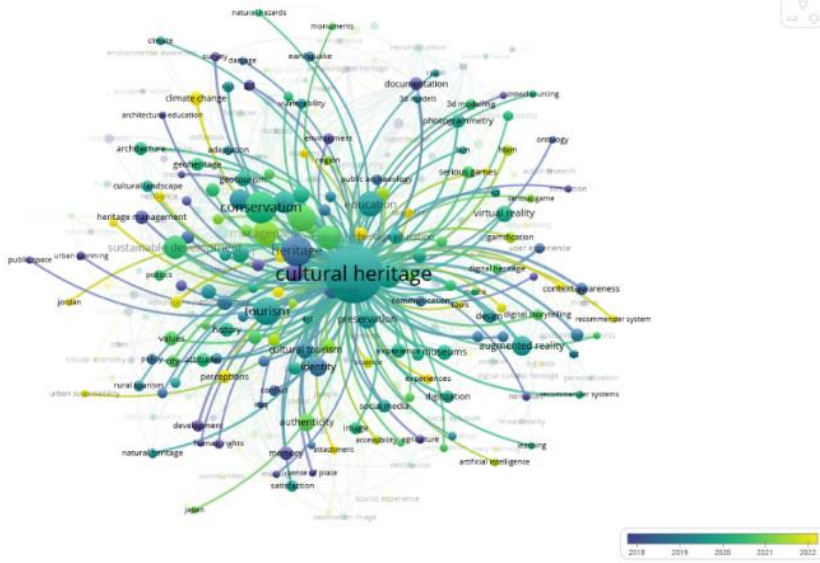
Korumanın etkili ve sürdürülebilir şekilde sağlanabilmesi için kültürel miras kavramı, bu amaca hizmet sağlayabilecek diğer kavramlar ve disiplinler ile birlikte ele alınmalıdır. Koruma pratiğinin bu çerçevede sürdürülebilmesi için temel bir koruma bilinci sağlanmalı ve koruma süreci kavramın ilişkili oldu bağlamlarda değerlendirilmelidir.

BİBLİYOMETRİK ANALİZ

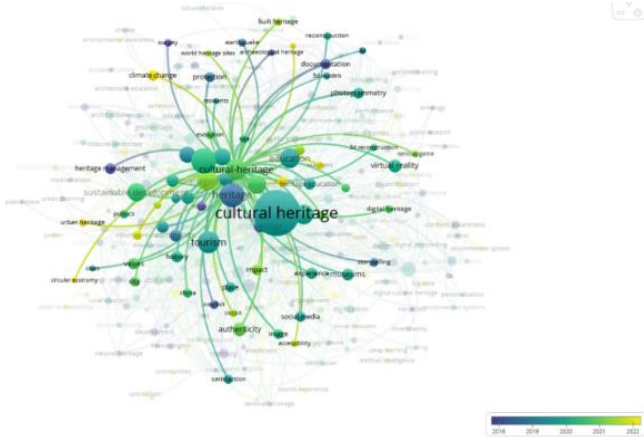
Kültürel miras kavramının kapsamının ilintili olduğu birçok kavram bulunmaktadır. Bu araştırmanın detaylandırılabilmesi için çalışma kapsamında uluslararası yayınlar için Web Of Science ve Scopus; ulusal yayınlar için Dergipark sistemlerinde belirli anahtar kelimeler ile aramalar yapılmıştır.

Web of Science veri tabanında 10.04.2025 tarihinde, “cultural heritage”, “awareness” anahtar sözcükleriyle “tüm alanlar” seçilerek yapılan araştırmada 1776 sonuca ulaşılmıştır. Yıllara göre en eski 1993 ve en yeni 2025 olmak üzere farklı kategorilerden yayınlara ulaşılmıştır (Şekil 1). Ulaşılan data VOSviewer programı ile anahtar kelime analizi üzerinden incelenmiştir. Çalışma kapsamında karar verilen anahtar kelimelerin ilintili olduğu anahtar kelime analizinin yıllara endeksli görseli Şekil 2’de verilmiştir.

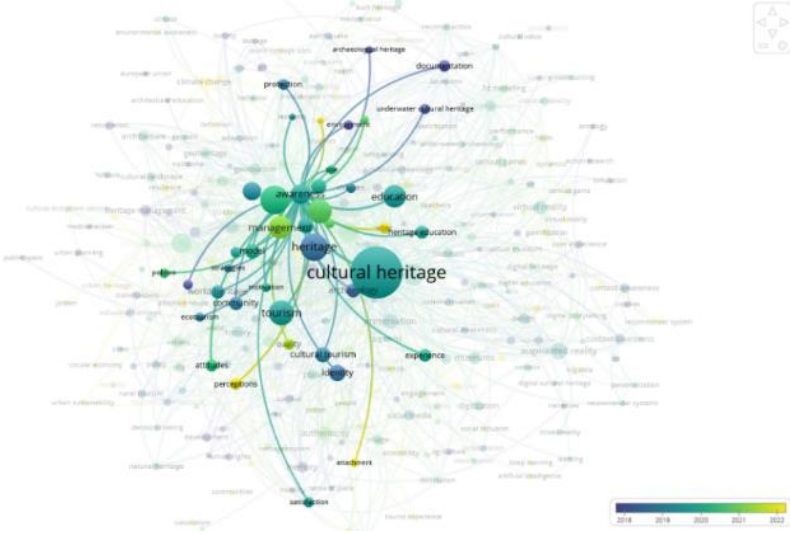
olduğu kavramlar Şekil 6'da, arkeoloji (archaeology) kavramı ve doğrudan bağlantılı olduğu kavramlar Şekil 7'de gösterilmiştir. Tüm bu analiz görsellerinin renklendirmesi yıllara göre düzenlenmiştir.

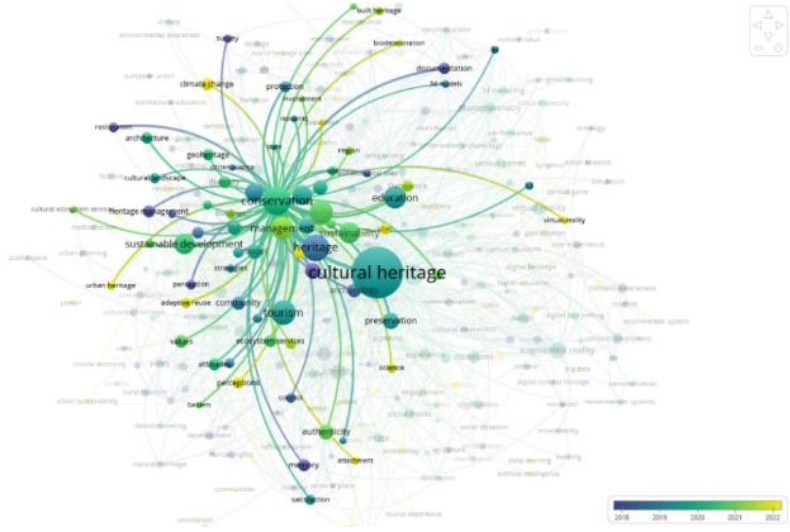
Şekil 3 Kültürel miras(cultural heritage) kavramı ve doğrudan bağlantılı olduğu kavramlar. Görsel, VOSviewer yazılımı kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur. Web of Science (Clarivate Analytics) veri tabanından 10 Nisan 2025 tarihinde elde edilen verilere dayanmaktadır.

Şekil 4 Kültürel miras(cultural-heritage) kavramı ve doğrudan bağlantılı olduğu kavramlar. Görsel, VOSviewer yazılımı kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur. Web of Science (Clarivate Analytics) veri tabanından 10 Nisan 2025 tarihinde elde edilen verilere dayanmaktadır.

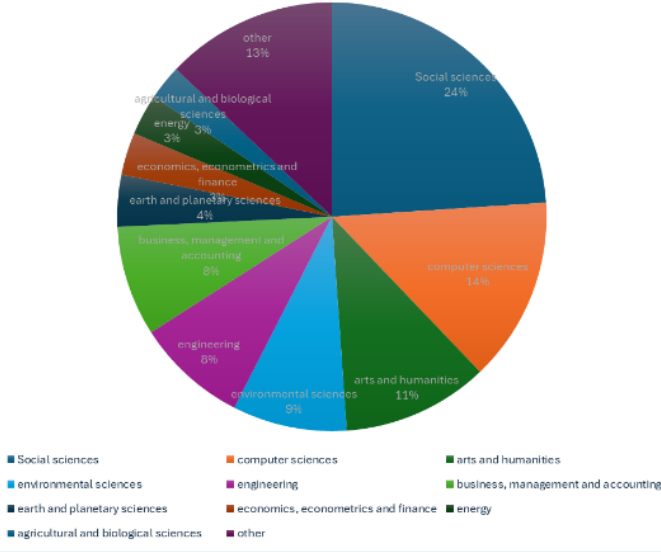
Şekil 5. Bilinç (awareness) kavramı ve doğrudan bağlantılı olduğu kavramlar. Görsel, VOSviewer yazılımı kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur. Web of Science (Clarivate Analytics) veri tabanından 10 Nisan 2025 tarihinde elde edilen verilere dayanmaktadır.

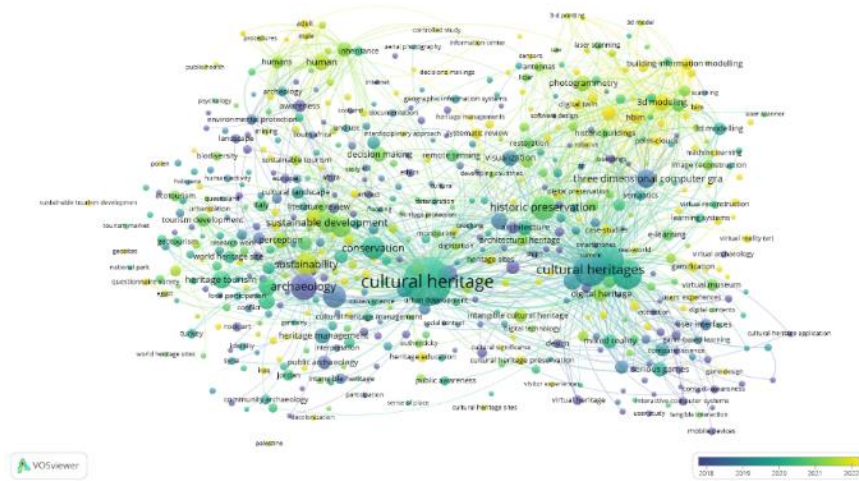
Şekil 6 Koruma (conservation) kavramı ve doğrudan bağlantılı olduğu kavramlar. Görsel, VOSviewer yazılımı kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur. Web of Science (Clarivate Analytics) veri tabanından 10 Nisan 2025 tarihinde elde edilen verilere dayanmaktadır.

Kültürel miras, toplumların kimliğini, sürekliliğini ve kültürel değerlerini şekillendiren temel bir unsurdur. Bu mirasın korunması, yalnızca fiziksel yapıların muhafaza edilmesini değil, bununla paralel olarak tarihsel ve toplumsal bağlamların yaşatılmasını da içinde barındırır. Koruma, kültürel mirasın gelecek nesillere aktarılabilmesini sağlayan bütüncül bir eylemdir. Bu eylemin etkinliği ise toplumsal bilinç düzeyinin artırılması ile doğrudan bağlantılıdır. Bilinç oluşturma, toplumların mirasın taşıdığı anlam ve değer anlaşılmamasını ve bu somut veya somut olmayan değerlerin korunmasında aktif rol üstlenmesine teşvikte bulunur. Kültürel miras, koruma ve bilinç kavramları birbirleriyle iç içe geçerek, yalnızca somut varlıkların değil; bu somut varlıkları oluşturan, koruyan halkların, yaşam biçimlerinin, somut olmayan tüm kültürel miras değerlerinin ve kimliklerinin korunmasına olanak tanır (Vlachos, Berger, Mathelier, Agrafiotis & Skarlatos, 2019; Giugliano & Laudante, 2020; Perles, Fuster-López, García-Diego, Peiró-Vitoria, García-Castillo, Andersen, Bosco, Mavrikas, & Pariente, 2020; Farina, 2022; Grisoni, 2022; Morocho-Jaramillo, 2022; Bizarro & Alexandre, 2020; De Paoli, Di Miceli, & Giuliani, 2020; Aituganova, Vileikis, Babaev, & Ors Ausín, 2022; Ulusoy Binan & Alatlı, 2022; Ibrahim, 2022; Rossato, 2022; Achenza, Bilecic, Dipasquale, Mecca & Merlo, 2022; Grisoni, 2022; Brusa, Chesi, & Della Torre, 2022)

Uluslararası yayınların kavram analizinin geniş bir ölçekten değerlendirilebilmesi için Scopus veri tabanında 14.04.2025 tarihinde, “cultural heritage”, “awareness”, “archeology” anahtar sözcükleriyle “tüm alanlar” seçilerek, kelime aralarına “ve” bağlacı eklenerek yapılan araştırmada 2310 sonuca ulaşılmıştır. Yıllara göre en eski 1979 ve en yeni 2025 olmak üzere farklı kategorilerden yayınlara ulaşılmıştır (Şekil 9). Ulaşılan data VOSviewer programı ile anahtar kelime analizi üzerinden incelenmiştir. Çalışma kapsamında karar verilen anahtar kelimelerin ilintili olduğu anahtar kelime analizinin yıllara endeksli görseli Şekil 10’da verilmiştir.

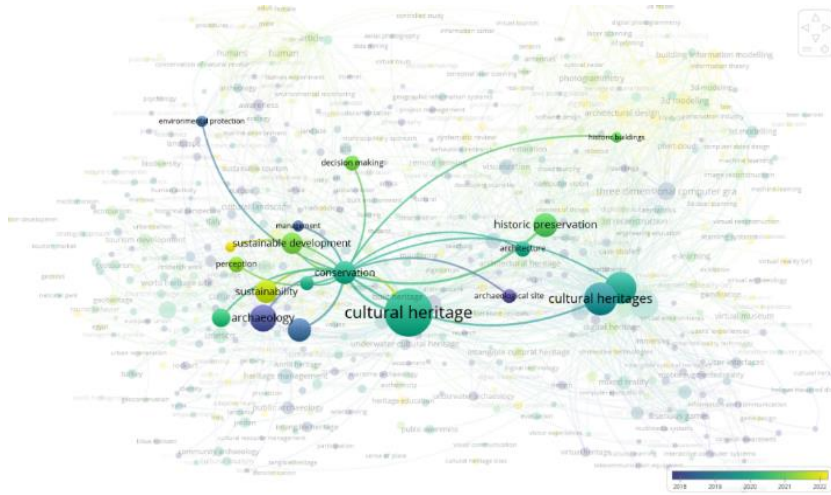

Şekil 9 Kültürel Miras ve Bilinç Kavramları Disiplinlerarası Veri Analizi. 14 Nisan 2025 tarihinde Scopus üzerinden alınan veriler ile hazırlanmıştır.

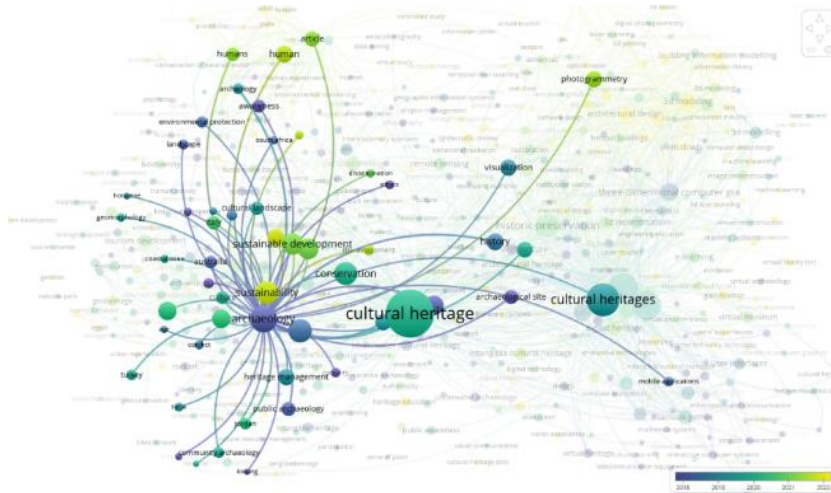

Şekil 10 Kültürel Miras, Bilinç ve Arkeoloji Kavramları Anahtar Kelime Bibliyometrik Veri Analizi. Görsel, VOSviewer yazılımı kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur. Scopus veri tabanından 14 Nisan 2025 tarihinde elde edilen verilere dayanmaktadır.

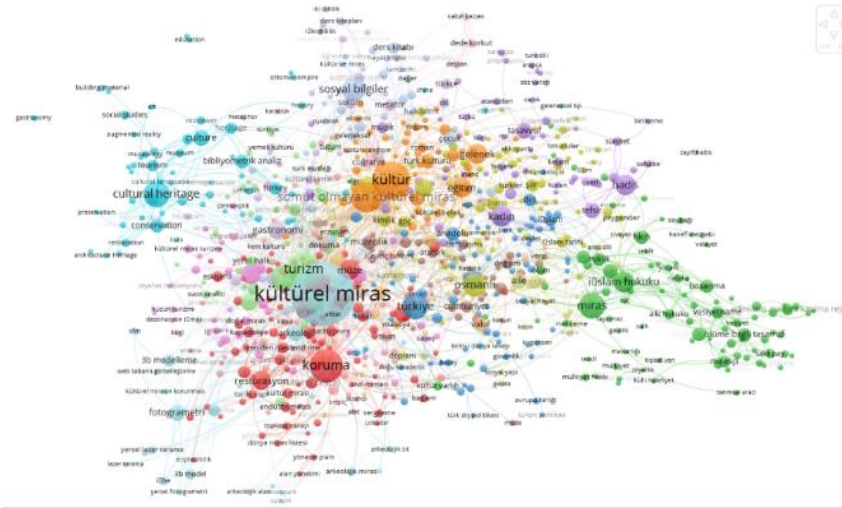
VOSviewer programı aracılığıyla oluşturulan analizden elde edilen dataya göre kültürel miras kavramı ile birlikte toplamda 3237 anahtar kelime birbirleriyle farklı bağlantılarla ilintilidir. Bu 3237 anahtar kelimenin her biri için,

Şekil 14 Koruma(conservation) kavramı ve doğrudan bağlantılı olduğu kavramlar. Görsel, VOSviewer yazılımı kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur. Scopus veri tabanından 14 Nisan 2025 tarihinde elde edilen verilere dayanmaktadır.

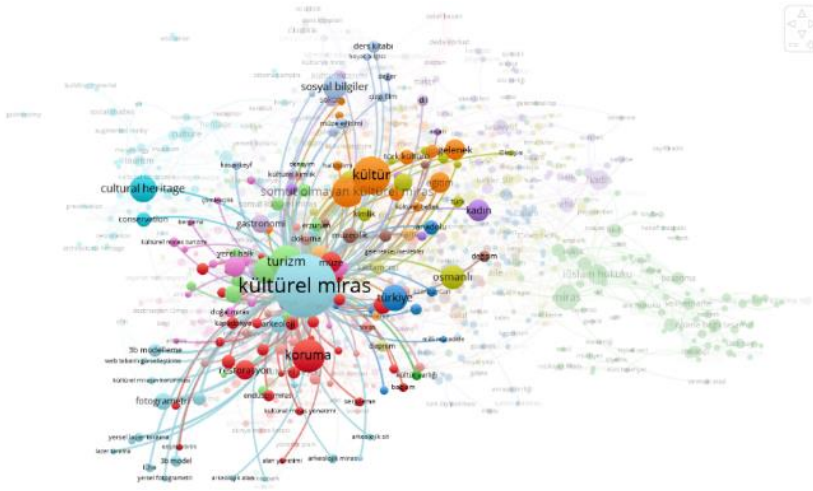
Şekil 15 Arkeoloji(archaeology) kavramı ve doğrudan bağlantılı olduğu kavramlar. Görsel, VOSviewer yazılımı kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur. Scopus veri tabanından 14 Nisan 2025 tarihinde elde edilen verilere dayanmaktadır.

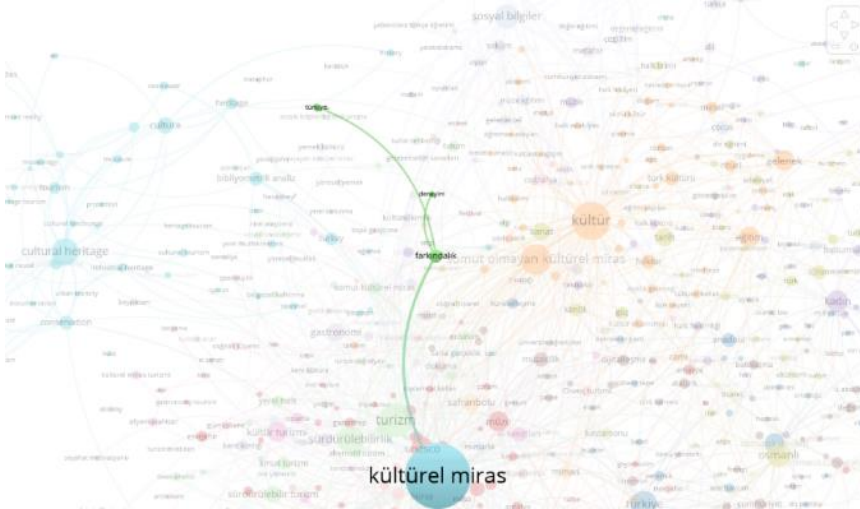
Şekil 17 Kültürel Miras, Bilinç ve Arkeoloji Kavramları Anahtar Kelime Bibliyometrik Kümelenme Veri Analizi. Görsel, VOSviewer yazılımı kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur. Dergipark veri tabanından 11 Nisan 2025 tarihinde elde edilen verilere dayanmaktadır.

VOSviewer programı aracılığıyla oluşturulan analizden elde edilen dataya göre kültürel miras kavramı ile birlikte toplamda 843 anahtar kelime birbirleriyle farklı bağlantılarla ilintilidir. Datayı oluşturan tüm yayınlar toplamda 18 farklı kümeden oluşmaktadır. Dergipark üzerinden yapılan araştırmada, araştırma alanlarının ayrılabilmesi için analizler küme renklerine endeksli şekilde görselleştirilmiştir.

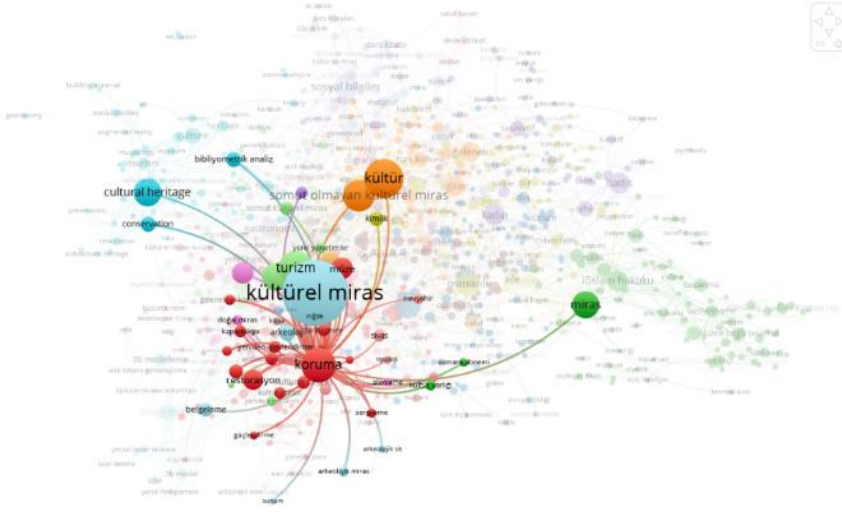
Tüm bu veriler çalışma kapsamında incelenmek üzere bazı anahtar kelimeler üzerinde daraltılmıştır. Kültürel miras kavramı ve doğrudan bağlantılı olduğu kavramlar Şekil 18’de, farkındalık kavramı ve doğrudan bağlantılı olduğu kavramlar Şekil 19’da, koruma kavramı ve doğrudan bağlantılı olduğu kavramlar Şekil 20’de, arkeoloji kavramı ve doğrudan bağlantılı olduğu kavramlar Şekil 21’de gösterilmiştir.

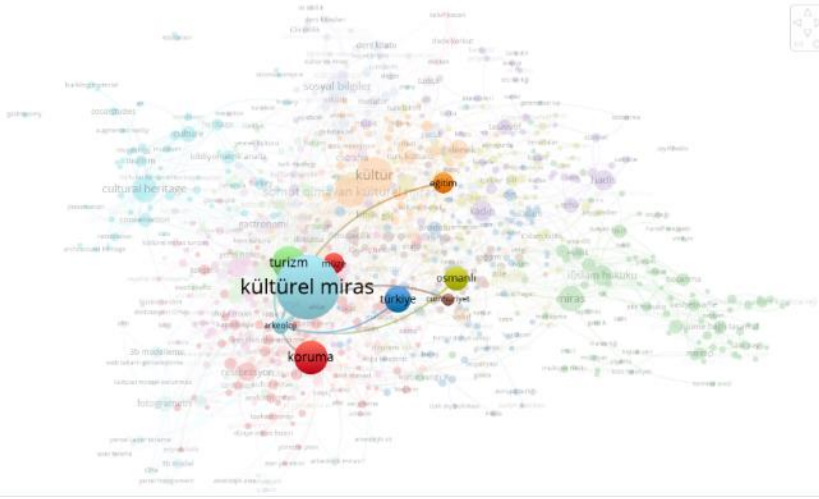
Şekil 18 Kültürel miras kavramı ve doğrudan bağlantılı olduğu kavramlar. Görsel, VOSviewer yazılımı kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur. Dergipark veri tabanından 11 Nisan 2025 tarihinde elde edilen verilere dayanmaktadır.

Şekil 19 Farkındalık kavramı ve doğrudan bağlantılı olduğu kavramlar. Görsel, VOSviewer yazılımı kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur. Dergipark veri tabanından 11 Nisan 2025 tarihinde elde edilen verilere dayanmaktadır.

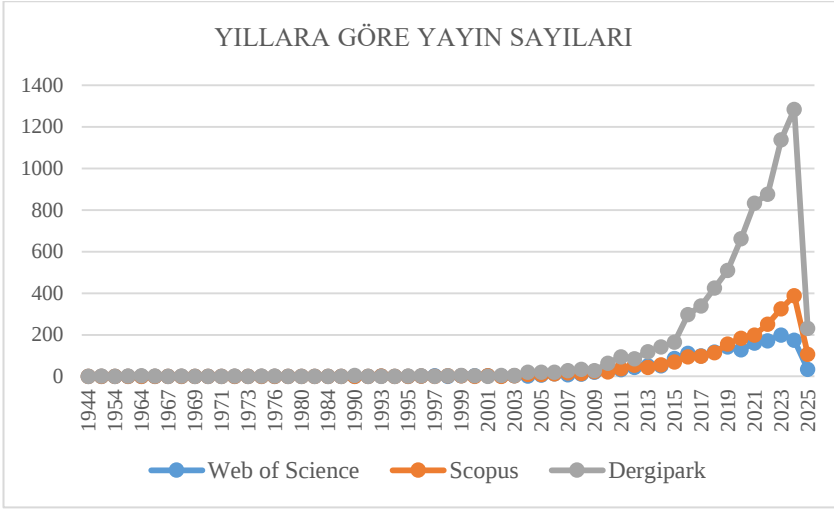

Şekil 20 Koruma kavramı ve doğrudan bağlantılı olduğu kavramlar. Görsel, VOSviewer yazılımı kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur. Dergipark veri tabanından 11 Nisan 2025 tarihinde elde edilen verilere dayanmaktadır.

Şekil 21 Arkeoloji kavramı ve doğrudan bağlantılı olduğu kavramlar. Görsel, VOSviewer yazılımı kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur. Dergipark veri tabanından 11 Nisan 2025 tarihinde elde edilen verilere dayanmaktadır.

Kültürel miras, bilinç ve arkeoloji anahtar kelimelerinin ilgili veri tabanlarındaki varlığına bakıldığında bu alandaki çalışmaların yoğunluğunun yıllara göre farklılık gösterdiği gözlenmiştir. Bu kavramların kullanımının yıllara göre dağılımını gösteren grafik Şekil 22’de verilmiştir.

Şekil 22 Yıllara Göre Yayın Sayıları. Web of Science, Scopus ve Dergipark’tan alınan veriler ile yazar tarafından hazırlanmıştır.

Grafikten de görüleceği üzere 2005 yılından itibaren kültürel miras, arkeoloji ve bilinç alanlarındaki çalışmalar artış göstermiştir. Bu alanlardaki yayın artışı belirgin bir şekilde 2016 ve 2024 yıllarında olmuştur(Şekil 22).

Kültürel mirasın korunması, yalnızca somut öğelerin korunmasıyla sınırlı olmayıp; aynı zamanda bu mirasın sosyo-ekonomik kalkınma ve toplumsal bütünleşme süreçlerine entegre edilmesini amaçlayan çok boyutlu bir yaklaşımdır. Kültürel miras yönetim süreci için sürdürülebilir paydaş katılımları esas alınan bir planlama esastır. Yerel halkın süreçte aktif bir şekilde rol alması, sahiplenme duygusunu güçlendirerek hem koruma bilincinin artmasını hem de mirasın nesiller boyunca aktarılmasına imkan sağlamaktadır. Bu doğrultuda günümüz medya araçlarının etkin bir şekilde kullanılması ile birlikte yerel halkta bilinçlenme çalışmaları desteklenebilir. Göbeklitepe gibi somut ve somut olmayan kültürel mirası içeren miras alanlarındaki tüm miras öğeleri için bütünleşik bir koruma süreci geliştirilmelidir. Somut ve somut olmayan kültürel miras alanlarının birlikte korunması süreci, kültürel mirasın toplumsal anlamını ve değerini daha etkili bir şekilde aktarmak için gereklidir. Ayrıca turistik ürünlerin somut olmayan kültürel miras verileriyle birlikte tasarlanması, hem yerel halk için ekonomik bir kazanç sağlar hem de mirasın sürdürülebilir bir şekilde korunmasına yardımcı olabilir. Ancak bu sürecin sağlıklı bir şekilde ilerleyebilmesi için toplumsal bilinç artırma faaliyetleri ile birlikte yerel halkın katılımı ile mümkün olabilir. Turizmden elde edilen gelirin yerel halk ile paylaşılması, kültürel miras öğelerine olan bağlılığı güçlendirebilir ve koruma sürecine kalıcı bir etki sağlayabilir. Kültürel mirası koruma faaliyetlerinde ayrıca çocuklar için düzenlenecek okul dışı etkinlikler, medya araçları ve aileler

aracılığı ile yapılacak bilinçlendirme çalışmalarının önemi büyüktür (Ulaş Sarıaydın, Halaç, Boz & Özer, 2023; Mancı, 2021; Öksüz Kuşcuoğlu & Taş, 2017; Türker & Çelik, 2012; Güngör, 2019).

SONUÇ

Koruma literatürü ve pratiklerine bakıldığında koruma sürecinin çok yönlü yapısı anlaşılmaktadır. Gerek kültürel miras kavramının ilişkili olduğu koruma, arkeoloji, bilinç, toplum, turizm gibi kavramlar gerekse ilişkili olduğu birçok kurum, kuruluş ve uzmanlıklar bölümde değerlendirilmiştir. Literatür taramalarında, uluslararası yayınlarda kültürel miras yayınlarında bilinç kavramına yer verildiği saptanmış fakat Türkçe çalışmalarda bilinç kavramının yer bulmadığı saptanmıştır. Bilinç kavramı dilimizde farkındalık kavramına yakın olması sebebiyle literatür çalışmasında, Türkçe yayınlarda farkındalık kavramı dikkate alınmıştır. Literatür taramasının bir sonucu olarak ulusal yayınlar değerlendirildiğinde, bilinç kavramının korumaya yönelik diğer kavramlar ile bağlantısının zayıf kaldığı saptanmıştır.

Araştırma kapsamında yapılan literatür taramalarında görüldüğü üzere kültürel miras kavramı koruma, arkeolojik alan, bilinç, eğitim, katılım gibi kavramlar ile yakinen ilişkilidir. Kültürel miras alanları değerlendirilirken, bu kavramın ilişkili olduğu tüm kavramların sağladığı bağlamlar ve bunların ilişkili olduğu uzmanlık alanları dikkate alınmalıdır. Literatür incelemelerinde saptandığı üzere bu alanda yapılan çalışmalarda bilinç kavramı ve bu kavramın bağlantılı olduğu eğitim, katılım gibi kavramlardan bahsedilmiş fakat bu alanlardaki vurgu eksikliği saptanmıştır. Kültürel miras alanlarının sürdürülebilir ve nitelikli koruması için bu alanda yapılacak çalışmaların bilinç kavramı çerçevesinde şekillenmesinin gerekliliği açıktır.

Anahtar kelime analizinden de anlaşılabileceği üzere çok yönlü bağlantıları olan kültürel miras kavramı literatürde birçok farklı alan ve kavramla ilintilidir. Farklı kavramlar ile birlikte değerlendirilmesi gereken bu kavram, aynı zamanda koruma pratiklerinin de çok yönlü ve farklı uzmanlık gerektiren alanlar ile birlikte ele alınmasının gerekliliğini göstermektedir. Bu sebeple, koruma çalışmalarında disiplinlerarası bir süreç kurgulanmalı ve yönetilmelidir.

TEŞEKKÜR

Bu çalışma Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Kentsel Koruma Planlaması Bölümü'ndeki tez çalışması kapsamında Prof. Dr. Sibel Ecemiş Kılıç'ın danışmanlığında hazırlanmıştır.

KAYNAKÇA

- Achenza, M, Blecic, I., Dipasquale, L., Mecca, S.& Merlo, A. (2022). *Strategies for the recognition and the enhancement of the cultural heritage in Sant'Antioco*. In *HERITAGE2022 – International Conference on Vernacular Heritage: Culture, People and Sustainability* (pp. 697–702). Editorial Universitat Politècnica de València. doi:10.4995/HERITAGE2022.2022.15942
- Ahunbay, Z. (2010). Arkeolojik Alanlarda Koruma Sorunları Kuramsal ve Yasal Açılardan Değerlendirme. *Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, (8), 103–118. doi:10.22520/tubaked.2010.0007
- Aituganova, N., Vileikis, O., Babaev, S., & Ors Ausín, J. (2022). Traditional Bukharian houses and mahallas: A shared vernacular heritage at risk. In C. Mileto, F. Vegas, V. Cristini, & L. García Soriano (Eds.), *HERITAGE 2022 – International Conference on Vernacular Heritage: Culture, People and Sustainability* (pp. 451–457). Editorial Universitat Politècnica de València. doi:10.4995/HERITAGE2022.2022.15605
- Arslan, F. & Uzun, A. (2020). Tarihi Çevrenin Korunmasına Yönelik Yerel Halk Algısının Belirlenmesi: Metropolis Antik Kenti örneği (Torbalı). *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 13, Sayı 69, 2020*, 210-223.
- Avrupa Konseyi. (1992). *Avrupa Arkeolojik Miras Sözleşmesi* (Valetta Sözleşmesi). <https://rm.coe.int/168007bd25>
- Bahçeci Başparmak, H. I. (2022). Türkiye'nin Kentsel Koruma Politikası. *Memleket Siyaset Yönetim*, 17(38), 337-364. doi:10.56524/msydergi.1187730
- Bizarro, A. F., & Alexandre, L. V. (2020). STORM policies and recommendations – A new vision for authorities, first responders and civil protection towards an effective protection of cultural heritage. *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*, 949(1), 012108. doi:10.1088/1757-899X/949/1/012108
- Brusa, E., Chesi, C., & Della Torre, S. (2022). Architectural heritage and seismic vulnerability: Mapping the available knowledge to reduce damage during an emergency. In C. Mileto, F. Vegas, V. Cristini, & L. García Soriano (Eds.), *HERITAGE 2022 – International Conference on Vernacular Heritage: Culture, People and Sustainability* (pp. 1023–1030). Editorial Universitat Politècnica de València.
- Clarivate Analytics. (2025). *Web of Science analiz ekranı: “Kültürel miras” ve “bilinç” anahtar kelimelerine ilişkin analiz*. [Ekran görüntüsü]. 10 Nisan 2025 tarihinde, <https://www.webofscience.com> internet sitesinden alınmıştır.

- Clarivate Analytics. (2025). *Web of Science analiz ekranı: “Kültürel miras”, “bilinç”, “archaeology” anahtar kelimelerine ilişkin analiz*. [Ekran görüntüsü]. 10 Nisan 2025 tarihinde, <https://www.webofscience.com> internet sitesinden alınmıştır.
- De Paoli, R. G., Di Miceli, E., & Giuliani, F. (2020). Disasters and cultural heritage: Planning for prevention, emergency management and risk reduction. *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*, 949(1), 012109. doi:10.1088/1757-899X/949/1/012109
- Dinçer, İ. (2016), “Kentsel Koruma Kavramı ve Evrimi”, Ersoy, Melih (Der.), *Kentsel Planlama: Ansiklopedik Sözlük* (İstanbul: Ninova Yayıncılık): 228-232
- Farina, S. (2022). *Proposals for the sustainable recovery of dry stone buildings in Puglia, Italy*. In *HERITAGE 2022 – International Conference on Vernacular Heritage: Culture, People and Sustainability* (Valencia, Spain, 15–17 September 2022). Editorial Universitat Politècnica de València. doi:10.4995/HERITAGE2022.2022.15638
- Giugliano, G., & Laudante, E. (2020). Design as collaborative connection between user, technology and cultural context. *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*, 949(1), 012010.
- Grisoni, M. M. (2022). The struggle for stone-dry walling: The ambition to protect both processes and products. In C. Mileto, F. Vegas López-Manzanares, V. Cristini, & L. García Soriano (Eds.), *HERITAGE 2022 – International Conference on Vernacular Heritage: Culture, People and Sustainability* (pp. 737–744). Editorial Universitat Politècnica de València. doi:10.4995/HERITAGE2022.2022.15264
- Güngör, E. (2019). Yozgat ili Aydıncık ilçesinde yapılan kültür varlıklarını korumaya yönelik toplumsal bilinç düzeyi araştırması. *Mediterranean Journal of Humanities*, 9(1), 1–16. doi: 10.13114/MJH.2019.456
- Ibrahim, S. (2022). 3D heritage as a catalyst for social participation in safeguarding cities in conflict: A case study of Damascus in Syria. In C. Mileto, F. Vegas, V. Cristini, & L. García Soriano (Eds.), *HERITAGE 2022 – International Conference on Vernacular Heritage: Culture, People and Sustainability* (pp. 607–614). Editorial Universitat Politècnica de València.
- Madran, E., & Özgönül N.(2003) “Arkeoloji/Planlama ve Uluslararası Yaklaşımlar”, *Planlama Dergisi*, 2003/2: 21-25.
- Mancı, A. R. (2021). Antik yerleşimlerin somut olmayan kültürel miras açısından değerlendirilmesi: Göbeklitepe örneği. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 274–284.

- Meydan Yıldız, S. G. (2018), “Sürdürülebilir Kentleşme: İnebolu (Kastamonu) Örneği”, Mengi, A. ve D. İşçioğlu (Der), *Kentsel Politikalar*, (Ankara: Palme Yayıncılık): 260-280.
- Morocho-Jaramillo, D. E. (2022). *Shuar architecture as a model of sustainability*. In C. Mileto, F. Vegas López-Manzanares, V. Cristini, & L. García Soriano (Eds.), *HERITAGE 2022 – International Conference on Vernacular Heritage: Culture, People and Sustainability* (pp. 499–506). Editorial Universitat Politècnica de València. doi:10.4995/HERITAGE2022.2022.15029
- Naycı, N. (2014). Arkeolojik alan Yönetiminde Sürdürülebilir Yaklaşımlar: ASPAT (STROBİLOS) Yönetim Planı Çalışmaları. *METU JFA*, 31 (2), s. 189-207.
- Öksüz Kuşçuoğlu, G., & Taş, M. (2017). Sürdürülebilir kültürel miras yönetimi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Yalvaç Akademi Dergisi*, 2(1), 58–67.
- Perles, A., Fuster-López, L., García-Diego, F. J., Peiró-Vitoria, A., García-Castillo, A. M., Andersen, C. K., Bosco, E., Mavrikas, E., & Pariente, T. (2020). CollectionCare: An affordable service for the preventive conservation monitoring of single cultural artefacts during display, storage, handling and transport. *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*, 949(1), 012020. doi:10.1088/1757-899X/949/1/012020
- Sağiroğlu, Ö. (2016), “Korumada Turizmin “Kurtarıcı” Rolü Üzerine”, *İdealkent Kent Araştırmaları Dergisi*, 7 (19), s. 550-586.
- Savrum-Kortanoğlu, M. (01 Haziran 2017) Kent Uzamında Arkeoloji. *Colloquium Anatolicum* 16 57–64.
- Türker, A., & Çelik, İ. (2012). Somut olmayan kültürel miras unsurlarının turistik ürün olarak geliştirilmesine yönelik alternatif öneriler. *Yeni Fikir Dergisi*, 4(9), 86–98.
- Ulaş Sarıaydın, E., Halaç, H. H., Boz, Ö., & Özer, C. (2023). Arkeolojik alanlarda yerel kullanıcı bilinç ve farkındalık analizi: Germanicia Antik Kenti. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 33(1), 1–20.
- Ulusoy Binan, D., & Alatlı, H. İ. (2022). The role of university in local cultural development through vernacular architectural conservation education: The case of Havran, Turkey. In C. Mileto, F. Vegas, V. Cristini, & L. García Soriano (Eds.), *HERITAGE 2022 – International Conference on Vernacular Heritage: Culture, People and Sustainability* (pp. 599–606). Editorial Universitat Politècnica de València. doi:10.4995/HERITAGE2022.2022.15615
- Vlachos, M., Berger, L., Mathelier, R., Agraftotis, P., & Skarlatos, D. (2019). Software comparison for underwater archaeological photogrammetric

applications. *The International Archives of the Photogrammetry, Remote Sensing and Spatial Information Sciences*, XLII-2/W15, 1195–1201. doi:10.5194/isprs-archives-XLII-2-W15-1195-2019

Yazarın kendi çalışması. (2025). *Kültürel miras ve bilinç kavramları disiplinlerarası veri analizi* [Grafik/ Şekil 9]. 14 Nisan 2025 tarihinde Scopus veri tabanından elde edilen verilere dayanmaktadır.

Yazarın kendi çalışması. (2025). *Yıllara göre yayın sayıları* [Grafik/Şekil 22]. 10 Nisan 2025 tarihinde Web of Science, 14 Nisan 2025 tarihinde Scopus ve 10 Nisan 2025 tarihinde Dergipark veri tabanlarından elde edilen verilere dayanmaktadır.

Zeren, M. T. (2010). *Tarihi Çevrede Yeni Ek ve Yapı Olgusu: Çağdaş Yaklaşım Örnekleri. İstanbul: Yalın Yayıncılık.*